

KUOROSÄVELTÄJÄ JAAKKO HULKKONEN

Samuli Saarela

Pro gradu -tutkielma

Musiikkikasvatus

Kevät 2004

Jyväskylän yliopisto

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos Musiikin laitos
Tekijä Saarela Samuli	
Työn nimi Kuorosäveltäjä Jaakko Hulkkonen	
Oppiaine Musiikkikasvatus	Työn laji Pro gradu -tutkielma
Aika Kevät 2004	Sivumäärä 80
Tiivistelmä – Abstract	
<p>Tutkielman tavoite on antaa jäsentynyt kokonaiskuva imatralaisen kuoronjohtajan ja kuorosäveltäjän, kanttori Jaakko Hulkkosen elämänvaiheista, musiikkitoiminnasta ja säveltuotannosta. Tutkielma sisältää Hulkkosen eritellyn teosluettelon.</p> <p>Tutkielma on historiallinen kompilaatiotutkimus eli eräänlainen kokoava tiivistelmä rajatusta aiheesta, jossa kriittisesti läpikäydystä lähdemateriaalista muodostetaan systemaattisesti luotu katsaus. Lähdemateriaalina on käytetty pääosin säveltäjän haastatteluja, nuottijulkaisuja, äänitteitä, historiallisia lähdeteoksia, konserttiarvosteluja ja lehtileikkeitä.</p> <p>Elämäkertaosassa käydään läpi Hulkkosen varhaisia musiikkivaikutteita, koulu- ja opiskeluaikaa Parikkalassa ja Helsingissä, tärkeimpiä työpaikkoja (päätyö Imatran seurakunnan kanttorina), kuorotoimintaa (erityisesti Imatran seurakunnan kamari-kuoro) ja kuoronjohtajuutta. Teososiossa kiinnitetään huomio säveltäjänä toimimiseen, luomistyön vuorovaikutukseen, teosten tyyliin ja niiden julkaisuun. Teokset esitellään jäsenellisesti ja kaikki teosryhmät käydään eritellen läpi sekä annetaan esimerkkejä ja koosteita niiden sisällöistä. Teosten luetteloinnin yhteydessä esitellään kattavasti niiden nuottijulkaisemista ja äänittämistä.</p> <p>Jaakko Hulkkosen teokset (tässä 131 kpl) ovat sovituksia muun muassa virsistä ja kansanlauluista sekä sävellyksiä esimerkiksi liturgiseen käyttöön. Suurin osa on kirjoitettu kuorolle käyttömusiikiksi.</p>	
Asiasanat Jaakko Hulkkonen, kuoromusiikki, kirkkomusiikki, Imatra	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto, Musiikin laitos	
Muita tietoja	

1 JOHDANTO	1
1.1 IMATRAN SÄVELNIEKKA	1
1.2 MENETELMÄ JA JÄSENTELY	2
2 NUORUUSVUODET	5
2.1 KOTI JA KOULU	5
2.2 VARHAISET VAIKUTTEET	6
2.3 SIBELIUS-AKATEMIA JA KIRKKOMUSIIKKIOPISTO	7
2.4 YLIOPISTOAIKA	9
3 TYÖ ETELÄ-KARJALASSA	11
3.1 OPETTAJANA VUOKSENNISKAN YHTEISKOULUSSA.....	11
3.2 SIVUTOIMI SEURAKUNNASSA	12
3.3 KUORONJOHTAJANA	13
3.4 PÄÄTOIMI KANTTORINA 1968 - 1990	17
3.5 IMATRAN SEURAKUNNAN KAMARIKUORO	18
3.6 ELÄKKEELLE	21
4 SÄVELLYSTUOTANTO	23
4.1 HULKKONEN SÄVELTÄJÄNÄ	23
4.2 TYYLI JA VAIKUTTEET	24
4.3 TEOKSET	26
4.4 TEOSTEN PAINAMINEN, ÄÄNITTÄMINEN JA ESITTÄMINEN	27
5 LITURGINEN MUSIIKKI	30
5.1 TEKSTIMOTETIT	31
5.2 MISSA BREVIS	36
5.3 VIRSISOVITUKSET	38
5.4 KIRKKOKANTAATTI	42
6 SÄVELLYKSET	45
6.1 LAULUSÄVELLYKSET.....	45
6.2 SOITINSÄVELLYKSET	52
7 SOVITUKSET	56
7.1 SUOMALAISET KANSANLAULUT	56
7.2 IKIVIHREÄT	60
7.3 MUUT SOVITUKSET	63
8 LOPUKSI	67
LÄHTEET	69
<i>Kirjallisuus</i>	69
<i>Pienpainatteet</i>	71
<i>Lehdet</i>	71
<i>Painamattomat lähteet</i>	73
<i>Laulukokoelmat</i>	73
<i>Äänitteet</i>	73
<i>Radio-ohjelmat</i>	74
<i>Haastattelut ja tiedonannot</i>	74
LIITE: TEOSLUETTELO	75

1 JOHDANTO

Elokuussa 2003 Imatran seurakunnan kapellimestari Kari Haili sanoi minulle, että Jaakko Hulkkosen (s. 1927) elämäntyö olisi hyvä saada paperille. Kiinnostuin asiasta ja tiedustelin eri tahoilta syitä, miksi Hulkkosesta pitäisi kirjoittaa. Syitä löytyi mielestäni riittävästi ja muutaman päivää mietittyäni päätin ottaa asian hoitaakseni. Olin saanut mielenkiintoisen ja hyödyllisen aiheen pienimuotoiselle opinnäytetyölleni. Otin yhteyttä Hulkkoseen ja hän lupautui auttamaan minua työhön tarvittavan materiaalin keräämisessä. Hänen mielestään olikin jo korkea aika tällaisen tiivistetyn dokumentin kokoamiseen, sillä joitakin vuosia myöhemmin se olisi varsin todennäköisesti huomattavasti vaikeampaa.

1.1 Imatran sävelniekka

Imatra on pienehkö teollisuuskaupunki valtakuntamme kaakkoisnurkassa Etelä-Karjalan maakunnassa. Ennen sotia nykyisen Imatran alue sisältyi pääosin Ruokolahden pitäjään, kunnes se Karjalan alueen pakkoluovutusten vuoksi muodostettiin omaksi hallintoalueekseen – Jääsken ja Joutsenon maa-alueilla suurennettuna – niin kunnallisesti kuin seurakunnankin osalta. Imatran kauppala perustettiin vuonna 1948 ja seurakunta 1949. Kaupungin korkeakulttuuri-instituutiot ovat vaihdelleet kunnallisesta ammattiteatterista kaupunginorkesteriin. Voimakas musiikkitoiminnan herätys alueella oli tapahtunut 1940-luvun vaiheilla, jolloin orkesteritoiminta sekä soitinopetus vakiinnutettiin ja kuoroja perustettiin innokkaasti (Talka 1997, 214). Osansa Imatra lähialueena varmasti sai, kun Viipurin vireä musiikkielämä siirtyi sotien seurauksena muualle Suomeen. Tätä nykyä kaupungissa on musiikki-instituutti ja iso jazzfestivaali sekä seurakunnassa viisi ammattimuusikon virkaa.

Imatralainen pitkänlinjan musiikkivaikuttaja Martti Pellinen lausuu muistelmissaan seuraavaa:

”Tunnettuja imatralaisia säveltäjiä ja solisteja. Onko heitä?

Ainoa tunnettu säveltäjä on Jaakko Hulkkonen, joka kuoromusiikin säveltäjänä ja myös taitavana kuorokapellimestarina on saavuttanut huomattavaa arvostusta maamme musiikkipiireissä”. (Pellinen & Vanhanen 1991, 166 ja 177-178)

Kanttori Jaakko Hulkkosen ansioksi musiikin saralla voi kiteyttää kaikenpuolisen kuorotyön. Hulkkonen ehti esittää, johtaa ja tehdä tunnetuksi korkeatasoista kuoromusiikkia paikkakunnalla säännöllisesti yli 30 vuoden ajan. Lisäksi hän sävelsi ja sovitti huomattavan määrän pienimuotoista ja käyttökelpoista kuorokirjallisuutta. Näistä ansioista Hulkkosen nimi tunnetaan myös maakunnan ulkopuolella. Nuottikustannustoiminta ja levytettyjen teosten määrä on merkittävä. Jo – ja nimenomaan – paikallishistorialliselta kannalta Hulkkosen elämäntyö ansaitsee tulla dokumentoiduksi ja teokset luetteloiduksi (Sarjala 2002, 19-20). Lisäksi on kyse myös erään kirkkomuusikon ja kuoromiehen elämäncuvauksesta omana aikanaan.

Tämän tutkielman tarkoitus on antaa jäsentynyt kokonaiskuva Jaakko Hulkkosen elämänvaiheista, musiikkitoiminnasta ja säveltuotannosta. Tuotantoa käsittelevässä osassa pyrin esittelemään juuri Hulkkoselle tyypillistä sävelkielenkäyttöä.

1.2 Menetelmä ja jäsentely

Tutkimus on perinteinen *elämä ja teokset* -tyyppinen kooste, jollainen on luokiteltu *tapaustutkimukseksi* (case study); onhan säveltäjän tutkijalle antama materiaali keskeisellä sijalla (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 130). Tutkimuksen alkuosa sisältää kanttorin elämänvaiheista ja musiikkiharrastuksista muodostuvan osion ja loppuosa keskittyy säveltäjän tuotannon ympärille. Voisi puhua *Hulkkosen historiikista*. On siinä oikeutettua kysyä, onko tällainen monografinen kirjoitus edes tutkimus, koska se tarkastelee varsin suppeaa aluetta (eli yhtä ihmistä) ilman selkeää ongelmanasettelua, eikä omaa ns. oikeita tutkimusmenetelmiä. (Sarjala 2002, 122.) Toisaalta: kun historiikin tavoite on hankkia luotettavaa tietoa menneisyydestä, niin sillä ei ole tutkimuk-

sellisia erityistavoitteita (Katajala 1990, 19). Kokoava tiivistelmä (elämäkerta) voikin toimia erinomaisena tiedonlähteenä muita tutkimuksia varten (Sarjala 2002, 126).

Kulttuurintutkija Umberto Eco kertoo klassisessa tutkimusoppaassaan *kompilaatiotutkimuksesta* (1995, 19), jossa opiskelija osoittaa kriittisesti läpikäyneensä lähdemateriaalin ja tarjoaa näin lukijalle systemaattisesti luodun ja onnistuneen katsauksen. Tutkielman hyödyn on oltava siinä, että kirjoittaja oppii jäsentämään ajatuksiinsa, oli paikka mikä tahansa (1995, 35). Siksi myös tiukasti (suppeasti; rajatusti) määritelty monografinen tutkielma on pelkkää katsaustutkielmaa parempi, koska se esittelee kohteensa enemmän tai vähemmän tyhjentävästi, ei vain kartoita (1995, 29). Econ mukaan tällaisen tieteellisen tutkimuksen hyväksynnän ja olemassaolon ehdot ovat (1) täsmällinen kohde, (2) uusi tieto (tai näkökulma), (3) hyöty sekä (4) perustelu (1995, 43-47).

Toisaalta tutkielmassa joudun tarkastelemaan Hulkkosen elämää ja teoksia *rakennehistorian* näkökulmasta (Sarjala 2002, 136). Musiikin rakennehistoria paneutuu arkipäiväisempiin asioihin eli tässä tapauksessa musiikin synty- ja käyttöolosuhteisiin. Hulkkonen eli tiiviissä symbioosissa kuoron kanssa ja teki musiikkinsa useammin esitettäväksi tiettyyn tilaisuuteen kuin pelkästään pöytälaatikkoon unohdettavaksi.

Historiallisen tutkimuksen kyseessä ollessa vallitsee tutkittavan ongelman, ongelman ratkaisun ja käytettävien menetelmien suhteen valinnan vapaus (Sarjala 2002, 114). Näin ollen kaikki näkökulmat ja koko teksti tulkitaan kirjoittajasta eikä suinkaan tutkittavasta asiasta käsin (Sarjala 2002, 19). Tässä piileekin historiallisen tutkimuksen ongelma ja rikkaus. Käytetty tyyli on joka tapauksessa vapaa. Olen halunnut tehdä esityksestä lukijaystävällisen ja suomalaisen käyttämällä kotimaista sanastoa näennäisten anglismien sijaan (Sarjala 2002, 117).

Umberto Eco sanoo, että opinnäytteen aiheen on liityttävä opiskelijan kulttuuriseen maailmaan (1995, 23). Tässä tapauksessa ehto toteutuu erinomaisesti. Olen asunut lähes koko ikäni samalla paikkakunnalla, jossa Hulkkonen on tehnyt päivätyönsä. Lisäksi olen toiminut kanttorin tehtävissä ja kohdannut usein tässä työssä samoja henkilöitä mitä Hulkkonenkin. Elämäkertatutkimus ei voi olla vain musiikkitieteellinen

opas musiikin ymmärtämiseen vaan myös tietyn aikakauden ja kulttuuripiirin esitys, jolloin se palvelee yleisen musiikkitiedon lisäksi myös paikallista kulttuurihistoriantuntemusta (Sarjala 2002, 126).

Kirjoitelma sisältää sekä pienen elämäkerran että teoskeskeisen osuuden, jotka molemmat on jäsennelty kokonaisuuksiksi. Näin olen parhaaksi nähnyt tässä tapauksessa, jotta aihepiiri olisi helpompi lukea kokonaan lukijan mielenkiinnosta riippuen (Katajala 1990, 30-31). Elämäkertaosassa viitekehyksenä toimivat paikkakunnat ja oppilaitokset, joissa Hulkkonen kulloinkin vaikutti.

Työ on henkilö-, teos- ja tyylihistoriikki. Perinteinen *tyylianalyysi* tähtää musiikillisen aineksen kuvailuun ja luonnehdintaan (Sarjala 2002, 131). Teososassa olen käyttänyt tyylianalyysia sen verran, minkä verran olen parhaaksi nähnyt. Tarkoitus ei ollut tulla johonkin tiettyyn johtopäätökseen jossakin historiallisessa kehityslinjassa vaan rakentaa tietopaketti käytännön tarpeeseen. Musiikin historian metodologin Jukka Sarjalan mukaan teos- ja tyylihistoria pyrkii musiikin piirteiden ja ominaisuuksien kategoriointiin (2002, 131). Tyylihistorioitsija siis etsii säveltäjän tuotannosta olennaisia yhdistäviä piirteitä. Hulkkosen teosten luokittelussa tyylianalyysi on ollut luonnollisesti keskeinen menetelmä. Teosanalyysi on kuitenkin ollut vain luokittelun apuväline eikä suinkaan itse tarkoitus jo lukijaakin ajatellen (Sarjala 2002, 135).

Lähdemateriaalin käyttö vaikuttaa ratkaisevasti tutkittavan kohteen kuvan muotoutumiseen (Katajala 1990, 14). Esiintyvät tiedot on saatu ja koottu pitkälti tutkimusongelmalta eli kanttori Jaakko Hulkkoselta talvella 2003-2004 pidettyjen haastattelujen perusteella. Muu aineisto pohjautuu painettuihin ja käsikirjoitettuihin nuottijulkaisuihin, äänitteisiin sekä muutamaan metodologiseen ja historialliseen lähdeokseen. Myös joitain yksittäisiä arvosteluja, lehtiartikkeleita ja pienpainatteita on käytetty. Huomio on kohdistettu lisäksi säveltuotannon julkistamiseen nuottikustantamisen ja teosten äänittämisen kautta, mikä on luovan taiteilijan tunnustamisen keskeinen edellytys.

2 NUORUUSVUODET

Jaakko Hulkkonen vietti pääosan lapsuus- ja nuoruusajastaan (vuodet 1932-1948) Etelä-Karjalassa Parikkalan pitäjässä, vaikka olikin syntyisin Valkjärveltä. Reilu vuosi ylioppilaaksi tulon jälkeen hän päätyi opiskelemaan musiikkia ja luonnontieteitä maan pääkaupunkiin Helsinkiin, jossa hän myös oli ansiotyössä jonkin aikaa ja muutti pois vuonna 1956.

2.1 Koti ja koulu

Jaakko Eljas Juhani Hulkkonen syntyi 31. toukokuuta 1927 Karjalan kannaksen Valkjärvellä, nykyisellä Venäjän alueella, jossa perheen isä Oskar Wilhelm (Ossi) Hulkkonen (1896 – 1976) toimi seurakunnan pappina. Hilja-äiti (o.s. Suhonen) hoiti kotona seitsemää lastaan, joista Jaakko oli keskimmäinen. Sekä isä että äiti olivat kotoisin Savonlinnasta. (Suomen ev.-lut. kirkon matrikkeli 1963; Haastattelu 19.10.2003)

Hulkkoset muuttivat vuonna 1932 Jaakon ollessa nelivuotias Parikkalaan Etelä-Karjalaan, mistä Ossi-isä oli saanut kappalaisen viran. Asunnon perhe sai Oravaniemen tilavasta pappilasta (Juvonen 1996, 593). Koulunkäyntinsä Jaakko aloitti kaksivuotisessa alakansakoulussa kotipappilan piharakennuksessa. Seuraavat kaksi vuotta kansakoulua käytiin rautatieaseman kupeessa, jonka jälkeen alkoi sitten oppikoulu yhteiskoulun tiloissa vuonna 1939 eli juuri ennen talvisodan syttymistä. (Haastattelu 19.10.2003)

Vuonna 1944 oli poikaoppilaiden sotatilan vuoksi mentävä työpalveluun tahi vastaavaan toimeen. Niinpä Jaakkokin jätti hetkeksi koulunkäynnin ja lähti ilmatorjuntakurssille Mikkeliin. Sodan aikana hän ehti palvella Viipurissa ja Imatralla, pääosin lähetin tehtävissä. Olipa hän mukana Immolan lentokentän pommituksessakin 2. heinäkuuta 1944. (Haastattelu 19.10.2003)

Jaakko valmistui ylioppilaaksi 20-vuotissyntymäpäivänään vuonna 1947 Parikkalan yhteiskoulusta. Tavallista myöhemmän ylioppilaaksitulon syy oli luonnollisesti soitaan osallistuminen. Tämän jälkeen Jaakko halusi aloittaa opinnot lääketieteen parissa. Aikomustaan hän vahvisti osallistumalla Helsingissä järjestetyille karsintakursseille, jotka usein auttoivat yliopistoon pyrkimisessä. Hakeminen ei kuitenkaan tuottanut tulosta ja musiikkiala oli mielessä varteenotettavana vaihtoehtona. (Haastattelu 19.10.2003)

2.2 Varhaiset vaikutteet

Kuoroharrastus tuli Hulkkosten perheen piiriin isän kautta. Jaakon isä, pastori Ossi Hulkkonen, oli toiminut hengellisten kuorojen johtajana lukuisilla paikkakunnilla siellä, missä oli kulloinkin oleskellut (Suomen ev.-lut. kirkon matrikkeli 1963, 143). Opiskeluaikanaan isä oli osallistunut maan ensimmäisen suomenkielisen mieskuoron, Ylioppilaskunnan Laulajien toimintaan Helsingissä (Ilmavirta 1983a, 21). Parikkalassa isä toimi kanttorin reviirillä johtamalla hengellistä kuoroa, joka myöhemmin muutettiin kanttorin alaiseksi kirkkokuoroksi (Juvonen 1996, 593 & 595).

Kuorolaulu oli merkittävässä asemassa myös Jaakon elämässä jo pienestä lähtien. Isän johdolla Hulkkosten perhe järjesti Parikkalan kirkossa aika-ajoin kirkkoesiintymisiä, joissa koko perhe lauloi ikään kuin kaksinkertaisena kvartetina. Kotikuoron sai helposti perustettua yhdeksän perheenjäsenen voimin. Perheessä musisoitiin muutenkin. Pappilan vieraille esiinnyttiin muun muassa nimipäivien ja vapunpäivän yhteydessä, jolloin esimerkiksi äiti saattoi esittää yksinlauluja isän pianosäestyksellä. (Konserttiohjelma 1990; Haastattelu 19.10.2003)

Jaakon isä harrasti musiikkia hyvin monipuolisesti. Hän opetti yhteiskoulussa musiikkia monen vuoden ajan ja toimi koulun johtajanakin (Juvonen 1996, 543 & 593; Suomen ev.-lut. kirkon matrikkeli 1963, 143). Seurakuntalaisten mieleen Ossi oli hyvä-äänisenä liturgina. Lisäksi hän soitti viulua ja pianoa. Pappilaan hankkimallaan flyygelillä isä soitti vaativia teoksia, muun muassa Beethovenia ja Chopinia. Jaakko sanookin saaneensa hyvät musiikilliset eväät kotoansa. (Näistä levyistä en luovu 2000; Haastattelu 19.10.2003)

Isänsä johtamaan Parikkalan yhteiskoulun teinikuoroon Jaakko otti kouluaikaanaan osaa innokkaasti. Kuoro jopa menestyi niin, että se sijoittui eräässä Helsingissä järjestetyssä kuorokilpailussa toiseksi. Jaakko lauloi myös koulun poikakvartetissa, joka harjoitteli ja esitti mielellään siihen aikaan erittäinkin suosittuja saksalaisia iskelmiä sekä ikivihreitä. (Konserttiohjelma 1990; Haastattelu 19.10.2003)

Isällä ei ollut aikaa opettaa lapsille pianonsoittoa, joten Jaakko opetteli taidon itse. Noin kymmenen vuoden iässä hän oli oppinut soittamaan yksinkertaisia pianokappaleita (Imatran seurakuntatervehdys 1990). Lapsuudenkodissa oli flyygelin ohessa isän hankkima pianonuottikokoelma, jota Jaakko täydenteli Helsingissä tekemillään nuotihankinnoilla. Jaakko soitti usein pianolla yhteiskoulun teinikunnan iltamissa klassisia kappaleita sekä viihdemusiikkia, johon hän oli päässyt tutustumaan radion ja uusimpien nuottien kautta. (Haastattelu 19.10.2003)

2.3 Sibelius-Akatemia ja Kirkkomusiikkiopisto

Syyskuun 15. päivä 1948 Jaakko aloitti opinnot *Sibelius-Akatemian teorialuokalla* (Opintokirja). Tavoitteena hänellä oli valmistua säveltäjäksi. Hän oli jo tehnyt omia sävellyskokeiluja ja kiinnostunut teoria-aineiden opiskelusta. Käytännön musisointi ei viehättänyt yhtä paljoa kuin säveltäminen. (Haastattelu 19.10.2003)

Opetus teorialuokalla koostui luonnollisesti enimmäkseen musiikin teoriasta. Yleistä musiikkioppia ja -analyysiä sisältyi pakollisiin opintoihin kaksi kurssia ja sitä opettivat Arvi Karvonen sekä Arvo Laitinen. Opetusohjelmaan kuuluvaa musiikin teoriaa ja soinnutusta opetti Eino Linnala. Musiikin historian opettajana puolestaan toimi Veikko Helasvuo. (Karvonen 1957, 225, 276; Opintokirja)

Teorialuokan opinto-ohjelmaan sisältyi myös pianonsoittoa, jossa oli suoritettava vähintään alkeiskurssia vastaavat opinnot. Elämänsä ensimmäisen pianotunnin Hulkkonen sai syksyllä 1948 opettajaltaan Sigrid Holst-Kuosmalta. Uusi oppilas joutui ensi töikseen opettelemaan oikeita sormijärjestyksiä itse opeteltujen tekniikoiden si-

jaan. Toinen aine, jossa joutui tekemisiin soittimen kanssa, oli kenraalibasson soitto. Kenraalibasson soitonopettajana toimi Aarre Merikanto, jonka alaisuudessa – ainakin opintokirjan mukaan – tapahtui selvää edistystä: ensimmäisen syksyn arvosana oli kuutonen, kun se kevätpuolella nousi peräti yhdeksään ja puoleen. (Karvonen 1957, 225; Opintokirja; Haastattelu 19.10.2003)

Kuten mainittu, Hulkkosta ei niinkään kiinnostanut käytännön soittaminen ja laulaminen kuin varsinainen musiikin teoria. Mieliaineita oli etenkin säveltapailu, jossa hän kunnostautui erinomaisesti. Inkeri Keravuori, joka opettajistosta on selvästi jäänyt mieleen, toimi säveltapailun opettajana. Ensimmäisen kevään kurssitutkinnossa säveltapailun ja prima vistan arvosana oli puhdas kymmenen. (Opintokirja; Haastattelu 19.10.2003)

Vuoden opintojen jälkeen Jaakko aloitti opinnot myös kanttori-urkurin ammattiin valmistavassa *Helsingin kirkkomusiikkiopistossa*, joka oli vuonna 1949 Turun kirkkomusiikkiopiston lisäksi ainoa kanttorin pätevyyden antava oppilaitos Suomessa (Pajamo 2001b, 26-27). Helsingin kirkkomusiikkiopisto sijaitsi samassa talossa kuin Sibelius-Akatemia ja sen tuttu teorialuokka. Oppikurssi sisälsi muun muassa musiikin teoriaa (nuotinluku, säveltapailu, harmoniaoppi), laulua sekä urkujensoittoa. Lisäksi oli pienempi määrä musiikinhistoriaa ja kirkkohistoriaa. (Pajamo 2001b, 11-12.). Opastusta pianonsoittoon sai edelleen teorialuokan puitteissa. Urkujensoittoa opetti aluksi Elis Mårtensson ja myöhemmin Paavo Raussi. Urkuoppiin, urkumodulaatioon sekä koraali-improvisaatioon perehdytti Taneli Kuusisto. Hulkkosen mielestä hän ei itse ollut koskaan kummoisempi urkuri; tunneilla hän soittikin pääosin Bachin pieniä urkukoraaleita. (Opintokirja; Haastattelu 19.10.2003)

Kuoronjohdossa jokainen oli itseoppinut. Kirkkomusiikkiopisto tarjosi aineessa vain parin tunnin opastuksen. Hulkkosen sanojen mukaan ”kirkkomusiikkiopistossa kuorolaulu ja sen opettaminen olivat vähän niin ja näin” (Konserttiohjelma 1990). Yksinlaulua - josta Hulkkonen ei pitänyt lainkaan - opetti Paavalin kirkon kanttori Holger Forström (Haastattelu 3.5.2004). (Opintokirja; Haastattelu 19.10.2003)

Helsingissä Hulkkonen asui monessa paikassa, usein sukulaisten luona. Sokeain koululla tätinsä luona asuessaan hänellä oli myös pianon- ja urkujensoiton harjoittelumahdollisuus, koska koululta löytyi kumpainkin instrumentti. Muulloin harjoittelu tapahtui Sibelius-Akatemian tiloissa Pohjoisella Rautatiekadulla varaamalla aika soittoluokasta. (Haastattelu 19.10.2003)

Hulkkonen valmistui kanttori-urkuriksi viimeisien joukossa juuri ennen kuin Helsingin ja Turun Kirkkomusiikkiopistot lakkautettiin ja niiden toiminta keskitettiin syksystä 1951 lähtien Sibelius-Akatemian alaiseksi kirkkomusiikkiosastoksi (Karvonen 1957, 246). Hän oli saanut joutuisasti tutkinnon suoritettua kahdessa vuodessa ennen kuin uudelle kirkkomusiikkiosastolle räätälöitiin neljä vuosikurssia käsittävä opetus-suunnitelma vuonna 1954 (Pajamo 2001b, 29).

Valmistuttuaan Helsingin kirkkomusiikkiopistosta keväällä 1951 Hulkkonen jatkoi vielä vuoden ajan opintojaan Sibelius-Akatemiassa (Dahlström 1982, 421; Suomen teologit ja kirkkomuusikot 1974, 622). Hän tosin vaihtoi pääaineekseen urkujensoiton entisen musiikin teorian sijaan (Haastattelu 19.10.2003). Urkuopettajana toimi nyt Paavo Raussin sekä Taneli Kuusiston lisäksi Enzo Forsblom (urkuoppi) (Opintokirja).

2.4 Yliopisto-aika

Hulkkonen aloitti syksyllä 1950 luonnontieteen opinnot Helsingin yliopiston matemaattis-luonnontieteellisessä tiedekunnassa. Pääaineena oli maantiede ja sivuaineina kasvi- sekä eläinoppi. Omien sanojen mukaan ”opiskeltiin kaloja, lintuja ja kiviä”. Hän ehti siis opiskella kahden vuoden ajan yhtäaikaista sekä luonnontieteitä että musiikkia. Alkuviikolla oli tentti kenties ensin yliopistolla ja loppuviikolla sitten Sibelius-Akatemiassa. Samalla Hulkkonen vielä työskenteli Leppävaaran ammattikoululla urheilun ja musiikin vapaa-ajan ohjaajana; olihan hän voittanut Parikkalassa ollessaan pitäjänmestaruuksia juoksussa. Palkkana työstä oli ilmainen asunto. (Haastattelu 19.10.2003 & 16.11.2003)

Jaakko Hulkkonen vihittiin avioliittoon morsiamen kotipitäjän eli Joutsenon kirkossa 2. elokuuta 1953. Häämarssina soi oma kappale. Vaimo, hammaslääketieteen yliop-

pilas Ritva Anneli Jaakkola, oli löytynyt Viipurilaisesta osakunnasta. Ensimmäinen lapsi syntyi nuorelle parille heti seuraavana vuonna. Tällöin pariskunta asui Haagassa, jossa vastasyntyneen lisäksi myös vuokrapiano toi taustahälyä opiskelijoiden arkeen. (Haastattelu 19.10.2003 & 16.11.2003)

Yliopistoaikanaan Hulkkoset sanovat olleensa ”hieman boheemeja: maleksivat ja humputtelivat”. Aktiivisimmat vuodet yliopistossa olivat Jaakolla vuodet 1950-1954. Samoihin aikoihin hän työskenteli ensin vapaa-ajan ohjaajana Leppävaarassa (1950-n.1952) ja myöhemmin (1952-1954) ilmailuviestittäjänä Seutulan lentokentällä. Jaakko roikkui yliopistossa kuitenkin vuoteen 1957 eli töihin menoon asti. Hulkkonen määrittelee itse yliopisto-opiskelunsa sanalla ”harrastustoimintaa”. (Haastattelu 19.10.2003 & 16.11.2003)

Hulkkosten muutettua vuonna 1956 Ruokolahdelle kävi Jaakko silloin tällöin Helsingissä opintoja harjoittamassa, olihan hänellä vielä huone käytössään Haagassa majoittumista varten. Tällöin oli muun muassa valmisteilla maantieteen laudaturtyö, joka käsitteli sodanjälkeisen rajaseudun linja-autoliikenteen muutoksia. Vuosilta 1956-1957 jäi käteen maantieteen cum laude -arvosana. Musiikki unohtui tosin täysin tuona aikana. (Haastattelu 19.10.2003 & 16.11.2003 & 3.5.2004)

3 TYÖ ETELÄ-KARJALASSA

Jaakko Hulkkonen toimi opettajana Tainionkosken sekä Vuoksenniskan yhteiskouluissa noin vuosina 1957-1968. Samaan aikaan hän hoiti Vuoksenniskan sivutoimisen kanttorin tointa, joka sitten kokopäiväistettiin vuonna 1968. Eläkkeelle hän jäi vuonna 1990. Työssäolovuodet olivat voimakasta kuorovaikuttamisen aikaa.

3.1 Opettajana Vuoksenniskan yhteiskoulussa

Jaakko Hulkkonen muutti vaimonsa kanssa vuoden 1956 alussa Rasilaan, Ruokolahden keskustaajamaan Imatran naapurikuntaan, koska vaimo oli valmistunut yliopistosta edellisen vuoden lopussa ja sai sieltä koulutuksensa mukaisen työpaikan hammaslääkärinä. (Haastattelu 19.10.2003)

Hulkkonen hoiti kahta virkaa päällekkäin lähes kymmenen vuoden ajan, mikä oli siihen aikaan Suomessa varsin tavallinen käytäntö. Hänen mukaansa ”homma sujui kivuttomasti”, koska työtä ei yksinkertaisesti ollut kummassakaan työpaikassa liikaa. Työpaikat eli kauppalan yhteiskoulu ja seurakunnan kirkko Vuoksenniskalla sijaitsevat kilometrin päässä toisistaan. Ruokolahdelta, jossa pariskunta asui vuoteen 1963, oli kymmenen kilometrin matka työpaikalle. Työmatka hoitui useimmiten autolla. Kun Hulkkoset muuttivat sitten itsekin Vuoksenniskalle (jossa he vuonna 2004 vieläkin asuvat) ja vielä aivan sen keskustaan, lyheni Jaakon työmatka kävelymatkaksi. (Haastattelu 19.10.2003 & 26.11.2003)

Ensin Jaakko toimi Tainionkosken yhteiskoulun luonnontieteiden opettajana lukukauden 1957-1958. Hän opetti yliopistossa opiskelemaansa biologiaa ja maantietoa oppikoulun 1.-5. luokille. Vuonna 1959 hän aloitti opetustyön Vuoksenniskan yhteiskoulun musiikinopettajan virassa. Virkavuosia kertyi yhteensä kahdeksan, kun yksi vuosi jäi väliin pätevän viranhakijan (Helka Akkanen) ilmaantuessa hetkeksi opetusta hoitamaan. Viimeisen vuoden työt koulussa hän jakoi yhdessä seurakunnan

kanttorin Antti Sunin kanssa. Vuonna 1968 Hulkkosen oli jätettävä virka, koska kanttorin toimen vakinaistaminen ei enää jättänyt aikaa kahdelle työlle. Koulu saikin virkaan pätevän hakijan (Kerttu Hurttila-Valkonen) heti Hulkkosen lähdettyä. (Haastattelu 19.10.2003 & 16.11.2003)

Musiikki oli pakollinen aine yhteiskoulussa kahden ensimmäisen vuoden ajan, jonka jälkeen sen tai piirustuksen pystyi valitsemaan valinnaisena vielä kolmeksi vuodeksi. Kahdella ensimmäisellä luokalla Hulkkonen käytti Jorma Pukkilan ja Matti Raution oppikirjaa *Musiikkia oppimaan*. Oppisisältö koostui musiikin teoriasta, historiasta ja laulamisesta. Valinnaisista 3-5-luokkalaisista muodostettiin kuoro, jonka kanssa laulettiin usein neliäänisesti koulun juhlissa. Ensimmäiset kuorosovituskokeilunsa Hulkkonen teki yhteiskoulun kuoron kanssa. Näiden valinnaisten luokkien kanssa opettaja laajensi oppisisältöä, jotta oppilaille voitiin tarjota monipuolinen musiikkisivistys. Hulkkonen viihtyi koulussa ja jäi oppilaitten mieleen karismaattisena opettajana. (Haastattelu 16.11.2003 & 29.11.2003)

3.2 Sivutoimi seurakunnassa

Pappilan kasvattina Hulkkoselle oli luontevaa ryhtyä kirkkomuusikoksi. Vuoden 1958 keväällä Hulkkosta pyydettiin harjoittamaan ja johtamaan kuoroa juuri valmistuvan ja Alvar Aallon suunnitteleman Vuoksenniskan kirkon vihkiäisissä. Edellinen kanttori Alpo Purhonen kun koettiin liian vanhaksi kirkon vihkitilaisuuteen. Jäissä ollut ajatus kanttorin työstä alkoi lämmetä. Kirkon vihkiäisissä syyskuun 28. päivä harmonisäestys ja kuorolaulu olivat alkusoittoa tuleville virkavuosikymmenille. (Aalto & Nurmi 1998, 69; Konserttiohjelma 1990)

Hulkkosen astuessa kanttorin tointa hoitamaan oli seurakunnan jäsenmäärä noin 30 000. Imatran seurakunta oli perustettu vuonna 1949 Imatran kauppalan alueelle entisen Jääskén kunnan rippeille, Ruokolahden luovuttamalle suuremmalle maa-alueelle ja Joutsenon pienemmälle lahjoitusmaalle. Seurakunnan pääkirkko oli Tainionkosken kirkko, jossa oli ainoa päätoiminen kirkkomuusikon virka kirkkokuoroineen. Tainionkosken virkaa hoiti Toivo Kiuru. Hulkkonen toimi toisena ylimääräisenä apulaiskanttorina, jonka tehtäviin kuului lähinnä jumalanpalveluksien toimittami-

nen. Ensimmäisen apulaiskanttorin eli Eljas Oravilahden toimipaikka oli Imatrankoskella. (Suomen ev. luth. kirkon kanttori-urkuri-matrikkeli 1957, 53)

Julkisen viranhaun jälkeen Hulkkonen valittiin kuudesta hakijasta virkaa hoitamaan marraskuun 20. päivänä vuonna 1958 (Aalto & Nurmi 1998, 70). Tehtäviin sisältyi Vuoksenniskan kirkkokuoron johtaminen ja valmentaminen, rippikoulun pito sekä jumalanpalvelusten musiikista vastaaminen. Rippikoulua pidettiin kirkolla neljä kertaa vuodessa ja ryhmät olivat suuria, jopa 70 henkeä. Kurinpito vei suuren osan ajasta eivätkä konfirmoitavat olleet kovinkaan usein innostuneita virsien opiskelusta. Vuonna 1976 rippikoulut muuttuivat leirimuotoisiksi, ja ne siirtyivät pidettäviksi seurakunnan uuteen leirikeskukseen Päivärantaan (Aalto & Nurmi 1998, 179). Jumalanpalvelusten musiikinjohto tapahtui poljettavan urkuharmonin takaa, ennen kuin Kangasalan Urkutehtaan rakentamat 22-äänikertaiset urut valmistuivat kirkkoon vuonna 1959 (Aalto & Nurmi 1998, 70; Valanki 1999, 80). Alkuvuosina Hulkkonen kävi vielä usein Helsingissä opiskelemaan urkujensoittoa Janne Raition johdolla. (Haastattelu 16.11.2003)

3.3 Kuoronjohtajana

Jaakko Hulkkonen oli erittäin ahkera konserteissa kävijä opiskeluaikanaan Helsingissä, mistä seikasta kertovat lukuisat konserttiliput ja -arvostelut, jotka hänellä on tallessa päiväkirjoissaan. Hän oli vaimonsa kanssa myös innokas osakuntalainen ja lauloi 4-5 vuoden ajan Wiipurilaisen Osakunnan Laulajissa Ossi Elokkaan johdolla (Konserttiohjelma 1990; Haastattelu 3.5.2004). Hulkkonen johti pyynnöstä Helsingissä lyhyen aikaa YKY:n eli Ylioppilaiden Kristillisen Yhdistyksen kuoroa. (Haastattelu 19.10.2003)

Vuonna 2001 Hulkkonen sai maakunnallisen kulttuuripalkinnon ”poikkeuksellisen tuotteliaasta ja laajavaikutteisesta elämäntyöstä erityisesti maakunnan kuoromusiikin hyväksi” (Ote palkinnon mukana tulleesta kunniakirjasta). Kamarikuoronsa 20-vuotisjuhlakonsertin konserttiohjelmassa hän kertoo innostumisestaan kuorotyöhön:

”Kesälomamatka Hämeeseen samaisena kesänä [1958] oli ratkaiseva: menin joutessani kuuntelemaan Kangasalan kirkkoon Klemetti-opiston konserttia. Siellä avautuivat korvani kuultuun taivaallista kuorolaulua Harald Andersénin johtamana! Seuraavana kesänä oitis pyrin perustettavaan Klemetti-opiston kamarikuoroon ja niin minusta tuli kuuluksi tulleen kuoron perustajajäsen. Tässä kuorossa laulaminen, johtajan liikkeiden seuraaminen ja tavattoman laajaan ohjelmistoon tutustuminen olivat parasta kuorokoulua ja loivat pohjan myöhemmin perustetun Imatran seurakunnan kamarikuoron kanssa tehtävälle työlle.”

(Konserttiohjelma 1990: Minä ja kuoroni)

Näin Hulkkonen päätyi Harald Andersénin johtamaan Klemetti-opiston kamarikuoroon, josta muodostui yksi Suomen johtavista ja parhaista kuoroista (Näistä levyistä en luovu 2000). Tässä kuorossa hän kokee saaneensa ainoan kuoronjohtajakoulutuksensa (CD1989). Kotimaa-lehden haastattelussa vuonna 1990 Hulkkonen sanookin, että ”Harald Andersén muodostui minulle kuoronjohtajan ihanteeksi ja esikuvaksi”. Andersén – joka oli Suomen arvostetuimpia kuoronjohtajia ja johti muun muassa Radion Kamarikuoroa – juurrutti ja välitti pohjoismaisen kamarikuorotyylin Suomeen ja loi näin suomalaisen kamarikuoroilmiön (Junkkari 1995, 104, 128; Haastattelu 11.3.2004).

Hulkkonen uhrasi usein kanttorin kesälomansa kuorotyöhön. Myöhemmin seurakunta myönsi palkallisen vapaan laulukurssin ajaksi. Kurssit kestivät viikon tai kaksi juhannuksen tienoilla. Harjoiteltiin ohjelmisto ja pidettiin konsertteja. Uudempaa sekä vanhempaa ohjelmistoa oppi olemalla mukana tasokkaassa kuorossa. Hulkkonen sanoo omaksuneensa Andersénilta ”haamulaulun” eli ohennetun, hillityn kuorolaulutyylin. Hulkkonen osallistui kuoron toimintaan laulajana vuosina 1959-1976. Varsinaisiin johtamiskursseihin hän ei osallistunut. (Haastattelu 16.11.2003)

Muutettuaan Ruokolahdelle alkoi Hulkkonen kohta yli 30-vuotisen työskentelynsä kuorojen parissa. Omissa kuoroissa pystyi soveltamaan Klemetti-opiston kuoron ohjelmistoa ja tekemään uutta, omaa musiikkia.

TAULUKKO 1. Jaakko Hulkkosen säännöllisesti johtamat kuorot Etelä-Karjalassa.

Kuoro	Vuodet	Kuorotyyppi
Ruokolahden Mieslaulajat	1957-1960	Mieskuoro
Vuoksenniskan kirkkokuoro	1958-1990	Sekakuoro
Vuoksen Mieslaulajat	1960-1974	Mieskuoro
Imatran Laulu	1963-1965	Sekakuoro
Imatran seurakunnan kamarikuoro	1970-1990	Sekakuoro

Hulkkonen ”on johtanut Imatran seudulla useita kuoroja, joista Imatran seurakunnan kamarikuoro nousi aivan valtakunnan eliittiin” (CD2002). Pitkäikäisimmät kuorot Hulkkosen johdossa olivat Vuoksenniskan kirkkokuoro, Imatran seurakunnan kamarikuoro sekä Vuoksen Mieslaulajat, joita johtaja usein yhdisteli konsertteja varten. Vuoksenniskan kirkkokuorolle Hulkkonen teki ensimmäiset koraalisovituksensa ja muutaman sävellyksen. Kuoro oli varsin hyvätasoinen ja -kokoinen kirkkokuoro, mikä käy ilmi 10-vuotiskonsertin vaativahkosta ohjelmistosta. Kirkkokuoro jäi eräänlaiseksi kirkon kakkoskuoroksi kun kamarikuoro perustettiin vuonna 1970. Kirkkokuoro esiintyi kirkossa enemmänkin arkipyhinä kun taas kamarikuoro otti hoitaakseen ”vaativimmat” tehtävät. Paremmat laulajat luonnollisesti hakeutuivat kamarikuoroon (Aalto & Nurmi 1998, 70). (Haastattelu 19.10.2003)

Vuonna 1963 Hulkkonen päätyi pariksi vuodeksi sekakuoro Imatran Laulun johtajaksi tunnetun Enok Reimaan jälkeen, joka oli ollut kuoron johtajana vuodesta 1955 lähtien ja pyrkinyt määrätietoisella kuorolaisten koulutuksella suurimuotoisten kuoroteosten esittämiseen. Imatran Laulu oli varsin tasokas sekakuoro, joka lauloi vaativampia lauluja. Kuoro oli konsertoinut vuosittain huomattavan usein ja esittänyt muun muassa Mozartin Requiemin. Johtajan vaihduttua Hulkkonen sai karvaasti todeta mieslaulajien silmiinpistävän kadon. (Pellinen & Vanhanen 1991, 67-68, 176-177)

Juuri ennen kuin aloitti Vuoksen Mieslaulajien johdossa vuonna 1960, johti Hulkkonen Ruokolahden Mieslaulajia kolmen vuoden ajan. Nuorehko mieskuoro oli pyytänyt hänet johtajakseen kanttori Toivo Viron jälkeen (Pajamo 1982, 354). Ruokolahden Mieslaulajat oli vaatimaton kuoro, jolle Hulkkonen kirjoitti muutamia mieskuorosovituksia. (Haastattelu 19.10.2003)

Myös Vuoksen Mieslaulajat oli Ruokolahden kanttori Toivo Viron perintöä, jota Hulkkonen johti vuosina 1960-1974. Kuoro oli aloittanut toimintansa jo 1940-luvulla miltei sadan laulajan voimin (Talka 1997, 214). Uutena johtajana Hulkkonen yritti uudistaa ohjelmistoa laulattamalla perinteisten serenadien ja isänmaallisten laulujen sijaan mieskuorolla klassista kuoromusiikkia. Hyvä asia vain kaatui liian usein vieräseen kieleen. (Haastattelu 29.11.2003)

Vuoksen Mieslaulajat konsertoi säännöllisesti vuosittain pitäen useita maallisia ja kirkkokonsertteja. Hulkkonen konsertoi mielellään muitten kuorojen ja musiikkiyriymien kanssa. Seurakunnan soittokunnan kanssa pidettiin konsertteja kirkoissa, ja Imatran Laulun - jonka johtajana Hulkkonen tällöin oli - kanssa pidettiin yhteiskonsertti vuonna 1965. Mieslaulajat antoi kirkkokonsertin Hulkkosen omassa kirkossa vuonna 1968 ja peräti neljä yhteiskonserttia Hulkkosen johtaman Vuoksenniskan kirkkokuoron kanssa. Seurakunnan Kamarikuoron kanssa Mieslaulajat pitivät kaksi yhteiskonserttia 1974. (Eteläpää 1997.) Näissä maaliskuun konserteissa miehet esittivät perinteisen ohjelmiston lisäksi kaksi Hulkkosen sovitusta ja F. E. Sillanpään sanoihin kirjoitetun sävellyksen *Kai muistat* mieskuoroversion (Konserttiohjelma 1974). Omien sovitusten lisäksi Hulkkonen suosi mieskuorollaan viihdekuorokirjallisuutta (Pellinen & Vanhanen 1991, 69). 40-50 henkinen Vuoksen Mieslaulajat voitti Imatran Taidetapah-tuman yhteydessä vuonna 1971 mieskuorosarjan kuorokilpailun seurakunnan kamarikuoron ollessa sekakuorosarjan ykkönen (Eteläpää 1997). Hulkkonen sävelsi Vuoksen Mieslaulajille tunnuslaulun.

Hulkkonen ohjasi myös lapsikuoroa, tosin varsin epäsäännöllisesti ja kausiluonteisesti. Piispantarkastuskertomus vuodelta 1971 kertoo, että jokaisella kolmella kirkolla eli Tainionkosken kirkolla, Imatrankosken kirkolla ja Vuoksenniskan Kolmen Ristin Kirkolla oli lapsikuoro (Aalto & Nurmi 1998, 75). Lehtiartikkelissa vuodelta 1977 Hulkkonen mainitsee, että kamarikuoron ohella myös lapsikuoro oli runsaan työn teettäjänä (Ylä-Vuoksi 1977).

Hulkkonen toimi monen vuoden ajan luottamushenkilönä erilaisissa kuorojärjestöissä. Pelkästään Sulaselossa hän toimi hallituksen jäsenenä vuodet 1980-1982 sekä Etelä-Karjalan piirin hallituksessa vuodet 1977-1990; puheenjohtajana hän oli Etelä-

Karjalan piirissä vuodet 1984-1987 (Pajamo 1982, 203, 339; Pajamo 1991, 199). Mieskuoroliiton hallituksessa hän istui vuoden 1984 (Junkkari 1995, 287). Lisäksi hän oli seka-kuoroliiton musiikkilautakunnan jäsen, mikä aiheutti rasittavia kokouksia ja juhlaohjelmistojen laadintaa Helsingissä. Vaikutusvaltaisena kanttorina hän vaikutti myös maakunnallisesti Mikkelin hiippakunnan musiikkityön johtokunnassa (Haastattelu 29.11.2003).

3.4 Päätoimi kanttorina 1968 - 1990

Vuoksenniskan kirkon kanttorin virka tuli päätoimiseksi vuonna 1968 kun Hulkkonen oli jo kymmenen vuotta hoitanut sivutoimista virkaa. Mukaan tulivat hautaukset lauantaisin ja sunnuntaisin sekä kinkkerit, joissa kanttorin tehtävä oli lähinnä outojen virsien opettaminen. Aluksi yksi kanttori vuorollaan huolehti kaikista hautauksista, kunnes ne jaettiin kaikkien kolmen kanttorin kesken säännölliseksi lauantaityöksi; sunnuntaihautaukset lakkautettiin vuonna 1972 (Aalto & Nurmi 1998, 20-21; Haastattelu 19.10.2003)

Jumalanpalvelus uudistettiin siten, että introituslaulu ja tekstimotetit saivat virallisen aseman; molempia Hulkkonen käytti runsaasti (taulukko 2). Myös vuorovirret kuoron kanssa toteutettuna tulivat kuvaan kanttorin työn muuttuessa päätoimiseksi (Ks. luku 5.3). (Aalto & Nurmi 1998, 70)

Kolmen Ristin Kirkon urut olivat usein epäkunnossa ja –vireessä, mikä puute korjautui vasta Hulkkosen jäätyä eläkkeelle kesäkuussa 1990 (Aalto & Nurmi 1998, 174). Kanttori joutui usein virittämään huuliäänikertojakin uusiksi (Haastattelu 19.10.2003). Syyn oletettiin olevan läheisessä Kaukopään tehtaassa, jonka päästöjä sähköpneumaattinen tekniikka ei kestänyt (Aalto & Nurmi 1998, 70-71). Hulkkonen itse sanoo, että ”menette-
lihän tuo kun en oo niin kummempi urkuri” (Haastattelu 19.10.2003). Artikkelissaan *Eri-
tasoiisiin taitoihin tarvitaan erilaisia ratkaisuja* (Kirkkomusiikki 1983) hän kommentoi soitostaan ja koraaliuudistuksesta: ”Koraalikirjan alkusoittoja en ole oppinut juuri käyttämään. Irrallisista kokoelmista kylläkin soitan tai ´sorvailen´ itse. - - . Koraaleitten soinnutukseen kaipaisin lisää vaihtelua. - - . Uusien virsien soinnutus ei mielestä-

ni ole paikallaan.” Vuonna 1990 – lähes 20 vuoden valmistelujen jälkeen – Kolmen Ristin Kirkkoon saatiin uudet urut (Kirkkomusiikki 9/1990; Aalto & Nurmi 1998, 71, 173).

3.5 Imatran seurakunnan kamarikuoro

Vähäsanaaisessa säveltäjämatrikkelissa (Jalkanen 1994, 547) Imatran seurakunnan kamarikuoroa pidetään olennaisena osana Hulkkonen musiikkisaavutuksia: ”Hulkkonen on perustanut Imatran kamarikuoron ja johtanut sitä vuodesta 1970.”

Hulkkonen oli lehtikirjoituksillaan pedannut laadukkaan kuoron tuloa paikkakunnalle (Aalto & Nurmi 1998, 70-71, 78). Imatran seurakunnan kolme kanttoria päättivät yhdessä kamarikuoron perustamisesta. Haluttiin Imatralle kunnan kuoro Imatran Laulun jälkeen, joka oli esittänyt kunnianhimoista kuoromusiikkia. Kirkkoherra Matti Ojalan kanssa asiasta keskusteltiin ja saatiin kirkkoneuvostolta lupa kuoron perustamiseen. Laulajille maksettiin aluksi pientä matkarahaa ja seurakunta osti nuotteja Hulkkonen suosituksesta. Klemetti-opiston kamarikuoron kautta Hulkkonen tutustui ohjelmistoon, jota käytti sitten oman kamarikuoronsa kanssa. (Aalto & Nurmi 1998, 71)

”1970-luvulla suomalaista kuorolaulua leimasi työnteon ja innostuksen henki. Yksittäisen laulajan halu oppia uutta, pätevoityä hyväksi kuorolaulajaksi merkitsi väistämättä kuorolaulun tason ja siten myös amatöörimusiikin arvostuksen kasvua. 1970-luvulla suomalaiskuorot osallistuivat innokkaasti kansainvälisiin kuorokilpailuihin, eikä niiden tarvinnut hävetä osaamistaan”. (Junkkari 1995, 157.) ”Kamarikuorotoimintaa kehittivät tuolloin voimakkaasti Harald Andersén ja Klemetti-opisto” (Aalto & Nurmi 1998, 71). ”Jaakko Hulkkonen nosti klemetiläisen kuorohengen innoittamana aikaan tämän kuoron [Imatran Seurakunnan Kamarikuoro] yhdeksi maamme parhaisista” (Etelä-Saimaa 2000).

Imatran Seurakunnan Kamarikuoro muodostui opettajista, teekkareista ja hyvistä kirkkokuorolaisista (Haastattelu 19.10.2003). Harjoitukset aloitettiin tammikuussa 1970 17 laulajan voimin ja jo maaliskuussa oli ensiesiintyminen. ”Siitä lähtien kuorolla on ollut merkittävä asema kaupungin musiikkielämässä”. (LP1980.) Ensimmäinen varsi-

nainen konsertti pidettiin saman vuoden marraskuussa. Päätehtävä oli ”tuoda kotiseutunsa asukkaille kuultavaksi kuorokirjallisuuden kotimaisia ja kansainvälisiä merkkeiteoksia mahdollisimman korkeatasoisin esityksin”. (LP1980; Kirkkomusiikki 5/1990)

Ensimmäisiä kertoja kuoro esiintyi radiossa vuonna 1972. Kamarikuorosta muodostui myös kvartetteja, jotka voittivat kvartettikilpailuissa mm. Tampereella 1979 ja Kouvolassa 1972 sekä 1975. (LP1984; Konserttiohjelma 1990.) Ensimmäinen viihteellinen sävellyskonsertti pidettiin vuonna 1973 (Konserttiohjelma 1973; Konserttiohjelma 1990). Myös yhteiskonserttien pitäminen Hulkkosen johtamien Vuoksen Mieslaulajien kanssa ”oli luonnollista siksikin, että kuoroilla on sama johtaja” (Ylä-Vuoksi 1974).

Vuonna 1977 esitettiin Händelin Johannes-passio sekä Vivaldin Gloria (Aalto & Nurmi 1998, 72). Samana vuonna - sekä vuonna 1979 - kamarikuoro sai tunnustuspalkinnon (kaksi kultaleimaa 1977 ja kolme kultaleimaa 1979) ”yllätyksellisestä läpimurrosta kuorojemme kärkiryhmään” Tampere in chorus –kuorokatselmuksessa (LP1980). Valtakunnallinen kolmas palkinto myönnettiin sekakuorokilpailuissa Sulasolin laulujuhlilla Lappeenrannassa vuonna 1982 (LP1989; LP1984). Ulkomaanmatkoja kuoro teki Tsekkoslovakiaan 1976, Unkariin 1976, Itävaltaan 1978, Puolaan 1981, Hollantiin 1983, Ruotsiin 1985 ja Viroon 1989 (LP1980; Kirkkomusiikki 5/1990; Aalto & Nurmi 1998, 72-73; Konserttiohjelma 1990).

Konserttiarvostelut olivat rohkaisevia: ”Kaiken huippuna esiintyi Imatran seurakunnan kamarikuoro – Jaakko Hulkkosen johdolla – päätöskonsertissa. Laulu oli loppuun hiottua soinnin, sekä tempojen että muotoilun, ja dynaamisten vaihteluiden suhteen. - - . Imatran kamarikuoron taso, on aivan mannermaista luokkaa äänenkäytön muotoilun ja kaiken kuoron osaamisen suhteen.” (Kirkkomusiikki 1979.) Äänenmuodostukseen Hulkkonen ei itse kiinnittänyt huomiota vaan antoi tämän tehtävän kuorossa laulaville ammattilaisille, kuten Seija Strömbergille ja Sini Kouvoselle (Haastattelu 29.11.2003).

Jaakko Hulkkosen johtama Imatran Seurakunnan Kamarikuoro äänitti kolme levyä (LP1978, LP1980, CD1989) ja oli mukana osittain kahdella äänitteellä (LP1984, MC1984). Ensimmäinen levy sisältää yksinomaan Hulkkosen sävellyksiä ja sovituksia. Toinen

äänite on kuoron kymmenvuotisjuhlajulkaisu ja se koostuu kuoron esittämistä klassisista hengellisistä ja maallisista kuoroteoksista. Kolmas levy julkaistiin ennen Hulkkosen eläkkeelle siirtymistä vuonna 1990. ”Jaakko Hulkkosen johtama Imatran seurakunnan kamarikuoro, joka erottuu kaiken kaikkiaan korkeatasoiselta - - levyltä vielä ihan omaan luokkaansa. Paljon voidaan saada aikaan, kun asiastaan innostunut ja taitava kirkkomuusikko saa kootuksi ympärilleen asiasta innostuneita laulajia (Kotimaa 1984)”.

Hulkkoselle kuoro oli ”varsinainen työkalu” (Haastattelu 19.10.2003). Hän sai innostuneena toteuttaa itseään ja tutustuttaa imatralaisia kuorokirjallisuuteen. Omien kappaleiden esittäminen säveltävänä kuoronjohtajana oli palkitsevaa. Laajin esitetty teos oli Bachin Johannes-passio, joka esitettiin Lappeenrannan Kamarikuoron kanssa vuonna 1985. Ohjelmistossa olivat myös Mozartin Requiem (1982 ja 1986) sekä Vivaldin Gloria ja Bachin Jouluoratorio (1986). (Kirkkomusiikki 5/1990; Konserttiohjelma 1990)

Hulkkonen laulatti hyvin paljon samoja kappaleita omalla kuorollaan kuin mitä oli laulanut itse Klemetti-opiston kuorossa. ”Kuoron ohjelmistoon on 20 vuoden aikana sisältynyt kaikkiaan n. 380 laulua, josta puolet hengellistä musiikkia. Samanlainen balanssi on myös kotimaisten ja ulkomaisten teosten kesken”. (Konserttiohjelma 1990.) Myös ”radioesiintymiset samoin kuin erilaiset yhteiskonsertit ovat alusta alkaen kuuluneet kuoron toimintaohjelmaan. Ennen muuta Imatran srk:n kamarikuorosta on tulut Jaakko Hulkkosen sävellysten tulkki, säveltäjän oma instrumentti”. (Kirkkomusiikki 5/1990.) ”Niissä [Hulkkosen sävellyksissä] kuoro soi kuin hyvä kamariorkesteri” (Etelä-Saimaa 1990).

Hulkkonen johti virassa ollessaan kamarikuoroa viimeisen kerran Kolmen Ristin Kirkon uusien urkujen vihkiäiskonsertissa mikkelinpäivänä 1990, jonka jälkeen kuoron toiminta jatkui Imatran Kamarikuoron nimellä Risto Raikaslehdon johdolla vielä kolmen vuoden ajan (Kirkkomusiikki 9/1990; Aalto & Nurmi 1998, 73). Kuoro koottiin myöhemmin kolmesti (1995, 1998, 2000) myös Hulkkosen johdolla. Ensimmäinen konsertti koostui Hulkkosen maallisista sävellyksistä ja evergreen-sovituksista. Kirk-

kokonsertti sisälsi Hulkkosen hengellisiä teoksia sekä Vivaldin Glorian. Kolmas koostui yleisesti suomalaisesta kuoromusiikista. (Etelä-Saimaa 1995, 1998 ja 2000)

Tuulikki Närhinsalo kirjoittaa konserttiarvostelussa vuodelta 1995:

”Imatran kamarikuoro on edustanut ja edustaa Etelä-Karjalassa sellaista kuorolaulun tasoa, jolle ei muilla kuoroilla ole ollut asiaa. Täyteläinen, hienostunut sointi, joka parhaimmillaan ja puhtaimmillaan muistuttaa Radion kamarikuoroa, kertoo johtajansa tinkimättömästä ammattitaidosta ja kuorolaisten suuresta musikaalisuudesta tarkkoine sointukorvineen, joka onkin välttämätön edellytys, jotta Hulkkosen niksit voivat aueta.” (Etelä-Saimaa 1995)

Hulkkosen oma resepti menestykseen on yksinkertainen ja selkeä: ”Moittivat minua joskus liiankin tarkaksi ja tiukaksi, äkäiseksikin kuoron harjoituksissa. Mutta tämä on pakko jos mieli päästä asetettuihin tavoitteisiin”. (Ylä-Vuoksi 1977.) Yleisradio myönsi kunniapunnuksen seurakunnan kamarikuorolle vuonna 1983 (Kirkkomusiikki 5/1990).

3.6 Eläkkeelle

Imatran Kaupunki myönsi Hulkkoselle taidepalkinnon vuonna 1982 ”ansiokkaasta työstä imatralaisen musiikkielämän hyväksi sekä tunnustukseksi koko maassa tunnetusta sävellystyöstä” (Aalto & Nurmi 1998, 73; Talka 1997, 322). Kaakkois-Suomen taide-toimikunnan taidepalkinto tuli vuonna 1989 ja Suomen kulttuurirahaston Etelä-Karjalan rahaston kulttuuripalkinto 2001. Imatra-mitali tunnetulle imatralaiselle vaikuttajalle myönnettiin vuonna 1999 (Etelä-Saimaa 1999). (Haastattelu 29.11.2003)

Eläkeaikanaan Hulkkonen on harrastanut musiikkitoimintaa muun muassa luennoimalla musiikista ja sävellyksistään Imatralla erilaisissa ikäihmisten tilaisuuksissa. Hän seuraa aktiivisesti Imatran ja Suomen musiikkielämää, ja näkyy vaimonsa kanssa usein konserttien yleisön joukossa. Hulkkonen on vierailut Yleisradion ohjelmassa *Näistä levyistä en luovu* 30.9.2000 kertomassa mielimusiikistaan ja ajatuksistaan musiikista. Muuten eläkepäiviä ovat värittäneet tenniksen peluu, lapset (Kimmo

s.1954, Marjo s.1958, Lassi s.1960, Matti s.1962), lastenlapset sekä aikoinaan palkintojakin tuonut valokuvausharrastus. (Haastattelu 19.10.2003 & 21.2.2004)

4 SÄVELLYSTUOTANTO

4.1 Hulkkonen säveltäjänä

Jaakko Hulkkonen on käytännön mies. Niinpä hänen tekemänsä musiikki on käyttömusiikkia, joka tässä tarkoittaa myös kätevästi toteutettavaa. Liian suurimuotoiset ja laajat teokset tai vaikea laulettavuus eivät ole - ainakaan alussa - omia teoksiaan esittävän kuorosäveltäjän hyveitä; pienimuotoisuus ja melodisuus ovat valttia. Harrastelijakuorojen kanssa ei kuorolaisilta voi vaatia liikoja tai he äänestävät jaloillaan. Reijo Kekkosen kirjoitus *Lyhyt johdatus suomalaisiin kuorosäveltäjiin* vuodelta 1999 ilmaisee asian näin:

”Toki Suomessa on sävelletty paljon muutakin musiikkia kuoroille ja erityisesti ns. käyttömusiikin osalta kelpo tekijöitä löytyy useita, esim. Eino Linnala, Ossi Elokas, Taneli Kuusisto, Ahti Sonninen ja Jaakko Hulkkonen. Myös Ilkka Kuusisto on säveltänyt kunnioitettavan määrän hyvää ja suosittua kuoromusiikkia. Tämä kirjoitus on eräs katsaus kuorolle säveltäviin suomalaisiin säveltäjiin. Tyyllisessä kehityksessä on havaittavissa paluuta perinteeseen. Kunkin tekijän persoonallinen panos on selvästi havaittavissa, mitään yhteistä muottia ei ole olemassa.”

Säveltäjämatrikkeli kertoo, että Hulkkonen ”on säveltänyt ja sovittanut runsaasti pienimuotoista kuoromusiikkia” (Jalkanen 1994, 548). Hänen teoksensa ovat lyhyehköjä kuorolauluja ja -sovituksia virsistä, kansanlauluista ja laulusävelmistä, onpa mukana muutama soitinkappalekin. Tässä tutkielmassa mukana on 131 Hulkkosen kynästä lähtenyttä teosta eli kaikki, jotka aktiivinen etsijä löysi ja ymmärsi musiikkikappaleeksi. Kaikkien kesto on enintään muutaman minuutin; ellei, niin teos koostuu monesta tällaisesta pariminuuttisesta.

Hulkkosella säveltäminen alkoi jo kouluaikoina Parikkalassa. Myöhemmin, säännöllisen kuorotyön alkaessa, sovitusten tekeminen käytännön tarpeisiin kuoronjohtajan avuihin, joka tuotti esimerkiksi kirkkokuorolle vuorovirsisovituksen ja mieskuorolle valmiin kuorolaulun helponnetun version tai sovituksen suositusta ra-

diohitistä. Kamarikuoron myötä aukeni väylä laajemmalle itsen toteuttamiselle kuorosävellysten ja tasokkaiden sovitusten kautta:

-Pekka Ainali: Hulkkonen ”perusti tuon maineikkaan kuoron, mutta toisaalta voisi sanoa kamarikuoron olevan osasyllinen Hukkosen mainioihin kuorosävellyksiin ja sovituksiin”.

(CD2002)

-Pentti Ritolahti: ”Veikkaanpa, että hyvä kuoro on innostanut Hukkosta entistä enemmän myös säveltämään.”

(Kotimaa 1984)

-Reijo Pajamo: ”Uskon, että kamarikuoro on myös osaltaan ollut vaikuttamassa Hukkosen säveltäjäpersoonan kehittymiseen. - - . Kuoro on parhaimmillaan ehdottomasti Hukkosen omista sävellyksissä”.

(Kirkkomusiikki 5/1990)

-”Imatran Seurakunnan Kamarikuoro on ollut sopiva koekenttä hänen kuorosävellyksilleen.”

(CD1989)

Hulkkonen suhtautuu varsin käytännöllisesti myös itse säveltämistapahtumaan: ”Hukkosen mukaan varsinainen ammattisäveltäminen vaatii kovaa keskittymistä, omat sävellyksensä hän on tehnyt enemmän inspiiraatiopohjalta muiden toimien ohessa” (Ylä-Vuoksi 1990).

4.2 Tyyli ja vaikutteet

”Jaakko Hulkkonen on tuottanut mielenkiintoista musiikkia. Kuoromusiikki on pääosin perinteiseen kuorolaulantaan sitoutunutta, mutta teoksissa ei ole vältetty erikoisempiakaan sointukuvioita tai rytmistä ilottelua” (Etelä-Saimaa 1998). Hukkosen kynä on synnyttänyt enemmän tai vähemmän viihteellisiä kuoroikivihreitä kuten *Niin minä sinua toivoin*, *Kai muistat* tai *Jeesuslapsen joululahjat*. Arvosteluissa on usein esiintynyt termi *hukkosmaisista sointuja*, millä on tarkoitettu lähinnä hieman viihteellisiä lisäsävelsointuja. Itse Hulkkonen sanookin soinnunkäytön olevan kotoisin viihteellisestä musiikista ja jazzista. Hänen mukaansa ”pelkällä klassisella kolmisoinnolla ei pärjää, vaan on saatava jotain maukkaampaa” (Haastattelu 19.10.2003). Hän kertoo myös, ettei ole käyttänyt hengelliseen musiikkiinsa niin reipasta soinnutusta kuin yleensä, mutta on kuitenkin tahtonut ujuttaa mukaan hieman modernia, rikkaampaa soinnutusta. (Haastattelu 19.10.2003.) Hukkosen liturgiset teokset ovatkin mielestäni

hulkkosmaisimpia: Silloin kun hän on joutunut piilottelemaan viihteen tunnistettavuutta kirkkokulttuurissa, on syntynyt oma sointi.

”Hulkkosen sävelkielen hallitsevat elementit ovat värikäs soinnutus ja rikas rytmikka. Tekstejä tukeva sävelsymboliikka on nasevaa” (CD2002). Hulkkosella juuri soinnutus ja rytmi ovat keinoja muodostaa sävelsymboliikkaa. Sopivan sanan tai asian kuvaaminen musiikin keinoin affektinomaisesti on läsnä aina läpisävelletyssä tekstissä. Jos runossa joku riitelee, niin silloin sointukin riitelee.

Hulkkonen kertoo, että hänen musiikkinsa ”on helppoa esittää, käyttötavaraa” (Ylä-Vuoksi 1977). Hulkkosen musiikki onkin kiitollista laulettavaa melodisuutensa vuoksi, jota ilmenee kaikissa äänissä: epäloogisia intervallihyppyjä tai rytmejä ei pahemmin esiinny. Vastuuta kuorolaisen on silti otettava, koska yksittäinen stemma voi yht’äkkiä jakautua kolmeenkin. Hulkkonen myöntää: ”Miulla on sävellyksissä ja sovituksissa se vika että ne on moniäänisiä, liian moniäänisiä tavalliselle kuorolle” (Haastattelu 20.12.2003).

Vaikka Hulkkonen mainitseekin Johann Sebastian Bachin tuotannon mielimusiikkiseen ja Bachin säveltäjistä suurimmaksi, tekee hän sen myös siksi, että Bach oli kanttori niin kuin Hulkkonenkin. Kuorosäveltäjistä hän nostaa esiin kirkkomusiikin uudistusliikkeen keskeisen hahmon, Hugo Distlerin, jonka musiikkia hän oppi Klemetti-opiston kamarikuorossa laulamaan. Myös oman kamarikuoronsa kanssa Imatralla Hulkkonen esitti mielellään Distlerin soinnukkaita kuorolauluja. Jonkinmoisena lempikappaleenaan Hulkkonen esittelee Igor Stravinskin Kevätuhrin, jonka esityksiä hän on pyrkinyt päästä seuraamaan niin Suomessa kuin muuallakin Euroopassa. (Näistä levyistä en luovu 2000; Konserttiohjelma 1990)

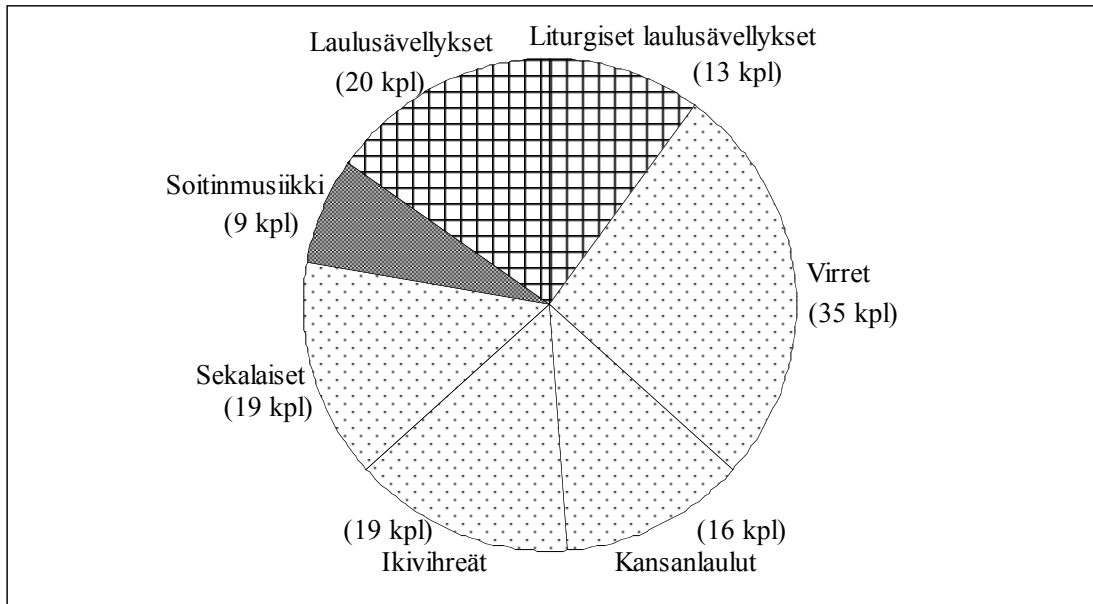
”On taatusti ollut antoisaa käydä kuoromusiikin polkuja laidasta toiseen, hartaista sävelistä perinteisen ohjelmiston ja kansanlaulujen kautta viihteen ja iskelmien svengimaailmaan. Hulkkosen ikäluokassa moinen ennakkoluulottomuus kirkkomuusikkokunnassa tuskin on ollut kovin yleistä”. (Etelä-Saimaa 1995.) Niin kuin on käynyt ilmi, ei Hulkkonen rajaa mieltymyksiään vain vakavaan musiikkiin, vaan kuuntelee mielellään pienimuotoista kevyttä musiikkia kuten ranskalaisia chansone-

ita ja saksalaisia ikivihreitä. Vanhempaa jazzmusiikkia hän arvostaa; erityisesti Erroll Garnerin ja Oscar Petersonin pianojazz ja swing-kauden suuret mestarit ovat mieleen. Hulkkonen ei lämpene nykyiselle iskelmälliselle hengelliselle musiikille. (Haastattelu 19.10.2003.) Tyylikirjon arvojärjestykseen säveltäjällä on selkeä mielipide: ”Emme ole jättäneet hyvää viihdemusiikkia - - laulamatta, mutta eihän se saa olla ensisijalla ohjelmistossamme” (Konserttiohjelma 1990).

4.3 Teokset

”Jaakko Hulkkosen tuotanto on varsin laaja sisältäen sävellyksiä niin liturgisiin tarkoituksiin kuin myös maallisiin teksteihin” (CD2002). Olen koonnut teokset Teoston rekisterin (93 teosta), Hulkkoselta saatujen käsikirjoitusten, levytysten ja nuottijulkaisujen pohjalta sekä säveltäjän tiedonantojen perusteella. Joitain teoksia olen löytänyt Hulkkosen johtamien kuorojen nuottivarastoista. Listan muotoon teosluetteloksi ne on järjestetty liitteessä tämän tutkielman loppuun. Luettelossa voi olla puutteita, mutta se on varsin luotettava ja kattava.

Tässä tutkielmassa Jaakko Hulkkosen teoksia esiintyy yhteensä 131 kappaletta, joista sovituksia on 89 kappaletta eli 68 prosenttia kaikista. Olen jäsentänyt tutkielmassa teokset kolmeen kategoriaan: Liturginen musiikki, sävellykset ja sovitukset. Näin menetellen kokonaisuudet ovat loogisia ja suhteellisen tasaisesti mitoitettuja. Toinen tapa jäsennykseen olisi ollut jako sävellyksiin ja sovituksiin. Liturginen musiikki on kuitenkin niin olennainen osa Hulkkosen tuotantoa, että näin kolmijaon paremmaksi. Sävellysten ja sovitusten suhteellinen määrä ja jakautuminen on helppo hahmottaa seuraavan sivun kuviossa:

KUVIO 1. Jaakko Hulkkosen teosten suhteellinen jakautuminen ja lukumäärä. Ruudukko = laulusävellykset (25%, 33 kpl), tumma = soitinsävellykset (7%, 9 kpl), vaalea = sovitukset (68%, 89 kpl).

Teosten päiväyksistä voi päätellä Hulkkosella olleen kaksi suurempaa luomiskautta: Sävellyskokeilut kaksikymppisenä ja ensin kuorosävellys- ja sovitustyö kamarikuoron toiminnan aikana vuosina 1970-1990 (taulukko 8, s. 46 ja 9, s. 52). Kuorosovitukset syntyivät ilmeisesti käytännön tarpeesta (Esim. taulukko 10, s. 57).

4.4 Teosten painaminen, äänittäminen ja esittäminen

Hulkkonen kertoo teoksistaan: ”Kun parhaat on saatu esille, painoon ja levyille, niistä on tullut muidenkin kuorojen omaisuutta” (Kotimaa 1990). Väittämän mukaan kuoromiehen parhaat teokset ovat hänen laulusävellyksensä ja kansanlaulusovitukset, koska niitä on sekä painettu että äänitetty eniten (taulukko 2). Hulkkosen entisen esimiehen, kirkkoherra Olli Aallon mielestä kanttori onkin säveltänyt ”sekä vakavaa tekstipohjaista kirkkomusiikkia että kansanlaulunomaisia välipaloja” (Aalto & Nurmi 1998, 72). On pidettävä kuitenkin mielessä, että ilman painettua nuottia äänittämistenkin määrä luonnollisesti laskee, koska kyseessä on syy-seuraus –suhde.

TAULUKKO 2. Jaakko Hulkkosen teosten ryhmittäiset lukumäärät, teosryhmien julkaisu-
suus, omakustanteiden osuus, äänitysten osuus, yhteenlaskettujen äänitysten määrä teosryh-
mittäin ja Imatran seurakunnan kamarikuoron äänittämien kappaleitten osuus. Mukana ei ole
julkaisemattomia äänitteitä eli tässä tapauksessa epäkaupallisia nauhoitteita.

Teosryhmän nimi	Määrä	Painettu	Omakust.	Äänitetty	Äänit.yht.	ISKK
Liturgiset laulusävellykset	13	9	5	10	18	7
Muut laulusävellykset	20	9	4	8	20	8
Soitinsävellykset	9	-	-	-	-	-
Virsisovitukset	35	9	-	4	5	3
Kansanlaulusovitukset	16	13	1	11	34	7
Ikivihreät sovitukset	19	4	-	2	2	-
Muut sovitukset	19	4	-	7	7	3

Taulukosta näkee Hulkkosen teosten julkisuuden: Laulusävellykset ja kansanlau-
lusovitukset ovat tunnettuja kun taas soitinsävellykset ja tietyt sovitukset eivät. Jako
on selvä. Nuotin ja äänitteen olemassaolo on suoraan verrannollinen. Tarkempi nuot-
tien ja äänitteiden erittely on tutkielman lopun liitteessä.

Hulkkosen teoksista 37 prosenttia on painettu. Näistä reilu viidennes on Hulkkosen
omakustanteita. Hän sanookin laittaneensa saamansa apurahat ja palkinnot pitkälti
teostensa painamiseen (Haastattelu 20.12.2003). Hulkkosen teoksia löytyy kahdeksassa
kokoelmassa (Ks. lähteet: laulukokoelmat). Määrällisesti merkittävin on Fazerin
Viihdekuoro 3, joka koostuu kahdeksasta hänen omasta kappaleestaan.

42 prosenttia kaikista teoksista on äänitetty (luvussa ei ole mukana epäkaupallisia
nauhoitteita). Ahkerimpana levyttäjänä on ollut Hulkkosen oma kamarikuoro, joka
on tallentanut peräti 21 prosenttia johtajansa hengentuotteista (Ks. lähteet: äänitteet).
Imatran seurakunnan kamarikuoron ensimmäinen LP-levy vuodelta 1978 koostuukin
pelkästään Hulkkosen teoksista (LP1978). Kamarikuoro on myös kantaesittänyt lähes
kaikki Hulkkosen sekakuorokappaleet (Haastattelu 29.11.2003).

Pekka Ainali kirjoittaa: ”Imatralaista Jaakko Hulkkosta pidämme hovisäveltäjänäm-
me, siksi paljon olemme Jaskan sovituksia ja sävellyksiä esittäneet.” (Ainali n.1999, 37.)
Erittäin huomattava osuus Hulkkosen teosten tunnetuksi tekijänä onkin ollut kouvo-
lalaisella, Pekka Ainalin johtamalla *Sonus-kuorolla*. Vuonna 2002 julkaistun Hul-
kkosen Kirkkokantaatin levytyksen kansivihkosessa sanotaan, että Hulkkosen ”sävel-

lyksillä on ollut keskeinen asema kuoron ohjelmistossa” (CD2002). Sonus piti Hulkosen sävellyskonsertin Kouvolassa vuonna 1993 ja Imatralla vuonna 1996 (Ainali n.1999, 37; Haastattelu 19.10.2003).

5 LITURGINEN MUSIIKKI

Jaakko Hulkkonen oli papin lapsena käynyt säännöllisesti jumalanpalveluksissa. Milloin kirkko jostain syystä oli jäänyt väliin, oli messu kuunneltu radiosta. (Imatran seurakuntatervehdys 1990.) Virassaan Hulkkonen osallistui jumalanpalveluksiin 32 vuoden ajan. Hulkkoson teoksista reilu kolmannes onkin liturgista musiikkia eli jumalanpalveluksessa käytettävää musiikkia: tekstimotetteja, virsisovituksia, pieni messu ja yksi kantaatti, kaikki kirjoitettu lähes yksinomaan sekakuorolle. Kanttorin työssä Hulkkonen omien sanojensa mukaan joutui säveltämään kuorolle liturgista musiikkia (Näistä levyistä en luovu 2000).

Kuten kaikki Hulkkoson tuotanto, myös liturgiset kappaleet voidaan jakaa sävellysten ja sovitusten pääryhmiksi. Suurin osa liturgisista sävellyksistä on äänitetty, kun taas sovitukset virsistä ovat jääneet pitkälti huomiotta. Liturgisten sävellysten tallentamisen voisi laskea jonkinlaiseksi meriitiksikin, koska Suomessa on kustannettu takavuosina varsin vähän esimerkiksi tekstimotettiaineistoa (Haapasalo 1992, 86).

Pohjoismaisessa tekstimusiikissa on kuultavissa pyrkimyksiä keskeisiin saksalaisiin esikuviin (Haapasalo 1992, 85). Myös Hulkkoselle esimerkiksi saksalaisen Hugo Distlerin (1908 – 1942) laulut olivat merkittävä vaikuttaja. Liturgiseen musiikkiin liittyen Hulkkoson mielestä Einojuhani Rautavaaran *Vigilia* vuodelta 1971 on parhaimpia moderneja kuorosävellyksiämme (Näistä levyistä en luovu 2000).

Arvostelija toteaa Hulkkoson kirkkomusiikista: ” - - meillä on kuorojen käyttöön todella hyvää kotimaista kirkkomusiikkia” (Kirkkomusiikki 5/1990). ”Ja miksi kirkkomusiikki ei sitten saisi olla nykyaikana sitä, miksi Jaakko on lähtenyt sitä tekemään! Kauniisti soivaa, melodista, helposti vastaanotettavaa.” (Ylä-Vuoksi 1982)

5.1 Tekstimotetit

Tekstimotetilla tarkoitetaan sävellystä, jonka tekstinä on tavallisesti osa kirkkovuoden jonkun sunnuntain tai pyhäpäivän evankeliumi-, epistola- tai psalmitekstiä. Motetti on vuorovirren ohella olennainen kuorolle kuuluva osa jumalanpalveluksessa.

Hulkkosen tuotantoon kuuluu 11 tekstimotettia: neljä evankeliumimotettia, epistolamotetti ja kuusi psalmimotettia (taulukko 3). Kuudelle näistä säveltäjä on ilmoittanut pyhäpäivän, johon ne kirkkovuodessa kuuluvat. Yksi on sävelletty illan rukoushetkeä, vesperiä varten. Neljä määrittelemätöntä (sisältäen yhden, jonka nuotti näyttää kadonneen) motettia on sävelletty psalmeihin, eikä psalmien paikka suomalaisessa kirkkovuoden liturgiassa ole ollut aina kovinkaan kiinteä.

TAULUKKO 3. Evankeliumi-, epistola- ja psalmimotettien sijoittuminen kirkkovuoteen.

Motetin nimi	Ajankohta	Raamatunkohta
Voi sinua, Korasin	10. kolminaisuudenpäivän jälkeinen sunnuntai	Matt.11:20-24
Hän on noussut ylös	Pääsiäispäivä	Matt.28:5-6
Marian kiitosvirsi	Päivän rukoushetket: Vesper	Luuk.1:46-55
Simeonin kiitosvirsi	Kynttilänpäivä	Luuk.2:29-32
Jeesus on tuleva	Helatorstai	Apost.t. 1:9-11
Kun Herra vain mua paimentaa	-	Ps.23 /P.J.Ignatius
Kohottakaa Jumalalle riemuhuuto	3. pääsiäisen jälkeinen sunnuntai	Ps.66:1-4
Herra katsoi taivaasta (introitus)	?	Ps.102
Ylistäkää Herran nimeä	-	Ps.113:1-6
Kiitetty ole sinä Herra (introitus)	-	Ps.119:12-13,64
Minä kunnioitan Sinua, Jumalani	Kolminaisuudenpäivä	Ps.145:1-2

Olen jakanut motetit kolmeen ryhmään (taulukko 4) niiden syntyajankohdan, julkaisemisen ja kokoonpanon mukaan, mitkä kaikki tukevat kolmijakoa. Tekovuoden olen ottanut käsikirjoituksen päiväyksestä, päätellyt tilauksen perusteella tai saanut ilmoituksena säveltäjältä, joten se ei aina voi olla täydellinen totuus. Suunta on kuitenkin oikea.

TAULUKKO 4. Tekstimotettien ryhmittely, säveltämisaikajankohdat sekä ylimääräinen esittäjäistö.

Motetin nimi	Raamatunkohta	Tekovuosi	Soittimisto	Vokalisti
Minä kunnioitan Sinua, Jumalani	Ps.145:1-2	1972	-	-
Kun Herra vain mua paimentaa	Ps.23/P.J.Ignatius	1974	-	Sopraano(t)
Ylistäkää Herran nimeä	Ps.113:1-6	1976	-	Solisti
Hän on noussut ylös	Matt.28:5-6	1981	-	-
Simeonin kiitosvirsi	Luuk.2:29-32	1981	-	-
Kohottakaa Jumalalle riemuhuuto	Ps.66:1-4	1981	-	-
Marian kiitosvirsi	Luuk.1:46-55	1985	Urut	Sopraano
Kiitetty ole sinä Herra (introitus)	Ps.119:12-13,64	1986	Urut	Esilaulaja
Herra katsoi taivaasta (introitus)	Ps.102	1987	?	?
Jeesus on tuleva	Apost.t. 1:9-11	1988	Urut	Esilaulaja
Voì sinua, Korasin!	Matt.11:20-24	1988	Urut, pasuuna	Esilaulaja, baritoni

Ensimmäinen motettiryhmä käsittää 1970-luvulla sävelletyt kolme psalmimotettia, jotka kaikki on painettu vuonna 1977. Nämä motetit ovat myös Hulkkosen suosituimpia äänitysmäärän perusteella (11 äänitystä yhteensä kuudella äänitteellä). Hulkkonen on nähtävästi innoittunut Einojuhani Rautavaaran *Vigiliasta*, jota hän oli itse kantaesittämässä ja –levyttämässä Klemetti-opiston kamarikuoron kanssa 1970-luvun alussa (Näistä levyistä en luovu 2000; Rautavaara 1997). Modaalisväritteiset tehot, laajat sekä avoimista intervalleista koostuvat sointupylväät ja rinnakkaisten intervallien käyttö yhdistettyinä vaihtuviin tahtilajeihin yhdistävät tekstuurin Rautavaaraan.

Minä kunnioitan Sinua, Jumalani –motetti sisältää hauskan numerologian, jossa tekstin *Joka päivä minä kiitän Sinua* sanat *joka päivä* toistuvat seitsemän kertaa sisältäen tällä tavalla todellakin jokaisen viikonpäivän (nuottiesimerkki 1). Kokosävelaskelista muodostuva asteikko purkautuu mahtipontisesti *Sinua*-sanalle. Kolmisointuun hui-pentuva dissonoivan säveltekstuurin ”puhdistaminen” on tyypillistä Hulkkosen moteteille, varsinkin ensimmäisille.

Kun Herra vain mua paimentaa –motetti on tehty Pentti Jaakko Ignatiuksen virren sanoihin (1938: 334), jotka pohjautuvat psalmiin 23. Se on Hulkkosen ainoa motetti, jonka sanat eivät ole sellaisenaan suoraan Raamatusta. Motetti koostuu pääosin urkupisteen pohjalla vaihtuvasta soinnusta ja sopraanojen (tai sopraanon) laulamasta melodiasta.

NUOTTIESIMERKKI 1. *Minä kunnioitan Sinua, Jumalani* –motetin ote (Fazer).

Ensimmäisen motettiryhmän kolmas motetti *Ylistäkää Herran nimeä* sisältää toisenkin kuoron (echo) sekä määrittelemättömän solistin. Motetti on tanakan modaalinen rinnakkaisintervallisine kulkuineen. Välillä soinnutus vaihtuu – Hulkkoselle ominaisesti – puhtaan tonaaliseksi kolmisointutekstuuriksi. Esimerkkinä tällaisesta on näyte, jossa solistin tekstiä *yli taivasten kohoaa hänen kunniansa* vahvistaa affektiivomaisesti kuoron sopraanojen puolissävelaskelittain kohoava tausta sekä itse solistin ja bassojen diatoninen nousu.

 NUOTTIESIMERKKI 2. Näyte *Ylistäkää Herran nimeä* –motetin omakustanteesta.

Motettien toisen ryhmän muodostavat kilpailua varten vuonna 1981 sävelletyt kolme motetta, jotka painettiin kokoelmaan *Kirkkovuoden motetteja sekakuorolle* (1982). Toukokuussa 1981 kolmessa hiippakunnassa oli järjestetty kilpailu uuden tekstimotettiaineiston saamiseksi ja julkaisemiseksi (Kirkkomusiikki 1/1981, 20; Haapasalo 1992, 86). *Simeonin kiitosvirsi* palkittiin voittajana ja motetit *Hän on noussut ylös* sekä *Kohottakaa Jumalalle riemuhuuto* jakoivat toisen sijan. Nämä toisen ryhmän motetit (nuottiesimerkki 3) ovat selvästi ”hulkkosmaisempia” viihdemusiikista lainattuine nelisointuineen sekä melodisuutensa vuoksi.

NUOTTIESIMERKKI 3. *Simeonin kiitosvirren* alkutaudit Suomen Kirkkomusiikkiliiton kustanteesta.

The image shows a musical score for the beginning of Simeon's hymn. It consists of four staves. The top three staves are vocal lines, and the bottom staff is a bass line. The lyrics are: "Her - ra, Her - ra, nyt si-nä lasket pal-ve⁵li ja - si rauhaan me-nemään, sa - na- si mu-kaan;". The score includes dynamic markings such as *f* (forte) and *mp* (mezzo-piano), and various time signatures including 4/4, 2/4, and 3/4. There are also numerical markings like 5 and 3, likely indicating fingerings or triplets.

Simeonin kiitosvirren (Nunc dimittis) näytteessä näkyy myös Hulkkosen usein käyttämä tehokeino eli harmoninen urkupiste. Sointuun kuuluva sävel soi pitkään urkupisteenomaisesti ylimmässä tai alimmassa äänessä, muiden äänten edetessä normaalisti. Viihteellinen neli- ja viisisoinnutus mahdollistaa tämän keinon runsaamman käyttämisen; onhan perinteinen kolmisointu rajoittava tekijä.

Hän on noussut ylös sekä *Kohottakaa Jumalalle riemuhuuto* kulkevat duurissa ja ovat lyhyitä, kevyitä ja ilmavia kappaleita. Soinnutus on varsin tonaalista, paitsi että se paikoitellen yhdistelee Joonas Kokkosen ja Einojuhani Rautavaaran sävelkielen tavoin sointuja harmonisten sävelten ollessa ainoa yhteinen nimittäjä. Tämä on Hulkkosen liturgisessa musiikissa yleinen keinovara ja sitä esiintyy jokaisessa motetissa.

Kolmas motettiryhmä sisältää viisi teosta, joista kadonneen *Herra katsoi taivaasta* – introituksen sisällytän ryhmään vain sen tiedossa olevan tekovuoden perusteella. Muuten ryhmä on hyvin homogeeninen. Motetit ovat syntyneet 1980-luvun loppupuoliskolla ja niissä on kaikissa urkusäestys sekä erityinen esilaulaja/solisti. Urkusäestyksen avulla Hulkkonen käyttääkin runsaasti kuoron ja solistin vuoropuhelua hyväkseen kolmannessa motettiryhmässä. Lisäksi motettien ryhmässä on selkeämpi käyttötarkoitus tai tilaaja kuin edellisillä moteteilla. Kolmannen ryhmän motetteja on myös julkaistu vain yksi (*Marian kiitosvirsi*) ja äänitetty kaksi eli kiinnostus on ollut edellisiä motetteja laimeampaa.

Marian kiitosvirsi (Magnificat) koostuu antifonista ja psalmista. Psalmin sopraanosoolo on teoksen pisin osa. Soolon taustalla kuoro laulaa pitkiä nuotteja tavuttaen magnificat-sanaa. Tällä motetilla Hulkkonen osallistui Kuopion kirkkomusiikkipäivien yhteydessä järjestettyihin sävellyskilpailuihin vuonna 1985, jossa hän sai tunnustuspalkinnon (Kirkkomusiikki 2/1985, 23).

Psalmimotetti, johdantovuorolaulu tai introitus – mitä nimeä kulloinkin haluaa käyttää – *Kiitetty ole sinä, Herra* (toiselta nimeltään antifonin alkusanojen mukaan *Maa on täynnä*) sävellettiin Imatran seurakunnan kirkkoherra Olli Aallon virkaanasettajaisiin vuonna 1986 (Haastattelu 20.12.2003). Teos koostuu esilaulajan ja kuoron säännöllisistä vuorotellen lauletuista psalmisäkeistä. Kappale on helppo toteuttaa vaatimattomallakin kuorolla, koska sen yksinkertainen musiikillinen materiaali toistuu usein.

Jeesus on tuleva –motetin Hulkkonen sanoo tehneensä erääseen Tainionkosken kirkon juhlaan (Haastattelu 20.12.2003). Teos on mielestäni mitä parhainta pienimuotoista ja helposti toteutettavaa tekstimusiikkia. Alkuosan esilaulajan resitatiivi on melodisesti ja harmonisesti mielenkiintoista, vaihtelevaa ja tekstiä kuvailevaa. Kuoron käyttö on kekseliästä (nuottiesimerkki 4). Pienistä aineksista on saatu aikaan toimivaa käyttömusiikkia.

NUOTTIESIMERKKI 4. Kuoron sisääntulo esilaulajan jälkeen *Jeesus on tuleva* –motetissa. Kaksi alinta viivastoa on uruille.

Hulkkosta pyydettiin säveltämään Savitaipaleen seurakunnan 350-vuotisjuhliin motetti. Paikkakunnalla on todennäköisesti vaikuttanut innokas pasunisti, koska säveltäjä sisällytti kyseisen instrumentin osuuksia teokseen. Lisäksi teoksessa on erikseen esilaulaja sekä baritonisolisti. Myös mieskuoroa on käytetty erikseen. Ehkä Hulkkonen on vain pitänyt huolen siitä, että kaikki paikkakunnan merkittävät musiikki-instituutiot ovat edustettuina (Vrt. *Kirkkokantaatti* luku 5.4). Motetti kantaa tässä nimeä *Voi sinua, Korasin!*, koska se on teoksessa toistettu ja näkyvä ilmaisu. Toisaalta motetin voisi nimetä alkusanojen *Sitten Jeesus rupesi nuhtelemaan* mukaan. Teos kasvaa alusta lähtien kun esilaulaja, baritoni, pasuuna ja mieskuoro vuorotellen lausuvat repliikkinsä urkujen säestyksellä. Pasuuna tokaisee välillä baritonin ja sekakuoron aiemmin laulaman *Voi sinua, Korasin! Voi sinua, Betsaida!* –hokeman samarytymisen fraasin. Lopussa koko esityskoneisto yhtyy ”voivotteluun”.

5.2 Missa Brevis

Hulkkonen on päivännyt teoksensa käsikirjoituksen lokakuussa 1979. Vaikka käsikirjoituksessa onkin otsikkona *Missa Brevis* (suom. Lyhyt Messu), käyttää hän aktiivisesti itse nimitystä *Kyrie ja Gloria* (Haastattelut). Myös Hulkkosen kamarikuoron levytyksissä (LP1980 & CD1989) sekä 1981 ilmestyneessä omakustannenuotissa käytetään termejä *Kyrie ja Gloria*. Pentti Ritolahti taas kutsuu näitä musiikkiarvostelusaan nimellä *Pikku Messu* (Haastattelu 16.11.2003).

Missa Brevis on nimensä mukaisesti pieni kokonaisuus, jota voi kutsua messuksi. Kyrie ja Gloria ovat ainoat Hulkkosen säveltämät kiinteätekstiset (ordinarium) messunosat ja ainoat hänen täysin latinankieliset sävellyksensä. Molemmat osat ovat suunnilleen samanpituisia; säveltäjän itsensä johtamana noin kolme ja puoli minuuttia kumpainenkin (CD1989). Vaikutteita on selvästi saatu Rautavaaran *Vigiliasta*. Kyriien rakenne ja sävellystekniikka muistuttaa Vigilian *Alkupsalmia* mystisine meditaatioineen ja kuoron alhaalta alkavine murtosointuineen (Rautavaara 1997, 3-5). Hulkkosta selvästi viehättävää tanssillista kolmijakoisuutta (Vrt. *Kirkkokantaatin* osat 2 ja 12) esiintyy sekä Kyriien sisällä *Christe eleison* –sanojen (suom. Kristus armahda) aikana että Gloriassa kautta linjan (12/8- ja 9/8-tahtilajit). Kyriessä on selvästi havaittava, kertaava rakenne (taulukko 5) kun taas Gloriaa voi kuvailla läpisävelletyksi.

TAULUKKO 5. Kyriien rakenne ja taitteiden tonaaliset suhteet.

Taite (tahtien määrä):	A (14)	A1 (14)	A2 (13)	B (8)	A / Coda (14 / 1)
Teksti:	Kyrie eleison	Kyrie eleison	Kyrie eleison	Christe eleison x 3	Kyrie eleison x 3
Esiosan resitointisävel:	A	E	B	-	A
Jälkiosan purkausointu:	A-duuri	Es-duuri	B-duuri	D-duuri	A-duuri / Des-duuri

Kyrie on Hulkkosen tuotannossa poikkeuksellinen juuri suunnitelmallisen muotonsa vuoksi. Kyriien rakenne esitetään yllä olevassa taulukossa. A-taitteet ja niiden muunnokset (A1 ja A2) ovat varsin samanlaisia, tonaliteetin ollessa merkittävin muuttuja. A-taite koostuu samanmittaisista esi- ja jälkiosista. Esiosa on rauhallinen saman sävelen toistoon perustuva eräänlainen resitaatio. Jälkiosa puolestaan sisältää kaksi sointua, joista ensimmäinen rakentuu bassosta alkavaan ja sopraanoon päättyvään murtosointuun. Kaikkien äänten tuotua oman soinnunsävelensä mukaan monisäveliseen sointuun, purkautuu sointu fortessa laulettavaan duurikolmisointuun, jonka jälkeen seuraa taas uusi taite. Lopun A-taite on identtinen alun vastaavan kanssa – vain sanarytmiä on tiivistetty, jotta kokonaisuuden muodostava kolme kertaa kolme on saavutettu.

Gloria kulkee alusta asti varsin homofonisena – tosin homofonisuus jakautuu välillä mies- ja naisäänille toisten jäädessä lepäämään pitkille sävelille. Lopussa oleva *Cum Sancto Spiritu* –imitaatio on käänteinen ilmiö Kyriien matalalta nouseville mur-

tosoinnuille. Tätä seuraava [In] *Gloria Dei Patris* on esimerkki siitä, kuinka Hulkkonen yleensäkin Missa Breviksessä jakaa sanojen tavuja eri äänille:

NUOTTIESIMERKKI 5. Gloria-osan viimeiset tahdit Hulkkosen omakustanteesta (1981).

The image shows a musical score for the Gloria section, consisting of four staves. The top two staves are vocal lines, and the bottom two are piano accompaniment. The lyrics are: 'glo-ri-a Pat-ri-s, a-men! Dei Pat-ri-s, Pat-ri-s, a-men!'. The score includes dynamic markings such as *f* and *ff*, and performance instructions like 'GP' and 'ff'. The key signature is three flats (B-flat major/C minor).

Nuottiesimerkistä näkyy myös Hulkkoselle ominainen tapa jakaa eri stemmat useammiksi ääniksi, mikä ilmiö on koko ajan läsnä myös Missa Breviksessä. Kyrie on kirjoitettu seitsemälle viivastolle ja Gloria neljälle vaikka äänten jakautumisessa ei lukumääräisiä eroja olekaan.

5.3 Virsisovitukset

Jaakko Hulkkoson tuotantoon sisältyy 35 virsisovitusta, jotka on kirjoitettu alun perin kirkkokuorolle tai kamarikuorolle. Sovitukset on tehty lähinnä jumalanpalvelukseen vuorovirsiksi. Suurin osa on kirjoitettu sekakuorolle eli kirkkokuorolle. Muutama virsi on sovitettu myös mieskuorolle: Johtihan Hulkkonen Vuoksen Mieslaulajia vuosien ajan. Sovitusten päiväykset ajoittuvat vuosien 1966 ja 1990 välille. Yhdeksän sovitusta on kustannettu ja neljä levytetty (taulukko 6; liite). Sovitusten lähteenä Hulkkonen on käyttänyt vuosien 1938 ja 1986 virsikirjojen lisäksi *Uusia virsiä 79* – kokeiluvihkoa vuodelta 1979 sekä vuoden 1984 *Virsikirjaehdotusta* (Pajamo 2001a, 139-140, 207). Sovitukset edustavat sekä homofonista koraalittyyliä, jolloin sovitukset on lähinnä soinnutus, että polyfonisempaa, selvästi sävelletympää tyyliä. Nyrkkisääntönä olkoon, että yksisäkeistöiset sovitukset ovat ensin mainittua tyyliä (taulukko 6).

TAULUKKO 6. Jaakko Hulkkosen virsisovitukset.

Nimi on annettu nykyisen virsikirjan mukaan. Jos virsi on tehty vuoden 1938 virsikirjaan, vuoden 1979 kokeiluvihkoon tai vuoden 1984 virsikirjaehdotukseen, sarakkeen kohdalla on sen numero ko. julkaisussa. Jos merkintä on vain ensimmäisessä sarakkeessa (virren nimi) on virsi todennäköisesti sovitettu uuden virsikirjan aikana eli joulukuusta 1987 lähtien. Säkeistöt –sarake ilmaisee erilaisten sävellettyjen säkeistöjen lukumäärän. Tässä sarakkeessa on mainittu myös, jos virsi on tehty (myös) mieskuorolle. Julkaisujen lyhenteet tarkoittavat *Vuorovirsiä* *kuoroille* (1984) ja *Kirkko vuoden virsiä sekakuorosovituksina* (katso lähdeluettelo: laulukokoelmat). Kaksi kertaa esiintyvät virret 7 ja 146 ovat eri sovituksia samasta virrestä; ensin mainittu hyödyntää tosin samaa materiaalia.

Virren numero ja nimi uudessa virsikirjassa	1938	1979	1984	Säkeistöt	Julkaisu
7 Valmistu, Herran kansa	7			3	Vk
7 Valmistu, Herran kansa	7			4	
9 Kristus tulee, kuningas			8	1	
48 Tänään jälleen Herran kansan	46			3	Vk
98 Jo nousit haudastasi	72			1	
107 Sua Jeesus vaati laupeus	89			2	
121 Mua, Pyhä Henki, pyhitä	105			1	
138 Herra valtaistuimeltaan			136	3	
139 Oi Jeesus, lasten ystävä	122			1	
146 Rauhan saivat pyhät Herran	125			3	Vk
146 Rauhan saivat pyhät Herran	125			2	Vk
147 Sukupolvet ennen meitä			146	1	
150 Oi herätkää, te hitaat sielut juuri	150			1	Vk
263 Vuorella Kristus kirkastui	130			2	Vk
274 Kristuksen tähden menköön vain				?	
279 Minua, Jeesus, auta	308			1	
306 Jeesus, kruunun kirkkaan kannat	295			1	Vk
312 Muistan päivää autuasta	322			1	
322 Ajalla autuaalla me				1	
332 Herraa hyvää kiittäkää	408			MK 3	
332b Herraa hyvää kiittäkää				MK 3	
367 On autuasta Jeesukseen	130			2	
384 Autuas, ken elämänsä	348			3	
427 Taas uudet kielet vievät sanomaa			434	4	
440 Orjantappuroita kasvaa	673b			1	
445 Oi Pyhä Henki, riennä	102			1	
446 Oi Pyhä Henki, pyydämme				1	
453 Kivi onko kourassani				1	
466 Oi Herra, kaiken luoja		737		1	
476 Kun päivä laskee Emmauksessa		744		1	
552 Mua siipeis suojaan kätke			552	1	
553 Päivä jälleen yöhön vaipuu	549			3	Kvv
565 Nyt melu tyyntyy				MK,SK 1	
600 Hyvyyden voiman ihmeelliseen suojaan				MK 1	
618 Ratki taivaassa	616			3	Kvv

Hyvin usein Hulkkonen aloittaa säkeistön imitoivaan tyyliin tuoden stemman kerrallaan mukaan (nuottiesimerkki 6). Tätä tyyliä esiintyy ainakin virsissä 48, 146, 367, 384, 440, 445, 446 ja 553.

NUOTTIESIMERKKI 6. *Orjantappuroita kasvaa* –virren (n:o 440) imitoivat alkutahdit.

The image shows a musical score for three voices: Soprano (S), Alto (A), and Tenor/Bass (T. B.). The music is in 3/4 time and G major. The lyrics are as follows:

Soprano:
1. ORJAN TAPPU - ROITA KAIVAA SYNTIN LÄN KEE - MUKJEN MAA MONI
3. JEEBUS KÄSKI RIEMU-VUOTTA MAAILMAL - LE KUULUTTAA VANGI-

Alto:
1. ORJAN TAPPU - ROITA KAIVAA MO - NI
3. JEEBUS KÄS - KI RIEMU VUOT - TA VAN - GI -

Tenor/Bass:
1. ORJANTAP - PU - ROITA
3. JEEBUS KÄS - KI RIEMU

Atuas, ken elämänsä –virressä Hulkkonen käyttää samaa imitoivaa tekniikkaa. Tällä kertaa hän tosin jättää miesäänit laulamaan teemasta johdettua obligatoääntä (nuottiesimerkki 7). *Atuas, ken elämänsä* –sovituksen (1938 virsikirjan mukaan *Atuas, ken sydämensä*) kolmesta säkeistöstä kaksi on kolmiäänisiä. Miesstemmat yhdistävää kolmiäänisyyttä esiintyykin paljon virsisovituksissa. Sovituksista yhdeksän (98, 107, 139, 147, 279, 306, 312, 332, 440) on täysin kolmiäänisiä. Liekö johtunut miesäänien vähyydestä.

NUOTTIESIMERKKI 7. *Atuas, ken elämänsä* –virren (n:o 384) ensimmäistä säkeistöä.

The image shows a musical score for three voices: Soprano (S), Alto (A), and Baritone (Barit.). The music is in 2/4 time and B-flat major. The lyrics are as follows:

Soprano:
1. AVTU - AS, KEN SY - DÄ - MENSÄ ANTAA HERBAN KÄ - TE - HEN SUOSTUV

Alto:
AV - TU - AS, KEN SY - DÄ - MENSÄ ANTAA HERBAN KÄ - TE -

Baritone:
AV - TU - AS AV - TU - AS AV -

Osassa sovituksista Hulkkonen kirjoittaa varsin polyfonista musiikkia, jossa sanojen erottuvuus alkaa olla klassisten kontrapunktiikkojen tasoa. *Päivä jälleen yöhön vai puu* -sovituksessa (entiseltä nimeltään *Aurinko nyt mailleen vai puu*) rytmikkaa on peräti neljässä tasossa (nuottiesimerkki 8). Hulkkonen kutsuikin sovitustaan koraa-

limotetiksi. Imatran seurakunnan kamarikuoro levytti sovituksen vuonna 1989 (CD1989).

NUOTTIESIMERKKI 8. *Päivä jälleen yöhön vaipuu* –virren (n:o 553) toista säkeistöä.

Handwritten musical score for the second stanza of the hymn "Päivä jälleen yöhön vaipuu". The score is written on three staves. The top staff is the vocal line with lyrics: "YÖN JA PÄIVÄN VALKE- US ON KIRKA- US". The middle staff is the alto line with lyrics: "YÖN JA PÄIVÄN VALKE- US ON KIRKA- US, AIN' AUTTAA". The bottom staff is the bass line with lyrics: "YÖN JA PÄIVÄN VAL- KE- US MAAN JA TAIVAAN KIRKA- US". The lyrics are written in a mix of uppercase and lowercase letters, with some words hyphenated across lines.

Ratki taivaassa –sovituksen ensimmäisessä säkeistössä unisonosoolon vastakohtana vuorottelee kuoron laulama juhlallinen, sävelmästä johdettu kellomainen välike (nuottiesimerkki 9). Imatran seurakunnan kamarikuoro on äänittänyt sovituksen peräti kahdesti (MC1984; CD1989).

NUOTTIESIMERKKI 9. *Ratki taivaassa* –virren (n:o 618) ensimmäistä säkeistöä.

Handwritten musical score for the first stanza of the hymn "Ratki taivaassa". The score is written on three staves. The top staff is the unison solo line with lyrics: "1. RATKI TAIVAAS- SA, RATKI TAIVAAS- SA ON RIEMU RAJA- TON". The middle staff is the soprano line with lyrics: "RIE- MU, RIE- MU RAJA- TON, RIE- MU". The bottom staff is the tenor and bass line with lyrics: "RAJA- TON RAJA- TON RIE- MU RIE- MU". The score includes dynamic markings like *mf* and *f*, and a tempo marking of 2/4.

Painamattomaan *Valmistu, Herran kansa* –sovitukseen Hulkkonen on kirjoittanut huilustemman kolmanteen säkeistöön. Se on ainoa virsisovitus, johon on kirjoitettu soitinosuus. Sovituksen toinen säkeistö on hieno oivallus: kuoro laulaa hoosianna-huudahduksia bassojen cantus firmuksen päälle, niin kuin vain adventtinvirteen sopii:

NUOTTIESIMERKKI 10. *Valmistu, Herran kansa* –virren (n:o 7) painamattoman sovituksen toista säkeistöä.

The image shows a musical score for the hymn 'Valmistu, Herran kansa'. It features four vocal parts: Soprano (S), Alto (A), Tenor (T), and Bass (B), along with a piano accompaniment (a). The score is in G major and 4/4 time. The tempo is marked 'Juhlallisesti'. The lyrics are in Finnish. The piano part includes a dynamic marking 'f' and a tempo marking '2'.

Lyrics:
 SUU-RELLE VIERAAL-LEN - NE NYT TIETÄ LAITTA- KAA TIE
 JA PORTIT SYDÄN- TEN - NE HÄ - NEL-LE AU- KAI- KAA

Valmistu, Herran kansa on hyvä esimerkki Hulkkosen laajemmista virsisovituksista. Ensimmäinen säkeistö on kaksiaäninen (naiset), toisessa säkeistössä kuoro on vastakohtana bassojen laulamalle sävelmälle, kolmas säkeistö on neliaäninen sekä rauhallinen ja viimeisessä säkeistössä kuoro laulaa juhlallisesti päättyen lopulta duurisointuun. Esimerkkejä tällaisista koko ajan laajenevista sovituksista ovat sovitukset virsinumeroltaan 48, 138, 146, 384 ja 553.

Mikkelin hiippakunnan tekstimotettien sävellyskilpailun yhteydessä vuonna 1981 järjestettiin myös kirkkovuoden vuorovirsien sovituskilpailu, jossa Hulkkonen sai kolmannen palkinnon sovituksellaan *Rauhan saivat pyhät Herran* (virsi n:o 146) (Kirkkomusiikki 1981).

5.4 Kirkkokantaatti

Vuonna 1988 Joutsenon seurakunnan silloinen kirkkoherra Risto Tapionlinna pyysi Hulkkosta säveltämään juhlakantaatin lähestyviin seurakunnan 350-vuotisjuhlallisuuksiin. Säveltäjä tiesi naapurikunnan ja –seurakunnan monipuolisen kuorotarjonnan ja sisällytti teokseen lapsi-, mies-, nais- ja sekakuoron höystettyinä baritoni- ja sopraanosolistilla sekä urkusäestyksellä. Kantaatti koostuukin tyylilajilleen uskollisena näiden puheenvuoroista (taulukko 7). Ensiesitys oli 5. elokuuta 1989 Joutsenon kirkossa. Teos on esitetty myöhemmin myös Imatralla ja Kouvolassa. (Haastattelu 29.11.2003; CD2002)

Kirkkokantaatti *Gratia kareliensis – Karjalainen kiitos* on Hulkkosen laajin teos (Kouvolan Sanomat 2002). Sen kesto on noin 25 minuuttia ja siinä on 12 osaa, jotka on sävelletty alkusoittoa lukuun ottamatta joutsenolaisen kirjailijan, *Leo Suomelan* tekstiin (taulukko 7). Teksti on suomenkielinen lukuun ottamatta ensimmäisen kuoro-osan latinankielistä alkupuolta. Itse teksti on lyhyehkö ja kertaava kiitoslaulu, joka sisältää lapsiin ja Mariaan liittyviä sitaatteja Uudesta Testamentista sekä kansanperinteestä. Osat ovat suunnilleen samanpituisia, noin pariminuuttisia. Teoksen musiikillinen luokittelu on hankalaa, koska Hulkkonen vaihtaa sujuvasti tyyliä osien ja taitteiden välillä. Keskeisenä kuuluvat kalevalainen 5/4 rytmikka, Hulkkoselle tyyppillinen viihteellinen ja moderni laajojen sointujen käyttö, urkuvälikkeet, harmonisyyriset suvannot ja muutamat hetkelliset atonaaliset riitasoinnut. Alussa ja lopussa on leimaa-antavaa kolmijakoisen, pentatoniseen asteikkoon pohjautuvan ”motiivin” käyttäminen. Toinen baritonisoolo on resitatiivi. Resitointia ilmenee muissakin osissa pienemmässä määrin.

TAULUKKO 7. Kirkkokantaatin esitysorganin rakenne.

Osan nimi	Kuorotyyppi	Solistit	Soitin
1. Alkusoitto	-	-	Urut
2. Prologi	Kaikki kuorot	-	Urut
3. Pääskyläinen, joutsen	Lapsikuoro	-	Urut
4. Sallikaa lasten ...	-	Baritoni	Urut
5. Lasten silmin	Tyttökuoro	-	Urut
6. Naisten kiitos I	Naiskuoro	-	-
7. Moninaisista ...	-	Baritoni	Urut
8. Naisten kiitos II	Naiskuoro	Sopraano	Urut
9. Kaksitoista miestä	Mies- ja naiskuorot	-	Urut
10. Miesten kiitos	Mieskuoro	-	-
11. Epinikion/Voittolaulu	Sekakuoro	Sopraano ja baritoni	Urut
12. Epilogi	Kaikki kuorot	Sopraano ja baritoni	Urut

Hulkkosen soitinmusiikin vähäisyyden vuoksi onkin huomattava kantaatissa esiintyvien urkuosuuksien itsenäisyys sekä kuuluvat, itsenäiset urkutaitteet. Teoksen sitä paitsi aloittaa alkusoitto. Laulun alla oleva urkutekstuuri ei sorru vain tukemaan laulajien sävellajissa pysymistä, vaan säestys myös kommentoi ja luo muotoa. Hauska kuriositeetti on ensimmäinen baritonisoolo *Sallikaa lasten*, jonka taustaksi on sijoitettu Hulkkoselle leikkisään tapaan tällä kertaa tuttu virsi *Ystävä sä lapsien*. Urkusäestyksen virsilaina vahvistaa tekstin sanomaa:

NUOTTIESIMERKKI 11. Ote Hulkkosen Kirkkokantaatista (omakustanne).

BARITONI:

Sal - li - kaa — las - ten tul - la mi - nun ty - kö -

URUT

Kuoron-

johtaja, kanttori ja hulkkostuntija Pekka Ainalin johdolla kouvolaalaiset kuorot levyttivät kirkkokantaatin vuonna 2002. Ainalin mukaan Hulkkosen ”kantaatti edustaa perinteistä kuoromusiikkia, joka sopii harrastelijakuoroille” (CD2002). Radioarvostelussa levytystä ja kantaattia kutsuttiin kulttuuriteoksi (Tiedonanto 16.12.2003). Nimitys on asiallinen, kun ottaa huomioon suomalaisen kantaattituotannon vähäisyyden.

6 SÄVELLYKSET

Jaakko Hulkkosen kaikista teoksista vajaan kolmanneksen muodostaa 42 sävellystä, joista 13 olen käsitellyt luvuissa 5.1, 5.2 ja 5.4 liturgisen musiikin puitteissa. Ei-liturgiset laulusävellykset sekä soitinsävellykset esitellään tässä luvussa.

6.1 Laulusävellykset

Jaakko Hulkkonen on säveltänyt 20 yksittäistä ei-liturgiseen käyttöön tarkoitettua laulusävellystä, joista yhdeksän on painettu (taulukko 8). Imatran seurakunnan kamarikuoro on levyttänyt kahdeksan laulua, pääosin ensilevyllään vuodelta 1978 (LP1978). Laulusävellykset jakautuvat karkeasti 1900-luvun puolenvälin tienoilla parikymppisenä tehtyihin muutamaan yksinlauluun sekä kymmenen vuoden sisällä 1970- ja 1980-luvuilla sävellettyihin, kulutukseen tarkoitettuihin kuorolauluihin (taulukko 8). Lyriikka on peräisin valmiista runokokoelmista tai Hulkkosen kohtaamilta – pääosin imatralaisilta – yksityishenkilöiltä kuten Aimo Siitonen, Martti Pellinen, Aarre Kiveinen ja Arvo Kallio.

Laulusävellysten suosiosta Hulkkosen teosten joukossa kertoo Imatran seurakunnan kamarikuoron 20-vuotisjuhlakonsertin ohjelmalehtinen vuodelta 1990: ”Kamarikuoron keskuudessa suoritettiin konsertin ohjelmaa laadittaessa äänestys kuoron johtajan suosituimmista lauluista ja tämän tiedustelun tuloksena on konserttimme toinen osa”. Kappaleet siis olivat *Suviaamuna*, *Kai muistat*, *Heinäkuu*, *Niin minä sinua toivoin*, *Kultani kukkuu*, *Tiltalti Altti* ja *Suuni jo sulkea pitäisi*. Joukossa on vain yksi sovitus. Huomattava on, että äänestäjinä olivat laulajat, jotka tunsivat Hulkkosen säveltuotannon varsin kattavasti.

Hulkkosen varhaisimmat laulusävellykset on tehty yksinlauluiksi. *Kai muistat* sävellettiin hänen mukaansa alun perin kevätrunoksi ensimmäiselle lemmitylle, ja se on äänitysten perusteella lauluista suosituimpia (Haastattelu 16.10.2003). Hulkkonen teki

kuoroilleen ja tuttavilleen myöhemmin sovitukset kappaleesta (Duetto sekä seka-, mies- ja nuorisokuorosovitukset). Sekakuorosovitus painettiin Fazerin *Viihdekuoro 3* –kokoelmaan (nuottiesimerkki 12).

TAULUKKO 8. Laulusävellysten tekovuosi, nimi ja mahdollisesti nuotin kustantaja (JH=Jaakko Hulkkonen), sanoittaja, kappaleen luokittelu (Y=yksinlaulu, D=duetto, S=sekaquoro, M=mieskuoro, F=naiskuoro, N=nuorisokuoro, L=lapsikuoro) sekä tilaaja tai käyttötarkoitus. Tekovuosi on yleensä sävellyskäsikirjoituksen päiväys tai jonkin muun lähteen ilmoittama summittainen (mutta tarkistettu) vuosiluku, joten pieni liikkumavara on mahdollinen. Luokittelujärjestyksellä vasemmalta oikeaan on pyritty kronologiaan (Esim. *Kai muistat* tehtiin ensin yksinlauluksi).

Vuosi	Kappaleen nimi (kustantaja)	Sanoittaja	Luokittelu	Tilaaja tai käyttötarkoitus
1947	Kai muistat (Fazer)	F.E.Sillanpää	YDSMN	
1948	Saari	Aale Tynni	Y	
1950	Tiukulaulu	Aale Tynni	Y	
1951	Suviaamuna (JH)	Aimo Siitonen	YS	
n.1952	Metsänneito (Fazer)	Akseli Kaskela	FS	
n.1956	Kevätlaulu	Oke Peltonen	S	
1964	Vuoksen Mieslaulajien marssi	Martti Pellinen	M	Vuoksen Mieslaulajat
1976	Laula uupunut unehen	Helena Anhava	Y	Isän hautajaisiin
1977	Heinäkuu (Fazer)	Aaro Hellaakoski	S	Lappeenrannan säv.kilpailuun
1977	Niin minä sinua toivoin (Fazer)	Matti Rossi	SM	Imatran srk:n kamarikuorolle
1977	Rohkeasti eteenpäin!	Aarre Kiveinen	S	Imatran evankeliumijuhlille
1978	Yövalvoja (Fazer)	Aimo Siitonen	FS	Joutsenon Naislaulajille
n.1978	Jeesuslapsen joululahjat (JH)	Jaakko Haavio	SFY	
1980	Laulu Sienimäestä	M-L.Kykkänen & JH	S	Sienimäen koulun vihkimiseen
1981	Kukat heräävät unesta	Jaakko Haavio	FL	Joutsenon Naislaulajille
1982	Herran Kiitosta laulan (JH)	Arvo Kallio	S	Etelä-Karjalan Kirkkolaulujuhille
1982	Tiltalti Altti	Kaarina Helakisa	S	Imatran musiikkiluokat 10-v.
1983	Eskon hääveisu	Aleksis Kivi	YSM	Imatran Nuorisoteatterille
1983	Taivaista valoa (JH)	Arvo Kallio	S	
1985	Suuni jo sulkea pitäisi	Kalevala (runot 513-548)	S	Imatran srk:n kamarikuorolle

NUOTTIESIMERKKI 12. *Kai muistat* –kappaleen sekakuorosovituksen soolosäkeistön alkutahdit Fazerin kustanteesta.

Solo (ad. lib.)

2. Kai muistat, kuinka hil-jaa yön het-ket hii-pi pois, ne het-ket hie-non kirkkaat, ken
4. Ja kun mä luo-tas läh-den, kai ruusun sul-ta saan, sen säi-ly-tän mä hel-lin siks'

Nuottiesimerkissä *Kai muistat* –kappaleesta näkyvät selvästi Hulkkosen musiikille tunnusomaiset piirteet: melodisuus, viihteellisyys ja luonteva äänenkuljetus. Aale Tynnin sanoihin tehdyt yksinlaulut *Saari* ja *Tiukulaulu* ovat tenutojen ja fermaattien tähden luonteeltaan enemmän yksinlauluja kuin varhainen *Kai muistat*. Parikkalalaisen verovirkailija Aimo Siitosen runoon tehdyn yksinlaulun *Suviaamuna* Hulkkonen sovitti myös sekakuorolle (nuottiesimerkki 13). Takavuosina se ehti soida useana vuotena radion Hartaiden Sävelten juhannusaaton aamuohjelmassa (Konserttiohjelma 1990).

NUOTTIESIMERKKI 13. *Suviaamuna* –omakustanteen alkutahdit.

The musical score for 'Suviaamuna' is presented in two parts: Soprano/Alto and Tenor/Bass. The tempo is marked 'Raikkaasti' (lively) and the dynamics are 'mf' (mezzo-forte). The key signature has one flat (B-flat) and the time signature is 2/4. The lyrics are in Finnish.

Soprano/Alto part:

lau - loi — su - vi - aa - mu - na
 tai - vas — mi - ten i - ha - na —

Tenor/Bass part:

1. Pi - ha - koi - vus - sa peip - po - nen lau - loi ja aa - mu
 kau - nis on Luo - jam - me tai - vas ja i - ha - na

Suviaamuna on esimerkki reippaasti etenevästä, perinteisestä ja kolmisointua käyttävästä tyylistä, joka säännöllisen pulssinsa vuoksi sopii hyvin vaikka yhteislauluksi. Hieman samankaltaisia ovat myös 1950-luvulla sävelletyt *Metsänneito* ja *Kevätlaulu*. Urheilumies Akseli Kaskelan sanoihin tehty kuvaileva *Metsänneito* on kepeän kesäisen sävellys ja sanoitus kun taas teologi Oke Peltosen sanoihin sävelletty *Kevätlaulu* on musiikillisesti kunnianhimoisempi. Siinä sopraanomelodian alku toistuu teemana eräänlaisen A-osien väliin sijoitetun taitteen kuorofugatossa (nuottiesimerkki 14). Liekö taidonnäyte perua sävellysojintojen harjoitustöistä.

Hulkkonen johti Vuoksen Mieslaulajia yli kymmenen vuoden ajan. Näille sävelletty *Vuoksen Mieslaulajien marssi* on hänen ainoa vain mieskuorolle tehty sävellyksensä ja ainoa 1960-luvulla sävelletty kuorosävellys. ”Ensi kuulemalla laulu vaikutti hieman raskaantuntukselta”, arvosteli Jori Ilanko laulusta vuonna 1967 (Eteläpää 1997). Hulkkonen sanoo laulusta, että se ”ei onnistunut” (Haastattelu 29.11.2003). Laulu on kieltämättä hankalaho laulettava osittain vaihtuvien tahtilajiensa ja osittain sävella-

jittomuuden tuntunsa ansiosta. Sanat tähän marssiin teki imatralainen musiikkivaikuttaja Martti Pellinen.

NUOTTIESIMERKKI 14. *Kevätlaulun* B-taitteen fugatoa.

The image shows two systems of musical notation for a fugato piece. The first system consists of a treble and bass staff. The treble staff has a melody with lyrics: "Maa kau-nis, ih-me Her-ran on ih-me Her-ran oot-y-len-palt-ti-". The bass staff has a lower melody with lyrics: "Maa kau-rtis, ih-me". The second system also has two staves. The treble staff has lyrics: "ran. Vaan kau-ni-him-pi siel-lä ker-ran, maa uu-si yl-häi-nen". The bass staff has lyrics: "nen. Vaan kau-ni-him-pi siel-lä ker-ran, maa uu-si yl-häi-nen". Below the bass staff, there are additional lyrics: "Her-ran, on ih-me Her-ran, Her-ran."

Laula uupunut unehen aloittaa tiiviimmän laulusävellysjakson vuodesta 1976. Ilmari Hannikaisen *Matkamiehen virren* päälle lisätty melodia esitettiin ensi kerran Hulkkoson isän siunaustilaisuudessa Parikkalassa marraskuussa 1976 (Haastattelu 20.12.2003). Säestyssatsi on tarkoitettu pianolle, uruille tai sekakuorolle suljetuin huulin. Hulkkonen on käyttänyt myös pelkkää satsia ilman uutta melodiaa, jolloin kyseessä on perinteinen kuorosovitus. Lisätystä melodiasta tulee mieleen Hulkkoson tekstimoteteista tuttu esilaulajan rytmisesti vapaahko ”kantilointi”. Sekä *Matkamiehen virsi* että *Laula uupunut unehen* ovat Imatran seurakunnan kamarikuoron samalla äänitteellä (LP1978).

Heinäkuu, Niin minä sinua toivoin ja *Yövalvoja* on sävelletty samoihin aikoihin. Ne ovat kaikki modernin tyylin kuorosävellyksiä ja Fazer on julkaissut ne kaikki sekakuorolle. Lisäksi *Yövalvoja* julkaistiin myös naiskuorolle, mille kuorotyypille kappale alun pitäen tehtiinkin. Ylioppilaskunnan Laulajista irrotettu Kamariherrat tilasi vuonna 1989 Hulkkoselta *Niin minä sinua toivoin* –kappaleesta mieskuoroversion. *Heinäkuu* sai Lappeenrannan kuorosävellyskilpailun palkinnon vuonna 1977. (Haastattelu 20.12.2003)

Vasemmistolaisrunoilija Matti Rossin runokokoelmasta poimittu *Niin minä sinua toivoin* sisältää kalevalaista rytmikkaa niin kuin muutama muukin Hulkkosen sävellys (*Kirkkokantaatti; Suuni jo sulkea pitäisi*). Kappale pyrkii kuvaamaan tekstiä musiikin keinoin, mikä näkyy paikoin hyvinkin selvästi:

NUOTTIESIMERKKI 15. *Niin minä sinua toivoin* –sävellyksen lopputahtien sopraanorivi (Fazer). Huomaa huiskuava sana *huiskuava*.

The musical score for 'Niin minä sinua toivoin' features a soprano line in 4/4 time. The lyrics are: a- ja- nän- nä- t hui- s- ku- a - vat, niin — mi- nä si- nü- a toi - voin! The score includes markings for 'non rit.', 'p' (piano), and 'f' (forte). There are also triplet markings over the notes 'a', 'si', and 'voin!'.

Näiden teosten moderni ilme näkyy monessa (nuottiesimerkki 16). Glissando on läsnä enemmän kuin yksinäisenä tehokeinona. Monisäveliset klusterit dissonoivat ääripäinä ohuelle kvinttisoinnulle. Intervallien rinnakkaisliikettä käytetään reilusti. Sointujen lisäsävelten kanssa hämärretään modalisuus(kin).

NUOTTIESIMERKKI 16. *Yövalvojan* katkelma naiskuoroversiosta (Fazer).

The musical score for 'Yövalvojan' shows a choral arrangement in 4/4 time. The lyrics are: su- vi- yö- sä, hoh- tees- sa kuun. Mi- nä kum- mi- a kuis- kei- ta kuu- len ja. The score includes markings for 'ten. gliss.', 'pp' (pianissimo), and 'string.'. There are also triplet markings and a 'ten.' marking at the bottom.

Pelkästään sekakuorolle tehdyt *Rohkeasti eteenpäin* ja *Herran kiitosta laulan* ovat marssimaisia hengellisiä tunnuslauluja, joiden runoilijat ovat molemmat imatralaisia. Ensimmäinen sävellettiin Imatran valtakunnallisille evankeliumijuhlille vuodeksi 1978 ja sanat siihen teki Suomen Luterilaisen Evankeliumiyhdistyksen piirisihteeri Aarre Kiveinen. *Herran kiitosta laulan* sävellettiin vuoden 1983 Etelä-Karjalan kirkkolaulujuhlille aktiivisen kirkkokuorolaisen Arvo Kallion sanoihin. Molempien hengellisten sekakuorolaulujen tyyli on melodista ja hienosti soivaa sekatekniikkaa, kuten seuraavan sivun nuottiesimerkistä (numero 17) käy ilmi.

NUOTTIESIMERKKI 17. *Herran kiitosta laulan* imitoivat alkutahdit Hulkkosen omakustanteesta.

Joululaulut *Jeesuslapsen joululahjat* ja *Taivaista valoa* sävellettiin myös nimenomaan kuorolauluksi (LP1984). Molemmat laulut ovat varsin homofonisia ja populaareja. Molemmat Hulkkonen painatti omakustanteina. *Jeesuslapsen joululahjat* onkin luultavasti Hulkkosen tunnetuin sävellys lukuisten levytysten perusteella (liite). Viimeksi sen tallensi levyille lauluyhtye Rajaton joululevyllään vuonna 2003. Hulkkonen painatti laulusta myös yksinlauluversion pianosäestyksellä, joka eroaa jonkin verran kuoroversiosta. Yleensä Hulkkosen tekemät eri versiot samasta laulusta ovat sellaisenaan suoraan johdettu ensimmäisen satsista. *Jeesuslapsen joululahjojen* yksinlauluversiota leimaa kuoroversioon nähden säestyksen toistuva rytmikuvio (nuottiesimerkki 18). Kahden tahdin alkusoitossa varmistetaan joulutunnelma: *Enkeli taivaan* (virsi 21) ja *On kirkas aamutähti nyt* (virsi 43) -jouluvirret on molemmat piilotettu siihen (Haastattelu 20.12.2003). Kolmijakoinen *Taivaista valoa* on myös kaunis, melodinen kappale. Siinä on kolme säkeistöä, jonka jokaisen jälkeen kuoro laulaa 1500-luvulta peräisin olevan juhlallisen psalmikaavan faux bourdon –säkeen ikään kuin taivaisen kuoron vastaussäkeenä.

NUOTTIESIMERKKI 18. *Jeesuslapsen joululahjat* yksinlauluversiota Hulkkosen omakustanteesta.

Koululaiskäyttöön tehdyt kaksi sekakuorokappaletta *Laulu Sienimäestä* ja *Tiltaltti Altti* ovat hauskaa musiikkia tehosteineen. Sienimäen koulun vihkiäisiin tehty *Laulu Sienimäestä* sisältää neljä säkeistöä, joiden välissä lausuja latelee toistaan kummallimpien sienten nimiä kuoron hymistessä pitkiä sointuja taustalla. Hulkkonen on itse muokannut siihen sanat Maija-Liisa Kykkäsen runon ja sienikirjan pohjalta. Imatran musiikkiluokkien 10-vuotisjuhlaan sävelletty *Tiltaltti Altti* muodostuu myös neljästä samantyyppistä materiaalia sisältävästä osasta. Kaarina Helakisan lastenrunoa väritehtään laajoin glissandoin, puheosuuksin sekä pitkin tauoin.

Naiskuorolle tehty *Kukat heräävät unesta* on sävelletty alunperin Joutsenon Naislaulajille (Haastattelu 29.11.2003). Alkuvuonna 1984 Yleisradion musiikkiosasto tilasi muutamalta suomalaiselta säveltäjältä nuoris- ja lapsikuorolle tarkoitettua hengellisen kuorosävellyksen, joten Hulkkonen teki kappaleesta hieman naiskuoroversiosta eroavan lapsikuoroversion, jonka Radion Lapsikuoro esitti radio-ohjelmassa 9. huhtikuuta 1984 (Ylä-Vuoksi 1984). Sen sävelkieli on moderni kolmen vuosina 1977-1978 tehtyjen painettujen kuorokappaleiden lailla. Samoin on moderni Kalevalan juhluvuodeksi sävelletty ja Imatran seurakunnan kamarikuoron 15-vuotisjuhlassa ensiesitetty *Suuni jo sulkea pitäisi*, joka on osuvasti viimeinen ei-liturginen sävellys Hulkkoselta vuodelta 1985 (Aalto & Nurmi 1998, 73). Hulkkonen kertoo, että kustantamiskeskustelussa Sulasolin edustajan kanssa laulua verrattiin virolaisen Veljo Tormisin tyyliin (Haastattelu 29.11.2003 & 21.2.2004). Tormiksen kappaleet ovat yleensä suppeita – mutta kuoronkäsittelyltään lähes orkestraalisia – ugrilaisia kansanmusiikkiteoksia (Jyrhämä 1992, 162). *Suuni jo sulkea pitäisi* koostuukin pitkälti laajaan sointuun päättyivistä massiivisista homofonisista yhteishokemista, jotka kasvavat ääni kerrallaan uljaaseen mittaansa.

Kaunis yksinlaulu *Eskon hääveisu* sävellettiin Imatran Nuorisoteatterin esittämään Aleksis kiven Nummisuutarit –näytelmään vuonna 1983. Laulu on keinuva balladi, jota sen tarttuva melodia kuljettaa (nuottiesimerkki 19).

NUOTTIESIMERKKI 19. *Eskon hääveisun* aloitussäkeet.

Hulkkonen teki laulusta myös version seka- ja mieskuorolle. Sekakuoro laulaa alkuperäisen pianosatsin aa- ja hm-äänteillä lähes sellaisenaan soolon taustalla. Hulkkonen sanookin kuoronsa laulaneen yksinlaulunuoista neliäänistä pianosatsia hyräilemällä ennen kuin kirjoitti varsinaisen sekakuoroversion (Haastattelu 16.11.2003). Mieskuoroversiossa ratkaisu on homofoninen, jouheva satsi ykköstenorien laulaessa melodiaa. Lisäksi mieskuoroversio on saanut onnistuneen intron, mikä ei aina ole taattu uusien versioiden ollessa kyseessä.

6.2 Soitinsävellykset

Jaakko Hulkkonen on säveltänyt yhdeksän soitinteosta, jotka ovat pienimuotoisia, lyhyitä kappaleita niin kuin hänen laulumusiikkinsakin. Lähes kaikki soitinsävellykset Hulkkonen esitti jo vuonna 1973 sävellyskonsertissaan (Konserttiohjelma 1973).

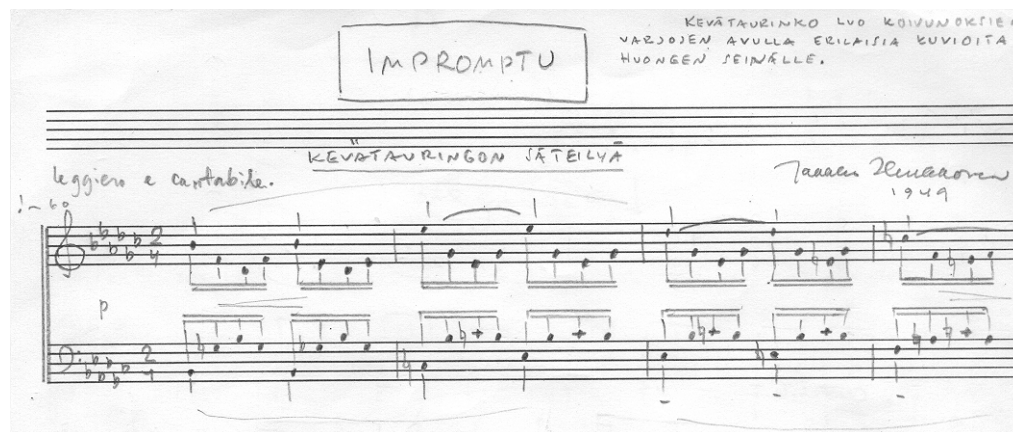
TAULUKKO 9. Jaakko Hulkkosen soitinsävellykset.

Teoksen nimi	Soitin	Tekovuosi	Kokoelma
Barcarole	piano	1948	Neljä bagatellia
Valssi Des-duuri	piano	1948	
Suru	piano	1949	Neljä bagatellia
Impromptu "Kevätauringon säteilyä"	piano	1949	
Valssi "Kevään tuulia"	piano	1949	
Valssi	piano	1950	Neljä bagatellia
Hääsoitto	urut	1952	
Heinäkuu	piano	1971	Neljä bagatellia
In memoriam	urut	1993	

Erkki Vaalama kommentoi lehtiartikkelissa pianosävellyksiä: “Noilta parikymmenkesäisen nuorukaisen opiskelija-ajoilta ovat peräisin hänen ensimmäiset kokeilunsa säveltämisen parissa. Vaatimattomia, pieniä yrityksiä pianolla mutta silti rakkaita muistoja itse tekijälle”. (Ylä-Vuoksi 1977.) Hulkkonen järjesti neljä pianosävellystään kokoelmaksi, jolle antoi nimen *Neljä pientä pianosävellystä* tai *Quatre bagatelles* (Konserttiohjelma 1973; Haastattelu 29.11.2003). Bagatellit ovat *Barcarole*, *Suru* (tai *Elegia*), *Valssi* (tai *Pieni Valssi*) sekä *Heinäkuu* (tai *Laulu Heinäkuusta*). Muita bagatelleja myöhemmin sävelletty *Heinäkuu* pohjautuu Aaro Hellaakosken samannimiseen runoon, josta Hulkkonen teki myös kuorokappaleen (taulukko 8). Bagatellit ovat kansalliselle tyylille uskollisia romanttis-impressionistisia pikkusävellyksiä.

Hieman bagatelleja laajempia ovat kolme pianokappaletta eli impromptu ja kaksi valssia. *Impromptulle* Hulkkonen antoi impressionistisen nimen *Kevätauringon säteilyä*. Käsikirjoituksessa lukeekin, että ”kevätaurinko luo koivunoksien varjojen avulla erilaisia kuvioita huoneen seinälle” (nuottiesimerkki 20). Koska varjot menevät ristiin rastiin niin menevät kädetkin hieman ristiin keskenään, sanoo hän haastattelussa (29.11.2003).

NUOTTIESIMERKKI 20. *Impromptun* alku käsikirjoituksessa.

Hulkkonen kutsuu *Kevään tuulia* -valssia tanssittavaksi valssiksi ja *Des-duuri valssia* konserttivalssiksi (Haastattelu 16.11.2003). *Des-duuri valssissa* kuuluu melodian hallitsevuus ja soinnunkäytössä hiuksenhienot jazz-lainat. Säveltäjä kertoo, että ”Jazzia soitin varsinkin opiskeluaikana paljon ja vieläkin improvisoin pianolla mieluusti.” (Ylä-Vuoksi 1990).

NUOTTIESIMERKKI 21. *Valssi Des-duurin* alkutahdit käsikirjoituksesta.

Pianomusiikistaan Hulkkonen sanoo, että se on ”salonkimusiikkia, niin kuin sanotaan” (Haastattelu 20.12.2003). Mitään Hulkkosen soitinmusiikkia ei ole äänitetty tai kustannettu lukuun ottamatta Pertti Eerolan nauhoituksia *Des-duuri valssista* sekä *Impromptusta*, jotka Yleisradio esitti *Kanttoriradiossa* vuonna 1980.

Jukka Lindin konserttiarvostelu vuodelta 1998 on tiivistelmä Hulkkosen kahdesta urkukappaleesta:

”Nyt kuullut Hääsoitto vuodelta 1948 [?] ja In memoriam vuodelta 1992 [?] toivat yhteen kaksi ääripäätä, ilon ja surun, mutta myös näytteen säveltäjän musiikillisesta kasvamisesta. Hääsoitto, jonka kaksitahtinen pisteellinen rytmimotiivi toi mieleen Kuulan häämarssin vastaavan motiivin, oli kevein, sovinnaisin ratkaisuin, etenevä musiikkituote. In memoriam sen sijaan oli syvälinen, myös musiikin eri sävyjä uskaliaasti etsivä teos, jonka loppusymboliikka hengen pakenemisefektein on tehokas.” (Etelä-Saimaa)

Hulkkosen urkusävellykset on tehty kirkollisia toimituksia varten. *Hääsoitto* on ystävän vihkiäisiin vuodelta 1952 ja *In memoriam* Tuula Matikan, aktiivisen kamarikuorolaisen siunaustilaisuuteen noin 40 vuotta myöhemmin (Haastattelu 20.12.2003). *In memoriam* sisältää otteita kahdesta Hulkkosen kuorosävellyksestä. Käsikirjoituksen ensimmäisellä rivillä on viitteitä *Kai muistat* –kappaleen alkusäkeeseen ja sen soinnutukseen sekä sekakuoroversion introon. Toisen rivin lopulta alkaen esiintyy suoria lainauksia *Niin minä sinua toivoin* –sävellyksestä.

NUOTTIESIMERKKI 22. *In memoriam* –urkukappaleen alku käsikirjoituksesta.

The image shows a handwritten musical score for the beginning of an organ piece titled "In memoriam". The score is written on five staves. The top staff is the treble clef, and the bottom four staves are the bass clef. The tempo is marked "GRAVE". The key signature has one flat (B-flat). The score includes various musical notations such as notes, rests, dynamics (p), and performance instructions like "Kaappi k." and "Kaappi linn.". There are also some handwritten annotations like "II + 23." and "+ G. 8".

Kappaleen lopussa Hulkkonen käyttää urkumusiikin äärimmäistä tehokeinoa: Hän ohjeistaa soittajaa kytkemään virran soittimesta, jolloin ääni ikään kuin kuolee pois. Tämä efekti tosin toimii vain tietyillä mekaanisilla soittimilla.

7 SOVITUKSET

Jaakko Hulkkosen teoksista valtaosa eli 68 prosenttia on sovituksia muun muassa kansanlauluista, virsistä ja ikivihreistä lauluista. Virsisovitukset olen esitellyt liturgisen musiikin puitteissa luvussa 5.3. Tässä luvussa omiksi alaluvuiksi on jäsennetty sovitukset suomalaisista kansanlauluista, ikivihreät sovitukset sekä jäljelle jäävät sekaluokkaiset sovitukset.

7.1 Suomalaiset kansanlaulut

Jaakko Hulkkosen tuotannosta olennaisen osan muodostavat kuorosovitukset suomalaisista kansanlauluista, vaikka ne käsittävätkin vain kolmanneksen kaikista sovituksista. Hulkkosen nimi tunnetaan usein siksi, että ”hänen monet kansanlaulusovituksensa ovat laajassa käytössä” (CD2002). Kansanlaulusovituksia on Hulkkosen tuotannosta julkaistu suhteellisesti eniten ja varmaankin tämän vuoksi levytetty eniten (taulukko 10; liite). Kuoronjohtaja Seppo Murto sanoo, että 1970-luvulla suomalaisista kansanlauluista olevat kuorosovitukset olivat tyyliltään sen verran pelkistettyjä, että Hulkkosen persoonalliset sovitukset tulivat tarpeeseen (Tiedonanto 16.12.2003). Olihan Hulkkonen kuoronjohtaja, joka tiesi kuinka kuorolle kirjoitetaan soivaa ja sujuvaa tekstuuria.

Hulkkosen 16 kansanlaulusovituksesta 11 sisältyy kolmeen kokoelmaan (taulukko 10): *Viisi suomalaista kansanlaulua* (1974), *3 suomalaista kansanlaulua* (1981) sekä *Viihdekuoro 3* (1977). Kolmen kansanlaulun kokoelma on kirjoitettu mieskuorolle ja yksi kansanlaulusovitus naiskuorolle, mutta muuten sovitukset on tehty sekakuoroa varten (liite). Sovitus *Tyttö istui kivellä* löytyy sekä mies- että sekakuoroversiona. *Aamulla varhain* kansanlauluun Hulkkonen lisäsi kahden säkeistön sanat: Simpeleen tehtaan silloinen sosiaalipäällikkö Ukko Könni oli kuullut kamarikuoron konsertin ja lähetti hänelle kyseiset kaksi säkeistöä lisää, koska alkuperäisen yhden säkeistön vuoksi kuoro oli kappaleelle pituutta saadakseen hymissyt konsertissa toisen säkeistön (Haastattelu 29.11.2003).

TAULUKKO 10. Suomalaisen kansanlaulusovitususten kustantajat, kokoelmat, julkaisuvuodet, Teoston rekisteröitymisvuodet ja saman laulun eri äänitteiden lukumäärät. Rekisteröitymisvuosi auttaa summittaisen säveltämisaikajankohdan paikantamiseen, mikä on muuten hankalasti jäljitettävissä käsikirjoitusten ja niiden päiväysten puuttumisen vuoksi. Sattumoisin kaikki Hulkkosen kansanlaulusovitukset löytyvät Teoston rekisteristä, mikä osaltaan kertoo niiden suosiosta.

Kansanlaulun nimi	Kustantaja / Kokoelma	Julkaistu	Rekisteröity	Äänityksiä
Aamulla varhain	Fazer / 5 suom.kansanl.	1974	1961	5
Hilu, hilu	Fazer / 5 suom.kansanl.	1974	1961	8
Karjalan kunnailla	Fazer / 5 suom.kansanl.	1974	1961	4
Kesäillan aurinko	Fazer / 5 suom.kansanl.	1974	1961	2
Tuoll' on mun kultani	Fazer / 5 suom.kansanl.	1974	1961	5
Matalan torpan balladi	J.Hulkkonen	19??	1961	-
Minun kultani kaunis on	-	-	1961	-
Metsän puita tuuli tuudittaa	-	-	1976	-
No onkos tullut kesä	Fazer / Viihdekuoro 3	1977	1977	1
Oman kullan silmät	Fazer / Viihdekuoro 3	1977	1977	1
Ratiriti ralla	Fazer / Viihdekuoro 3	1977	1977	2
Kaipaava	YL / 3 suom.kansanl.	1981	1976	1
Niin kauan minä tramppaan	YL / 3 suom.kansanl.	1981	1980	2
Tyttö istui kivellä	YL / 3 suom.kansanl. & Fazer	1981	1980	-
Kultani kukkuu	Fazer	1983	1983	2
Silloin minä itkin	-	-	1988	-

Hulkkosen kansanlaulujen sovitustyö alkoi 1960-luvulla, jolloin hän lauloi kesäisin Klemetti-opiston kamarikuorossa. Hän sanoo Kotimaa-lehden haastattelussa vuonna 1990 että ”kuoro [Klemetti-opiston kamarikuoro] innosti minua sovittamaan kansanlauluja, jotka levyille laulettuina saivat innostuneen vastaanoton.” Ensimmäisistä painetuista kansanlauluista kolme [*Aamulla varhain, Hilu, hilu, Tuoll' on mun kultani* (nuottiesimerkki 23)] kantaesitettiin - ja myöhemmin levytettiin - Klemetti-opiston kamarikuoron toimesta. (Haastattelu 29.11.2003)

NUOTTIESIMERKKI 23. *Tuoll' on mun kultani* –kansanlaulusovituksen alkutaudit (Fazer 1974).

1. Tuoll' on mun kul - ta - ni ain y - hä tuol - la
 2. Lin - nut ne lau - la - vat so - re - al - la suul - la
 3. Kuk - ka - set on kau - ni - hit, kau - nis ke - vät - aa - mu
 4. Tu - le tu - le kul - ta ni, tu - le ko - ti - puo - leen,

Kansanlaulusovituksissa herätti huomiota nimenomaan uudenlainen soinnunkäyttö (Haastattelu 19.10.2003). Hulkkoselle tyypillinen viihteellisten lisäsävelisten sointujen käyttö oli perustehoihin ja –kolmisointuihin verrattuna tuoretta nimenomaan perinnettä edustavissa kansanlauluissa. Lähes kaikki kansanlaulusovitukset ovatkin enemmän tai vähemmän viihteellisesti käsiteltyjä (nuottiesimerkki 23). Tempo on kuitenkin suomalaiselle kansanlaululle tyypillisesti vakaa, toisin kuin esimerkiksi Hulkkosen sovituksissa ”ikivihreistä” sävellyksistä, joissa venyvä tempokäsite istuu paremmin kuvioon.

”Hulkkosen aivan herkullisesti sovittamat kansansävelmät olivat mieleenjääviä täysosumia”, kirjoittaa konserttiarvostelija vuonna 1974 (Ylä-Vuoksi). Useat arvostelut 1970- ja 1980-luvuilla mairittelivat Hulkkosen tuomaa uutta soinnunkäyttöä ja rytmikkaa. Muutama sovitus tuokin mieleen lähes pop-musiikin kaltaisen 4/4-pulssin:

NUOTTIESIMERKKI 24. Ote kansanlaulusovituksesta *Hilu, hilu* (Fazer 1974).

Mun tu-li, mun tu-li, mun tu-li, vi-lu! Hi-lu hi-lu hi-lu hi-lu
 Hi-lu hi-lu
 tu-li vi-lu, vi-lu val-ki-al-la, al-la
 kun tu-li vi-lu tuolla kynt-ti-län val-ki-al-la, al-la, vaikka
 tu-li vi-lu, vi-lu val-ki-al-la.

Suomalainen säveltäjämatrikkeli (Jalkanen 1994, 548) tuo Hulkkosen kohdalla esille vain yhden teoksen: ”Hän on - - sovittanut - - mm. suosituksen sekakuorohumoreskin Hilu, hilu”. Kappale (nuottiesimerkki 24) kiinnittikin aikoinaan huomiota arvostelijoiden keskuudessa Radion kamarikuoron Helsingin konsertissa (Haastattelu

19.10.2003). *Hilu, hilu* on Hulkkosen äänitetyin tuotos, joka löytyy kahdeksalla eri äänitteellä.

Kansanlaulusovitukset ovat lyhyitä, 1-2-sivuisia ja kestoltaan enintään muutaman minuutin mittaisia. *Kultani kukkuu* on poikkeus. Sen nimi painatteessa onkin *Muunnelmia kansanlaulusta Kultani kukkuu*. Alun sävelmäesittelyn jälkeen seuraa neljä variaatiota ja lopussa alun ”teema” kerrataan (da capo). Toisen variaation satsi on Hulkkoselle epätyypillisen ohutta; naiskuoro laulaa teeman läpi kaanonmaisesti melodiasaimitoiden. Muutenkin *Kultani kukkuu* on kuriositeetti. Säveltekstuuri on välillä hyvin askeettista ja ilmavaa.

NUOTTIESIMERKKI 25. *Kultani kukkuu* –sovituksen alkutahdit (Fazer 1983).

Keveästi

mf Kul - ta - ni kuk - kuu, kau - ka - na kuk - kuu, Sai - maan ran - nal - la
mf Kuk - kuu, kuk - kuu, rui - kut -

Ylioppilaskunnan Laulajat otti konserttiohjelmistoonsa kolme Hulkkosen kansanlaulusovitusta (*Kaipaava, Tyttö istui kivellä, Niin kauan minä tramppaan*) kautena 1980-1981, jotka se myös kantaesitti Matti Hyökin johdolla (Ilmavirta 1983b, 112). *Niin kauan minä tramppaan* levytettiin Jorma Hynnisen toimiessa solistina.

NUOTTIESIMERKKI 26. *Niin kauan minä tramppaan* –sovituksen alkutahdit (YL 1981).

T I *f* Tramp - paan, tramp - paan, *mf* tramp - paan
 T II
 Baritoni (Solo ad lib.) *f ten.* Niin kau-an mi-nä tramp-paan
 B I *f* Tramp - paan, tramp - paan, *f* tramp - paan,
 B II

Hulkkonen kirjoittaa usein solistin osia pieniin(kin) sovituksiinsa (nuottiesimerkki 26), harvemmin kuitenkaan näin rohkeita. Yleensä kuoro tukee solistia samassa pulsissa taustalla. Hulkkosen mieskuorokappaleiden satsi on kirjoitettu kuoronjohtajan kokemuksella, johtihan hän kamarikuoron lisäksi pitkään myös mieskuoroa.

7.2 Ikivihreät

”Viihteen ikivihreistä hiteistä pidän myös ja olen sovittanut niitä kuorolle aika paljon”, kertoo Jaakko Hulkkonen lehtihaastattelussa (Ylä-Vuoksi 1990). Hän luokittelee ikivihreän suosituksi, suositun artistin laulamaksi iskelmäksi tai elokuvasävelmäksi, joka on jäänyt elämään (Haastattelu 20.12.2003). Haastatteluissa hän nimeää sovittaneensa 19 ikivihreää kappaletta.

Hulkkosen määrittelyn lisäksi hänen sovittamansa 19 ikivihreää voi asettaa myös musiikillisesti samaan luokkaan. Kaikki edustavat viihdetyyliä parhaimmillaan, jota ei aivan puhtaasti tapaa muista sovituksista, lukuun ottamatta negrospirituaaleja ja muutamia kansanlauluja. Ikivihreällä tarkoitetaan tässä kirjoituksessa läpeensä viihhteellisesti käsiteltyä aikansa hittiä, jolla on tunnettu säveltäjä. Viihteellisyys kuuluu parhaiten suhteellisen konsonoivana neli- ja viisisoinnun käyttöönä.

Hulkkosen kevyet sovitukset ikivihreistä kappaleista edustavat hänen nuoruuden aikansa populaarimusiikkia eli elokuva- ja musikaalisävelmiä, iskelmiä ja muita schlager-väritteisiä hittejä, jotka olivat tulleet sovittajalle tutuksi jo kouluaikojen kvartettiharrastuksen kautta (Haastattelu 19.10.2003). Hulkkonen käyttää ikivihreistä useimmiten alkuperäistä (alkukielistä) nimeä, mutta joskus myös vakiintunutta suomenkielistä muotoa. Kahdessa tapauksessa laulu on esitetty tai sovitettu kahdella kielellä, joten se on myös saanut nimen kahdella kielellä (taulukko 11). Suurin osa sovituksista on tehty sekakuorolle ja muutamassa tapauksessa on mainittu pianosäesteisyys. Ikivihreät sovitukset ovat syntyneet pitkän ajanjakson kuluessa 1900-luvun loppupuoliskolla. Ensimmäinen päiväys on 1950-luvulta.

TAULUKKO 11. Ikivihreiden sovitusten nimet, säveltäjät ja kuorotyypit. Jos nuotista löytyvät sanat toisellakin kielellä, niin on kappaleen toiskielinen nimi suluissa. Kuorotyypit ovat S=Sekakuoro, M=Mieskuoro, F=Naiskuoro ja N=Nuorisokuoro, eivätkä ne ole erityisessä järjestyksessä. Käsikirjoituksessa mainittu pianosäestys on suluissa kuorotyypin kohdalla.

Kappaleen nimi (nimi toisella esityskielellä)	Säveltäjä	Kuorotyyppi
Bei Dir	Theo Mackeben	S, N
Deep purple	Peter de Rose	S
Heartaches (Sydänsuruja)	Al Hoffman	S (+piano)
Hyv' yötä	Lilian Ray	M, S
Kaunis Veera	Matti Jurva	M
Kuolleet lehdet	Joseph Kosma	S, M
Musik, musik, musik	Peter Kreuder	S (+piano)
Mä muistan hymyn vain	Johnny Mandel	S
Over the rainbow	Harold Arlen	S (+piano)
Rakkaustarina	Francis Lay	N
Romanssi	Nils Erik Fougstedt	N
Serenade	Peter Kreuder	S (+piano)
Siks' oon mä suruinen	Toivo Kärki	S
Solitude	Duke Ellington	S, M
Some day my prince will come	Frank Churchill	M, N, F
Still wie die Nacht	Carl Bohm	S
Sulle salaisuuden kertoa mä voisin	George de Godzinsky	M, F (+piano)
Summertime (Kesäyö)	George Gershwin	S, M (+piano)
The man I love	George Gershwin	S

Tuulikki Närhinsalo kirjoittaa konserttiarvostelussa vuodelta 1995 : ”-- Hulkkosen evergreen-sovitukset, jotka kertovat tekijänsä pettämättömästä sointuvaistosta ja kyvystä luoda koko ajan elävää ja pikku jippoja sisältävää kuorosatsia. Vaikeuksia ei näistä sovituksista puutu – siksi laulut eivät ole löytäneet tietään laajaan käyttöön.” (Etelä-Saimaa). Ikivihreitä onkin kustannettu vain neljä kappaletta ja levytetty kaksi (liite). Kokoelmassa *Viihdekuoro 3* on sekakuorolle julkaistu *Kuolleet lehdet* ja *Mä muistan hymyn vain*, joissa äänet jakautuvat parhaimmillaan kahdeksaan:

NUOTTIESIMERKKI 27. *Kuolleet lehdet* –sovituksen lopputahdit Fazerin kustanteesta.

The image shows a musical score for the piece 'Kuolleet lehdet'. It consists of three staves: two treble clefs and one bass clef. The music is in 12/8 time and G major. The lyrics are in Finnish. The score includes dynamics like *pp* and *rit.* and a final cadence.

Lyrics:

Toi-voi-sin si-nun-kin muiste-le-van päi-vi-ä ke-sämme kauehimman.
 Toi-voi-sin si-nun-kin muiste-le-van päi-vi-ä ke-sämme kauehimman.
 Si - - nut muis - - tan, kau - - ne - - - him - - man.

Klemetti-opiston kamarikuoro painatti *Summertime* –kappaleen nuotiksi konserttiaan varten. Läpi kappaleen kulkee sooloääni, jonka taustalla kuoro ylläpitää pulssia rytmikkäillä vastauksilla (nuottiesimerkki 28). *Summerten* mieskuoroversiossa on sanat suomen kielellä ja siihen on annettu esitysohjeeksi pianosäestys. Tällaisia mielenkiintoisemmaksi sävellettyjä kappaleita edustavat myös *Kuolleet lehdet*, *Mä muistan hymyn vain* ja *Serenade*.

NUOTTIESIMERKKI 28. *Summerten* sekakuoroversion taudit 7-11.

The image shows a musical score for 'Summertime' in G-flat major, 3/4 time. It features three staves: a vocal line (soprano), a piano accompaniment line, and a bass line. The vocal line includes the lyrics: 'jum-pin' an' the cot-ton is high Oh, yo' dad-dy' is rich'. The piano accompaniment includes the lyrics: 'du duu du duu high Du - uu'. The bass line includes the lyrics: 'an' the cot-ton is high'. The score is marked with a '7' at the beginning, indicating the start of the example.

Osa sovituksista edustaa kuitenkin homofoniseen tyyliin kirjoitettua satsia, joissa sopraanon rytmiin kirjoitetut säestysäännet vain luovat harmoniaa. Tällaisia ovat mm. *Solitude* ja *Some day my prince will come* sekä pianosäestiset *Musik, Musik, Musik*, *Heartaches* ja *Over the rainbow*. Pianosäestisissä sovituksissa omaleimaista on paikoin kuoron unisono, jota säestys kannattelee. Sovitukset *Rakkaustarina* ja *Romanssi* Hulkkonen kirjoitti Lappeenrannan Nuorisokuorolle. Kuoro levytti sovitukset vuonna 1986 ja ne edustavat edellä mainittua homofonista tyyliä.

Still wie die Nacht –sovituksessa melodiaa käsitellään ikään kuin cantus firmuksena, jonka pitkiä aika-arvoja vasten sopraano laulaa laskevia kahdeksasosanuottikuvioita:

NUOTTIESIMERKKI 29. *Still wie die Nacht* –sovitusta (Fazer).

The image shows a musical score for 'Still wie die Nacht' in G-flat major, 3/4 time. It features four staves: a vocal line (soprano), a piano accompaniment line, a bass line, and a second vocal line (alto). The vocal lines include the lyrics: 'Still die Nacht, tief das mel. Still wie die Nacht, tief wie das Still die Nacht, tief das'. The piano accompaniment includes the lyrics: 'Still die Nacht, tief das'. The score is marked with 'rit.' and 'a tempo' throughout, and 'pp' and 'mp' for dynamics. The score is marked with a '8' at the beginning, indicating the start of the example.

Suomalaiset iskelmät *Siks' oon mä suruinen* ja *Kaunis Veera* poikkeavat ikivihreiden sovitusten joukosta siinä, että ne ovat rytmiltään reippaita ja säntillisiä, sekä niissä tapaa enemmän kolmisointua. Toivo Kärjen tango toteutetaan niin, että sopraano laulaa melodiaa muiden äänten laulaessa dum-tavulla tangorytmisiä soinnunääniä taustalla. Mieskuorosovitus *Kaunis Veera* on humoristinen teos runsaine unisonokulkuineen ja erikoistehosteineen.

NUOTTIESIMERKKI 30. Ote *Kaunis Veera* –sovituksesta Hulkkosen käsikirjoituksesta.

Fermaateilla, glissandoilla ja pitkillä tauoilla varustettu sovitus on värikkään sanoituksen keralla täynnä dramatiikkaa.

7.3 Muut sovitukset

Jaakko Hulkkosen jäljelle jäävät 19 sovitusta on tehty eri tyyleillä eri aihealueiden edustamiin sävellyksiin. Sovituksista neljä on painettu nuotiksi ja seitsemän niistä on äänitetty. Tekoajankohdat sijoittuvat aikaisintaan 1970-luvulle. Jaan sovitukset tässä neljään ryhmään, jotka on taulukossa 12 erotettu toisistaan poikkiviivoilla.

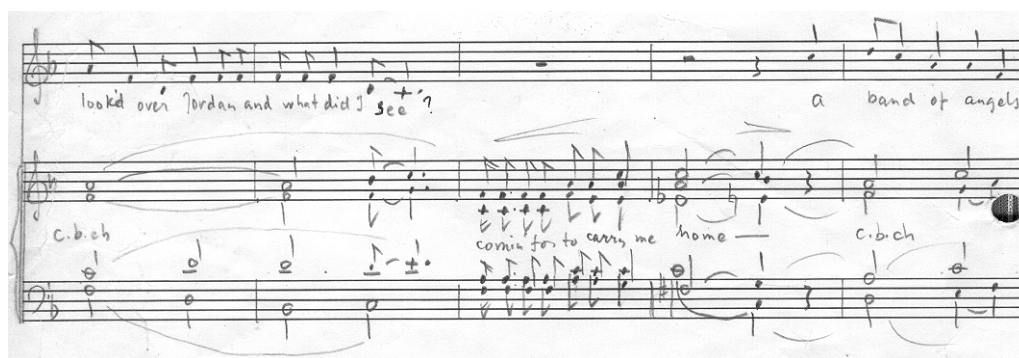
Sekakuorolle tehdyistä kolmesta negrospirituaalista Hulkkonen sovitti *Deep riverin* myös mieskuorolle Vuoksen Mieslaulajien pyynnöstä vuonna 2003. Fazerin kustantama *Deep River* onkin tämän alaluvun sovituksista todennäköisesti vanhin. Negrospirituaalisovitukset perustuvat kaikki tonaaliseen kolmisointuun, viihteellisen soinnunkäytön ollessa vain mauste. Jokaisessa spirituaalisovituksessa Hulkkonen käyttää

sopraanojen tai naisten (tai solistin) unisonoa (tai sooloa) koko kuoroa vastaan kysymys – vastaus -periaatteella (nuottiesimerkki 31).

TAULUKKO 12. Hulkkosen sekalaisten sovitusten nimet, sanoittajat, säveltäjät ja laulutyyppit (S=Sekakuorolle, M=Mieskuorolle, F=Naiskuorolle, L=Lapsikuorolle, Y=Yksinlaulu).

Sovituksen nimi	Sanoittaja	Säveltäjä	Laulutyyppi
Deep river - Veet syvät	negrospirituaali	negrospirituaali	S, M
Sometimes I feel	negrospirituaali	negrospirituaali	S
Swing low, sweet chariot	negrospirituaali	negrospirituaali	S
Joululahja	Pentti Kelavirta	Jarmo Jylhä	Y
Teemulle jouluna	Pentti Kelavirta	Jarmo Jylhä	Y
Yhteinen joulupuu	Pentti Kelavirta	Pentti Kelavirta	Y
Jouluvirsi siellä soi	Oke Peltonen	Miina Härmä	Y
Jo valkee aamun tullen yö	Piae Cantiones/Heikki Klemetti	Piae Cantiones	M
Matkamiehen virsi	Hilja Haahti	Ilmari Hannikainen	S
Veisatkaa – Psallite	Piae Cantiones	Piae Cantiones	S
Clap your hands - Kiitos kuuluu kaikille	Jaakko Hulkkonen	?	S
Funiculi, funicula	?	Luigi Denza	S
Fuuga	Jaakko Hulkkonen	J.S.Bach	S
Home on the range - Oon kotona taas	amerikkalainen kansansävelmä	amer.kansansäv.	M
Iltatunnelma	Kemiläinen	Toivo Kuula	F
Müss I denn - Vaikka pois kauas pois	saksalainen kansansävelmä	saksal.kansansäv.	S
Syyslaulu	Tove jansson	Erna Tauro	S
Tuulan tei	Larin-Kyösti	Oskar merikanto	S
Tuulan tei	Larin-Kyösti	Oskar merikanto	F=L

NUOTTIESIMERKKI 31. *Swing low, sweet chariot* –sovituksen ote.

Pentti Kelavirran sanoittamat kolme joululaulua Hulkkonen sovitti 1980-luvulla Kelavirran pyynnöstä. Sovitustyö on pitänyt sisällään todennäköisesti pianosatsin tekemisen. Sovittaja ei jättänyt kopioita itselleen, joten kappaleet katosivat sen sileän

tien. Teosto kuitenkin lähettää Hulkkoselle silloin tällöin osuuden myydyistä levyistä, koska Kelavirta on levyttänyt kyseiset sovitukset (Haastattelu 20.12.2003).

Neljä hengellistä laulua on sovitettu samaan koraalityyliin kuin Hulkkonen virsisovituksetkin. Miina Härmän säveltämään *Jouluvirsi siellä soi* –sovitukseen Hulkkonen on kirjoittanut säestyssatsin sekä alku- ja loppusoirot pianolle tai vaihtoehtoisesti uruille. Sulo Saarits levytti laulun vuonna 1985. *Jo valkee aamun tullen yö* on julkaistu *Joululauluja mieskuoroille I* –kokoelmassa vuonna 2001 ja se on mieskuoromuunnos Heikki Klemetin sovituksen pohjalta. Ilmari Hannikaisen *Matkamiehen virsi* on sekakuorokoraali, jonka päälle Hulkkonen sävelsi kappaleen *Laula uupunut unehen* (Ks. sivu 46). Imatran seurakunnan kamarikuoro levytti sen vuonna 1978 (LP1978). Kantio *Veisatkaa* on nopea koraalityylinen sovitus, jossa Hulkkonen käyttää epäsovinnaisesti jonkin verran modaalisia nelisointujakin.

Jäljellä olevat yhdeksän sovitusta jäävät ilman yhtenäistä luokittelua. *Clap your hands* on lyhyt encore-kappale, johon kuuluu olennaisena osana käten taputus. Hulkkonen on tehnyt itse lyhyen sanoituksen vajaa puoliminuuttia kestävään kappaleeseen. *Funiculi, funicula* edustaa viihteellistä Hulkkostä. Kappale tarvitsee pianosäestyksen osittaisen kuoron unisonon taustalle. *Home on the range*, *Müss I denn* ja *Iltatunnelma* ovat homofoniseen tyyliin tehtyjä melodian hallitsemia sovituksia. Nämä kappaleet – kuten myös *Funiculi, funicula* – ovat sävelasultaan lähellä Hulkkonen sovittamia ikivihreitä. *Syyslaulu* eroaa näistä siinä, että sopraanomelodian taustalla ei ole samarytmisiä aika-arvoja vaan harvempia puolinuotteja.

Oskar Merikannon kansanlaulunomaisesta sävellyksestä *Tuulan tei* Hulkkonen teki kaksi täysin eri sovitusta. Sekakuorosovitus on painettu *Viihdekuoro 3* –kokoelmaan ja se on vastakohta kepeälle diskanttikuorosovitukselle. Molemmat sovitukset ovat tyyliltään lähellä Hulkkonen kansanlaulusovituksia. Sekakuorosovitus on paksua pystysuoraa satsia erikoisine sointuineen (nuottiesimerkki 32), kun taas sovitus diskanttikuorolle on ilmavaa ja enemmän horisontaalista säveltekstuuria.

NUOTTIESIMERKKI 32. *Tuulan tei* –sekakuorosovituksen lopputahdit (Fazer).

meil-lä on, nau - rus-sa suut ja
 - ton on, nau - rus-sa suu, kirk-kaa-na päi - vä, ja il - ta.
 ton nau - ru - suu,
 on nau - ru - suu,

rit. *ppp*

Euroopan neuvoston ajatuksesta sen jäsenyhteisöt juhlivat vuotta 1985 musiikin juh-lavuotena kirkkomusiikin suurten mestareitten syntymävuosien johdosta (Kirkkomu-siikki 1983). Hulkkosta pyydettiin tekemään aiheesta juhlakuorolaulu. Hän laati itse sanat Johann Sebastian Bachin fuugaan, jonka Sulasol painoi.

NUOTTIESIMERKKI 33. *Fuugan* tahdit 9 ja 10 (Sulasol).

On Bac-hin tää on Bac-hin tää -- bu du-bu
 -lin ja Schützin myös ja Hän-de - Lin on Bac - hin tää, on Bac - hin
 On Bac - hin juh - la - vuo - si
 - la - vuo - si suur - ten miek - kos - ten.

mf

1980-luvulla vielä kukoistanut barokkiteosten dubu-daba -sanoilla laulaminen elää vielä tässä sovituksessa. Samaan Sulasolin kustanteeseen painettiin juhluvuoden kunniaksi myös Ilkka Kuusiston sovittama ja tekstittämä Georg Friedrich Händelin *Largo*.

8 LOPUKSI

Jaakko Hulkkosen (s. 1927) elämä kuvaa 1900-luvun lopun kanttoreita yleisimminkin Suomessa. Hän ehti opiskella Helsingin kirkkomusiikkiopistossa sekä Sibelius-Akatemiassa ja tehdä yhtä aikaa sekä opettajan että kanttorin työtä. Hän oli mukana monipuolisena vaikuttajana Imatran musiikkielämässä ja sai mainetta sekä säveltäjänä että sovittajana.

Kuoro toiminnalla on ollut tärkeä asema Jaakko Hulkkosen eri elämänvaiheissa. Isän ja lapsuuden kodin kuoroharrastuksen kautta kuorolaulaminen oli mukana läpi koulu- ja opiskeluajan. Kuoro oli merkittävässä asemassa ansiotyön puitteissa koulussa ja seurakunnassa. Seurakunnan kamarikuoro toi varsinaisen innostuksen; tulihan sen kautta suuri osa teoksista kuultavaksi ensi kertaa. Ilman tällaista sopivaa esittäjää teokset olisivat kai jääneet kirjoittamatta. Nyt – kun Hulkkosen kuorotyö on takana – ovat jäljellä sävellykset ja sovitukset, joista vajaa puolet on painettu ja levytetty muittenkin kuultavaksi. Osa Hulkkosen teoksista on vakiintunut suomalaisen kuorokirjallisuuden perusteoksiksi, mutta osa tulee jäämään dokumenteiksi virkeästä luomistyöstä. Tämän tutkielman hyöty onkin mielestäni Hulkkosen teosten kokoaminen ja luotteloiminen: on tärkeää, että tieto teosten olemassaolosta säilyy.

”Paitsi kanttorina Jaakko Hulkkonen on vaikuttanut myös monipuolisena kulttuuripersoonana koko Kaakkois-Suomessa” (CD2002). Suomen musiikin historiassa kanttori on ollut paikkakunnan tärkeä musiikkivaikuttaja ja toiminut usein myös opettajana ja kuoronjohtajana. Nykyäänhän useimmilla paikkakunnilla musiikkitoimi on eriytetty erillisiksi musiikin ammattilaisen viroiksi ja toimiksi. Hulkkonen edustaa vielä historiallista kulttuuriketjua, jossa kanttori seurakuntatyön ohessa rakensi olennaisesti seudun muutakin musiikkielämää. Ilman Hulkkosta olisivat konserttitarjonta ja musiikin harrastusmahdollisuudet Imatralla kaventuneet huomattavasti. Vieläkin kuulee laulajien kaipaavan paikkakunnan omaa tasokasta kamarikuoroa, jollaisen Hulkkonen loi ja jonka toiminta pian loppui hänen jäätyänsä eläkkeelle.

Jaakko Hulkkosen merkitys ei rajoittunut vain paikalliseen musiikin harrastamiseen. Valtakunnallinen vaikutus näkyy kustannettujen nuottien leviämisen ja sen kautta esittämisen sekä äänittämisen kautta. Erityisesti tämä näkyy kansanlaulusovitususten menestyksessä.

Kantoreiden osuutta musiikkielämän rakentajina ei Suomessa pidä aliarvioida. On valitettavaa, että nämä ruohonjuuritason musiikkikasvatustyötä tehneet ja useimmiten pienimuotoista säveltaidetta luoneet musiikin ammattilaiset ovat jääneet lähes poikkeuksetta suurempien mestareitten jalkoihin. Vastaavalla tavalla myös monet muut Helsingin ulkopuolella asuneet säveltäjät ja käyttömusiikin tekijät ovat jääneet vaille ansaitsemaansa (valtakunnallista) huomiota. Myöskään Jaakko Hulkkosen ansiot ja vaiheet eivät muiden käytännön kirkkomuusikoiden tavoin ole juuri saaneet huomiota valtakunnallisissa alan perusteoksissa.

LÄHTEET

Kirjallisuus

Aalto, Olli & Nurmi, Kirsti (1998). *Risti Vuoksen varrella. Imatran evankelis-luterilaisen seurakunnan historia 1949-1998*. Imatran Kirjapaino Ky: Imatran ev. lut. seurakunta.

Dahlström, Fabian (1982). *Sibelius-Akatemia 1882-1982*. Sibelius-Akatemian julkaisuja 1. Suom. Rauno Ekholm. Helsinki: Sibelius-Akatemia.

Eco, Umberto (1995). *Oppineisuuden osoittaminen eli miten tutkielma tehdään*. Tampere: Vastapaino.

Haapasalo, Juhani (1992). *Tekstimotetista kantaattiin*. Kirkkomusiikin Osaston julkaisuja 4. Helsinki: Sibelius-Akatemia.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara Paula (1997). *Tutki ja kirjoita*. Tampere: Kirjayhtymä.

Ilmavirta, Veijo (toim., 1983a). *Sata, Sata, Sata... Ylioppilaskunnan Laulajat 1883-1983*. Osa 1. Helsinki.

Ilmavirta, Veijo (toim., 1983b). *Sata, Sata, Sata... Ylioppilaskunnan Laulajat 1883-1983*. Osa 2. Helsinki.

Jalkanen, Pekka (1994). Jaakko Hulkkonen. Hakusana-artikkeli teoksessa *Suomalaisia säveltäjiä*. Keuruu: Otava.

Junkkari, Olli (1995). *Mieskuorolaulun luvattu maa. Mieskuoroliitto 50 vuotta*. Tampere: Mieskuoroliitto ry.

Juvonen, Jaana (1996). *Parikkalan historia*. Jyväskylä: Gummerus.

Jyrhämä, Outi (1992). Hakusana-artikkeli Veljo Tormisista Suuressa Musiikkitietosanakirjassa. Keuruu: Weilin+Göös.

Karvonen, Arvi (1957). *Sibelius-Akatemia 75 vuotta*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Katajala, Kimmo (1990). *Historiikinkirjoittajan opas*. Jyväskylä: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kekkonen, Reijo (1999). Lyhyt johdatus suomalaisiin kuorosäveltäjiin. [WWW-dokumentti]. Saatavissa: <http://www.sulasol.fi/kuorosuomi/saveltajat.htm>.

Koraalimusiikki (1997). Luettelo virsikirjan virsiin liittyvästä urku-, kuoro- ja soitinmusiikista. Versio 7.1.1997.

Pajamo, Reijo (1982). *Sulasol 60 vuotta. Juhlakirja*. Helsinki: Sulasol.

Pajamo, Reijo (1991). *Tuhansin kielin. Suomen Kirkkomusiikkiliitto 60 vuotta*. Helsinki: Suomen Kirkkomusiikkiliitto.

Pajamo, Reijo (2001a). *Virsikirjan sävelmistöuudistus 1973-1986*. Kirkkomusiikin osaston julkaisuja 25. Vammala: Sibelius-Akatemia.

Pajamo, Reijo (2001b). *Kirkkomusiikin osasto 50 vuotta*. Kirkkomusiikin osaston julkaisuja 26. Vammala: Sibelius-Akatemia.

Pellinen, Sinikka & Vanhanen, Martti (toim., 1991). *Martti Pellinen ja musiikin vuosikymmenet Imatralla*. ISBN 952-90-3080-0. Imatra: Omakustanne.

Rautavaara, Einojuhani (1997). *Vigilia pyhän Johannes Kastajan muistolle*. Helsinki: Edition Fazer.

Sarjala, Jukka (2002). *Miten tutkia musiikin historiaa? Johdatus näkökulmiin ja menetelmiin*. Tietolipas 188. Vammala: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Suomen ev.-luth. kirkon kanttori-urkurien matrikkeli (1957). Tampere: Suomen Kanttori-urkuriliitto r.y.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon matrikkeli (1963). I Henkilömatrikkeli. Pieksämäki: Suomen Kirkon Pappisliitto.

Suomen teologit ja kirkkomuusikot (1974). Hämeenlinna: Suomen Kirkon Pappisliitto.

Talka, Anu (toim., 1997). *Imatran kirja*. Jyy:n kotiseutusarja n:o 35. Jyväskylä: Imatran kaupunki.

Valanki, Erkki (1999). *Suomen urut ja niiden rakentajat 1500-luvulta vuoteen 1970*. Kirkkomusiikin osaston julkaisuja 18. Uusintalaitos. Vammala: Sibelius-Akatemia.

Pienpainatteen

Ainali, Pekka (n. 1999). Artikkelele vihkosessa *Sonus-kuoro, Kouvola, 20-vuotistaipaleelta*. Kouvola.

Eteläpää, Seppo (Toim., 1997). *Vuoksen Mieslaulajat 50 vuotta*.

Konserttiohjelma (1973). *Musiikkia kaikkiruokaisille*. 30.9.1973. Imatran seurakunnan kamarikuoron konsertti Parikkalan lyseossa ja Simpeleen yhteiskoulussa.

Konserttiohjelma (1974). *Kevätkonsertti*. 10.3.1974. Vuoksen Mieslaulajien ja Imatran seurakunnan kamarikuoron konsertti Imatrankosken kansakoulussa.

Konserttiohjelma (1990). 25.3.1990. Imatran Seurakunnan Kamarikuoron konsertti Imatran kulttuuri-keskuksen Karelia-salissa. Imatra: Oy Ylä-Vuoksi.

Lehdet

Etelä-Saimaa 27.3.1990. Kalevi Savolan konserttiarvostelu Imatran seurakunnan kamarikuoron konsertista Imatran kulttuurikeskuksen Karelia-salissa.

Etelä-Saimaa 22.3.1995. Tuulikki Närhinsalon konserttiarvostelu Imatran seurakunnan kamarikuoron konsertista Imatran kulttuurikeskuksen Karelia-salissa 19.3.1995.

Etelä-Saimaa 11.11.1998. Jukka Lindin konserttiarvostelu Imatran seurakunnan kamarikuoron konsertista Kolmen ristin kirkossa 8.11.1998 otsikolla *Jaskan vanha kammari*.

Etelä-Saimaa elokuu 1999. Irmeli Ojalaisen artikkeli *Imatra-mitalin saaja Jaakko Hulkkonen herättelee kamarikuoroa 30-vuotisjuhliin*.

Etelä-Saimaa 20.3.2000. Tuulikki Närhinsalon artikkeli *Oi aika nuoruuden*.

Imatran seurakuntatervehdys kesäkuu 1990. *Jaakko Hulkkonen, säveltäjä ja kuoronjohtaja, siirtyi eläkkeelle*.

Kirkkomusiikki 5/1979. Artikkelele otsikolla *Laulujuhla Karjalassa*.

Kirkkomusiikki 1/1981. Ilmoitus sävellys- ja sovituskilpailusta.

Kirkkomusiikki 1/1982. Kyösti Kososen kirjoitus otsikolla *Mikkelin hiippakunnasta*.

Kirkkomusiikki 6/1983. Jaakko Hulkkosen kirjoitus *Eritasoiisiin taitoihin tarvitaan erilaisia ratkaisuja*.

Kirkkomusiikki 2/1985. *Kuopion III kirkkomusiikkipäivien sävellyskilpailu herätti laajaa mielenkiintoa*.

Kirkkomusiikki 8/1985. Osmo Vatasen artikkeli *Kirkkomusiikin juhlavuosi 1985*.

Kirkkomusiikki 5/1990. Reijo Pajamon artikkeli otsikolla *Imatran seurakunnan kamarikuoron ja Jaakko Hulkkosen juhlaa*.

Kirkkomusiikki 9/1990. Pirkko Lindrothin kirjoitus otsikolla *Uusia urkuja*.

Kotimaa n:o 143 11.12.1984. Pentti Ritolahden arvostelu otsikolla *Seurakuntiemme musiikki soi koko rikkaudessaan*.

Kotimaa n:o 30 20.4.1990. Liisa Maria Piilan artikkeli *Imatralta ovat säkenet singonneet laajalle*.

Kouvolan Sanomat 21.8.2002. Anna-Mari Haimin levyarvostelu. [WWW-dokumentti]. Saatavissa: <http://www.kouvolansanomat.fi/arkisto/vanhat/2002/08/21/kulttuuri/>.

Ylä-Vuoksi 12.3.1974. Toivo Haaviston konserttiarvostelu Vuoksen Mieslaulajien ja Imatran seurakunnan kamarikuoron yhteiskonsertista 10.3.1974 Imatrankosken kansakoululla.

Ylä-Vuoksi 31.5.1977. Erkki Vaalaman artikkeli *Musiikki antaa elämälle sisältöä*.

Ylä-Vuoksi huhtikuu 1982. Martti S. Räsäsen konserttiarvostelu Imatran seurakunnan kuorojen konsertista Kolmen Ristin Kirkossa.

Ylä-Vuoksi huhtikuu 1984. *Kuorosäveltäjien työpajasta*.

Ylä-Vuoksi 19.5.1990. *Oloneuvosaika odottaa Jaakko Hulkkosta: Musiikki muuttuu työstä rakkaaksi harrastukseksi*.

Painamattomat lähteet

Opintokirja Sibelius-Akatemiassa vuosilta 1948-1952. Jaakko Hulkkonen.

Teosto ry:n *teostietojen kyselylista* koskien Jaakko Hulkkosta. Tulostettu 11.11.2003.

Laulukokoelmat

Joululauluja mieskuoroille I (2001). Mieskuoroliitto.

Kirkkovuoden motetteja sekakuorolle (1982). Kuopion, Lapuan ja Mikkelin hiippakuntien motettikilpailun palkitut teokset. Suomen Kirkkomusiikkiliitto. SKML:n julkaisuja n:o 114.

Kirkkovuoden virsiä sekakuorosovituksina. Suomen Kirkkomusiikkiliitto 131.

Sekakuorolauluja II (1989). Helsinki: Sulasol.

Viihdekuoro 3 (1977). Sekakuorosovituksia Jaakko Hulkkonen. Helsinki: Musiikki Fazer.

Viisi suomalaista kansanlaulua (1974). Sekakuorolle sovittanut Jaakko Hulkkonen. Helsinki: Musiikki Fazer.

Vuorovirsiä kuoroille (1984). 27 virsisovitusta. Mikkelin hiippakunnan jumalanpalvelus- ja musiikki-toimikunta.

3 suomalaista kansanlaulua (1981). Jaakko Hulkkonen, sov. YL:n ohjelmistoa n:o 194-196. Mieskuorolle. Helsinki: Ylioppilaskunnan Laulajat.

Äänitteet

LP1978. Imatran Seurakunnan Kamarikuoro. LP-levy (SFX-55). Finnlevy 1978.

LP1980. Imatran Seurakunnan Kamarikuoro. LP-levy (FGLP-1012). Oy Finngospel Ab 1980.

LP1984. Jouluyö, juhlayö. Mikkelin hiippakunnan Kauneimmat joululaulut. LP-levy (FGLP-1035). Oy Finngospel Ab 1984.

MC1984. Imatran Seurakunnan Sävelhartaus. Kasetti (SRK-001). Studio Esa Hellstén 1984.

CD1989. Imatran Seurakunnan Kamarikuoro: Magnificat. CD-levy (ISKK-1). Imatran seurakunta 1989.

CD2002. Sonus-kuoro: Gratia Careliensis ja Misa Criolla. CD-levy (SNUCD1). Claudio 2002.

Radio-ohjelmat

Kanttoriradio (1980). Haastattelijana Paavo Helistö. Haastateltavana Jaakko Hulkkonen. 6.12.1980. Radio Ylen Ykkönen.

Näistä levyistä en luovu (2000). Haastateltavana Jaakko Hulkkonen. Haastattelijana Anu Karlsson. 30.9.2000. Radio Ylen Ykkönen.

Haastattelut ja tiedonannot

1. Imatralla 19. lokakuuta 2003 (äänitetty) – Jaakko Hulkkonen
2. Imatralla 16. marraskuuta 2003 – Jaakko Hulkkonen
3. Imatralla 29. marraskuuta 2003 (äänitetty) – Jaakko Hulkkonen
4. Helsingissä 16. joulukuuta 2003 – Seppo Murto
5. Imatralla 20. joulukuuta 2003 (äänitetty) – Jaakko Hulkkonen
6. Puhelinhaastattelu 21. helmikuuta 2004 – Jaakko Hulkkonen
7. Helsingissä 11. maaliskuuta 2004 – Reijo Pajamo
8. Puhelinhaastattelu 3. toukokuuta 2004 – Jaakko Hulkkonen

Liite: Teosluettelo.

Jaakko Hulkkosen teosluettelo. Teosten kohdalla on mainittu mahdolliset nuottikustantajat, kokoelmien painostiedot, äänitteiden tekijät, äänitysvuodet, äänitysformaatti, esityskokoonpano, esityksestä tehdyt versiot, mahdollinen soittimisto sekä lisätietoja. Luettelossa on varmasti puutteita, mutta se antaa kuitenkin kattavan kuvan Jaakko Hulkkosen sävellysten ja sovitusten olemassa - ja toivottavasti saatavissa - olevista nuottipainanteista ja äänitteistä. Luettelo ei sisällä tietoa vuoden 2003 jälkeen ilmestyneistä kustanteista. Virsisovitukset on nimetty vuoden 1986 virsikirjan mukaan.

LITURGINEN MUSIIKKI	VERSIOT NUOTIT ÄÄNITTEET			LISÄTIETOJA
Tekstimotetin nimi	Versiot	Nuotit	Äänitteet	Raamatunkohta
Herra katsoi taivaasta	S	-	-	Ps.102
Hän on noussut ylös	S	SKML1	Iskk3&4	Matt.28:5-6
Jeesus on tuleva	S&U	-	-	Apost.t. 1:9-11
Kohottakaa Jumalalle riemuhuuto	S	SKML1	Sf	Ps.66:1-4
Kiitetty ole sinä Herra	S&U	-	Cd	Ps.119:12-13,64
Kun Herra vain mua paimentaa	S	JH	Iskk1, Kt, P, Sf, S2	Ps.23 /P.J.Ignatius
Marian kiitosvirsi	S&U	JH	Iskk4	Luuk.1:46-55
Minä kunnioitan Sinua, Jumalani	S	Fr	Iskk1, Sf, S2, T	Ps.145:1-2
Simeonin kiitosvirsi	S	SKML1	Iskk3&4	Luuk.2:29-32
Voi sinua, Korasin	S&UT	-	-	Matt.11:20-24
Ylistäkää Herran nimeä	S	JH	Iskk1, S2	Ps.113:1-6
Missa brevis (Kyrie & Gloria)	S	JH	Iskk2&4	-
Virren n:o koraalisovituksessa	Versiot	Nuotit	Äänitteet	Eri säkeistöjen lkm
7 Valmistu Herran kansa	S	Vk	-	3
7 Valmistu Herran kansa	S&H	-	-	4
9 Kristus tulee, kuningas	S	-	-	1
48 Tänään jälleen Herran kansan	S	Vk	-	3
98 Jo nousit haudastasi	S	-	-	1
107 Sua Jeesus vaati laupeus	S	-	-	2
121 Mua, Pyhä Henki, pyhitä	S	-	-	1
138 Herra valtaistuimeltaan	S	-	-	3
139 Oi Jeesus, lasten ystävä	S	-	-	1
146 Rauhan saivat pyhät Herran	S	Vk	-	3
146 Rauhan saivat pyhät Herran	S	Vk	-	2
147 Sukupolvet ennen meitä	S	-	-	1
150 Oi herätkää, te hitaat sielut...	S	Vk	-	1
263 Vuorella Kristus kirkastui	S	Vk	-	2
274 Kristuksen tähden...	S	-	-	?
279 Minua, Jeesus, auta	S	-	-	1
306 Jeesus, kruunun kirkkaan...	S	Vk	-	1
312 Muistan päivää autuasta	S	-	-	1
322 Ajalla autuaalla me	S	-	-	1
332 Herraa hyvää kiittäkää	M	-	-	3
332b Herraa hyvää kiittäkää	M	-	-	3
367 On autuasta Jeesukseen	S	-	-	2
384 Autuas, ken elämänsä	S	-	-	3
427 Taas uudet kielet vievät...	S	-	Kkr	4
440 Orjantappuroita kasvaa	S	-	-	1
445 Oi Pyhä Henki, riennä	S	-	-	1

446 Oi Pyhä Henki, pyydämme	S	-	-	1
453 Kivi onko kourassani	S	-	-	1
466 Oi Herra, kaiken luoja	S	-	-	1
476 Kun päivä laskee...	S	-	-	1
552 Mua siipeis suojaan kätke	S	-	-	1
553 Päivä jälleen yöhön vaipuu	S	SKML2	Iskk4	3
565 Nyt melu tyyntyy	S, M	-	Iskk4, S2	1
600 Hyvyyden voiman...	M	-	-	1
618 Ratki taivaassa	S	SKML2	Iskk3&4	3

Kirkkokantaatti (Gratia Kareliensis)	SMFLYU	JH	Jk, S3	-
--------------------------------------	--------	----	--------	---

LAULUSÄVELLYKSET	VERSIOT NUOTIT ÄÄNITTEET			SANOITTAJA
Eskon hääveisu	S, M, Y	-	-	Aleksis Kivi
Heinäkuu	S	Fr1	Iskk1	Aaro Hellaakoski
Herran Kiitosta laulan	S	JH	-	Arvo Kallio
Jeesuslapsen joululahjat	S, F, Y	JH(S,Y)	D,Iskk2&3,Mh,O,R,Ss	Jaakko Haavio
Kai muistat	S,M,N,D,Y	Fr2(S)	Cv,G,Iskk1,Kö,M,To	F.E.Sillanpää
Kevätlaulu	S	-	-	Oke Peltonen
Kukat heräävät unesta	F, L	-	-	Jaakko Haavio
Laula uupunut unehen	Y	-	Iskk1, S2	Helena Anhava
Laulu Sienimäestä	S	-	-	M-L.Kykkänen/JH
Metsänneito	S, F	Fr2(S)	Iskk1	Akseli Kaskela
Niin minä sinua toivoin	S,M	Fr(M)	Iskk1 ,Kh	Matti Rossi
Rohkeasti eteenpäin	S	-	-	Aarre Kiveinen
Saari	Y	-	Ae	Aale Tynni
Suuni jo sulkea pitäisi	S	-	-	Kalevala 513-548
Suviaamuna	S, Y	JH(S)	Iskk1	Aimo Siitonen
Taivaista valoa	S	JH	Iskk4	Arvo Kallio
Tiltalti Altti	S	-	-	Kaarina Helakisa
Tiukulaulu	Y	-	Ae	Aale Tynni
Vuoksen Mieslaulajien laulu	M	-	-	Martti Pellinen
Yövalvoja	S, F	Fr(S),Fr3	-	Aimo Siitonen

SOITINSÄVELLYKSET	VERSIOT NUOTIT ÄÄNITTEET			KOKOELMASTA
Barcarole	P	-	-	4 bagatellia
Heinäkuu (Laulu heinäkuusta)	P	-	-	4 bagatellia
Hääsoitto	U	-	-	-
Impromptu Kevätauringon säteilyä	P	-	Pe	-
In memoriam	U	-	S2	-
Suru (Elegia)	P	-	-	4 bagatellia
Valssi Des-duuri	P	-	Pe	-
Valssi Kevään tuulia	P	-	-	-
Valssi (Pieni valssi)	P	-	-	4 bagatellia

SOVITUKSET	VERSIOT NUOTIT ÄÄNITTEET			SÄVELTÄJÄ
Kansanlaulusovitukset	Versiot	Nuotit	Äänitteet	Säveltäjä
Aamulla varhain	S	Fr4	Iskk1, Ko1&2, L, Sb	suomal.kansanl.
Hilu, hilu	S	Fr4	E,Ir,Iskk1,Ko1&2,L,Lu,Tk	suomal.kansanl.
Kaipaava	M	YL	Kö2	suomal.kansanl.
Karjalan kunnailla	S	Fr4, Su1	Iskk1, Kc, L, M	suomal.kansanl.
Kesäillan aurinko	S	Fr4	Ir, Iskk1	suomal.kansanl.
Kultani kukkuu	S	Fr	H, Tk	suomal.kansanl.
Matalan torpan balladi	S	JH	-	suomal.kansanl.

Metsän puita tuuli tuudittaa	F	-	-	suomal.kansanl.
Minun kultani kaunis on	S?	-	-	suomal.kansanl.
Niin kauan minä tramppaan	M	YL	Jo, Yo1, Yo2	suomal.kansanl.
No onkos tullut kesä	S	Fr2	D	suomal.kansanl.
Oman kullaan silmät	S	Fr2	Iskk1	suomal.kansanl.
Ratiriti ralla	S	Fr2	Iskk1, D	suomal.kansanl.
Silloin minä itkin	S?	-	-	suomal.kansanl.
Tuoll' on mun kultani	S	Fr4	E,Iskk1,Ko1,Sb,Tk	suomal.kansanl.
Tyttö istui kivellä	S, M	YL(M)	-	suomal.kansanl.
Ikivihreät sovitukset	Versiot	Nuotit	Äänitteet	Säveltäjä
Bei Dir	S,N	-	-	Theo Mackeben
Deep purple	S	-	-	Peter de Rose
Heartaches (Sydänsuruja)	S&P	-	-	Al Hoffman
Home on the range (Oon kotona taas)	M	-	-	amerikkal. kansansäv.
Hyv' yötä	S,M	-	-	Lilian Ray
Kaunis veera	M	-	-	Matti Jurva
Kuolleet lehdet	S,M	Fr2(S)	-	Joseph Kosma
Musik, musik, musik	S&P	-	-	Peter Kreuder
Mä muistan hymyn vain	S	Fr2	-	Johnny Mandel
Over the rainbow	S&P	-	-	Harold Arlen
Rakkaustarina	N	-	Ln	Francis Lay
Romanssi	N	-	Ln	Nils Erik Fougstedt
Serenade	S&P	-	-	Peter Kreuder
Siks' oon mä suruinen	S	-	-	Toivo Kärki
Solitude	S,M	-	-	Duke Ellington
Some day my prince will come	M,F,N	-	-	Frank Churchill
Still wie die Nacht	S	Fr5	-	Carl Bohm
Sulle salaisuuden kertoa mä voisin	M,F	-	-	George de Godzinsky
Summertime (Kesäyö)	S,M&P	KOK(S)	-	George Gershwin
The man I love	S	-	-	George Gershwin
Muut sovitukset	Versiot	Nuotit	Äänitteet	Säveltäjä
Clap your hands - Kiitos kuuluu kaikille	S	-	-	?
Deep river - Veet syvät	S, M	Fr6(S)	Iskk1, S1, S2	negrospirituaali
Funiculi, funicula	S	-	-	Luigi Denza
Fuuga	S	Su2	-	J.S.Bach
Home on the range - Oon kotona taas	M	-	-	amer.kansansäv.
Iltatunnelma	F	-	-	Toivo Kuula
Joululahja	Y	-	Pk	Jarmo Jylhä
Jouluvirsi siellä soi	Y	-	Ss	Miina Härmä
Jo valkee aamun tullen yö	M	Jm	-	Piae Cantiones
Matkamiehen virsi	S	-	Iskk1	Ilmari Hannikainen
Müss I denn - Vaikka pois kauas pois	S	-	-	saksal.kansansäv.
Sometimes I feel	S	-	-	negrospirituaali
Swing low, sweet chariot	S	-	Iskk1	negrospirituaali
Syyslaulu	S	-	-	Erna Tauro
Teemulle jouluna	Y	-	Pk	Jarmo Jylhä
Tuulan tei	S	Fr2	-	Oskar merikanto
Tuulan tei	F	-	-	Oskar merikanto
Veisatkaa - Psallite	S	-	-	Piae Cantiones
Yhteinen joulupuu	Y	-	Pk	Pentti Kelavirta

Versiot –sarakkeen lyhenteet ovat S =sekakuorolaulu, M =mieskuorolaulu, F =naiskuorolaulu, N =nuorisokuorolaulu, L =lapsikuorolaulu, D =duetto, Y =yksinlaulu (yksinlaulu on aina säestyksellinen). &-merkin jälkeiset kirjaimet merkitsevät versiot–sarakkeessa sitä, että ko. soitin/soittimia on tarkoitettu käytettäväksi teoksessa (H =huilu, P =piano, T =pasuuna, U =urut). Urkujen ja pianon osalta tämä tarkoittaa säestyksellistä laulua.

Nuotit –sarakkeen lyhenteet:

Fr =Musiikki Fazerin kustantama.

Fr1 =Fazerin sekakuorosarja n:o 67 (1981).

Fr2 =Viihdekuoro 3 (1977). Sekakuorosovituksia Jaakko Hulkkonen. Helsinki: Musiikki Fazer.

Fr3 =Fazerin naiskuorosarja n:o 23.

Fr4 =Viisi suomalaista kansanlaulua (1974). Sekakuorolle sovittanut Jaakko Hulkkonen. Helsinki: Musiikki Fazer.

Fr5 =Fazerin sekakuorosarja n:o 64.

Fr6 =Fazerin sekakuorosarja n:o 68 (1981).

JH =Jaakko Hulkkosen omakustanne.

Jm =Joululauluja mieskuoroille I (2001). Mieskuoroliitto.

KOK =Klemetti-opiston Kamarikuoro on painattanut.

Su1 =Sekakuorolauluja II (1989). Helsinki: Sulasol.

Su2 =Sulasolin ohjelmistoa n:o 203 (1984).

SKML1 =Kirkkovuoden motetteja sekakuorolle (1982). Kuopion, Lapuan ja Mikkelin hiippakuntien motettikilpailun palkitut teokset. Suomen Kirkkomusiikkiliitto. SKML:n julkaisuja n:o 114.

SKML2=Kirkkovuoden virsiä sekakuorosovituksina. Suomen Kirkkomusiikkiliitto 131.

Vk =Vuorovirsiä kuoroille (1984). 27 virsisovitusta. Mikkelin hiippakunnan jumalanpalvelus- ja musiikkitoimikunta.

YL =3 suomalaista kansanlaulua (1981). Jaakko Hulkkonen, sov. YL:n ohjelmistoa n:o 194-196.

Mieskuorolle. Helsinki: Ylioppilaskunnan Laulajat.

() =jos teoksesta on useita eri versioita, niin sulkeitten sisällä oleva versio (katso versiot –sarakkeen lyhenteet) ilmaisee, mikä niistä on kustannettu.

Äänitteet –sarakkeen lyhenteet:

Ae =Aulikki ja Pertti Eerola ovat nauhoittaneet YLE:lle. Esitettiin *Kanttoriradiossa* 6.12.1980.

Cd =Cantate Domino -kuoro (Joutsenon seurakunta) 1999. CD-levy.

Cv =Chorus Vallis 2003. CD-levy.

D =Dominante–kuoro 1984. LP-levy.

E =Eteläsuomalaisen Osakunnan Laulajat (EOL) 1975. LP-levy.

G =Grex Musicus –kuoro 1996. CD-levy.

H =Hämäläis-Osakunnan Laulajat 1988. LP-levy.

Ir =Internationale Chorakademie Krems 1978. LP-levy.

Iskk1 =Imatran Seurakunnan Kamarikuoro (SFX-55). Finnlevy 1978. LP-levy.

Iskk2 =Imatran Seurakunnan Kamarikuoro (FGLP-1012). Oy Finngospel Ab 1980. LP-levy.

Iskk3 =Imatran Seurakunnan Sävelhartaus (SRK-001). Studio Esa Hellstén 1984. C-kasetti.

Iskk4 =Imatran Seurakunnan Kamarikuoro: Magnificat (ISKK-1). Imatran seurakunta 1989. CD-levy.

Jk =Joutsenolaisten kuorojen omakustanne 1989. C-kasetti.

Jo =Jorma Hynninen: 20 suosikkia. Myös Ylioppilaskunnan Laulajat. 1998. CD-levy.

Kc =Kotka-Canto kamarikuoro 1984. LP-levy.

Kh =Kamariherrat –lauluyhtye 1991. CD-levy.

Kkr =Kalajoen krist. opiston lauluyhtye 199?.

Ko1 =Klemetti-opiston Kamarikuoro 1975. LP-levy.

Ko2 =Klemetti-opiston Kamarikuoro 1998. CD-levy.

Kt =Kuopion Tuomiokirkon Kamarikuoro 1994. CD-levy.

Kö =Köyhät ritarit –lauluyhtye 1981. LP-levy.

Kö2 =Köyhät ritarit –lauluyhtye 1976. C-kasetti.

L =Lahden Kamarikuoro 1976. C-kasetti.

Ln =Lappeenrannan Nuorisokuoro 1986. LP-levy.

Lu =Luulajan Kamarikuoro 1978. LP-levy.

M =Mansikkalan peruskoulun kuoro (Imatra) 1980. C-kasetti.
Mh =Jouluyö, juhlayö. Mikkelin hiippakunnan Kauneimmat joululaulut (FGLP-1035). 1984. LP-levy.
O =Odotan jouluvierasta –äänite 1997. CD-levy.
P =Puijon Kamarikuoro 2002. CD-levy.
Pe =Pertti Eerola on nauhoittanut YLE:lle. Esitettiin *Kanttoriradiossa* 6.12.1980.
Pk =Pentti Kelavirran omakustanne.
R =Lauluyhtye Rajaton 2003. CD-levy.
S1 =Sonus-kuoron (Kouvolan seurakunta) omakustanne 1990. C-kasetti.
S2 =Sonus-kuoron (Kouvolan seurakunta) julkaisematon C-kasetti 1993.
S3 = Sonus-kuoro: Gratia Careliensis ja Misa Criolla (SNUCD1). Claudio 2002. CD-levy.
Sb =Sibelius-Lukion Kamarikuoro 1991. CD-levy.
Sf =Safarikuoro 1992. CD-levy.
Ss =Sulo Saarits ja Tauno Äikää 1985. LP-levy.
T =Turun Musiikkiluokkien Kamarikuoro 1986. LP-levy.
To =Toijalan Kamarikuoro 1996. CD-levy.
Tk =Tuiran Kamarikuoro 1995. CD-levy.
Yo1 =Ylioppilaskunnan Laulajat 1995. CD-levy.
Yo2 =Ylioppilaskunnan Laulajat 2001. CD-levy.